

GÂNDIREA

ANUL XXII Nr. 8

OCTOMBRIE 1943

S U M A R U L:

POESIA NOASTRĂ RELIGIOASĂ

NICHIFOR CRAINIC: Poesia noastră religioasă . . .	425
ION PILLAT: Destin	433
N. I. HERESCU: Troița	434
VICTOR PAPILIAN: Cicatricea	435
RADU GYR: Poetul către carte	446
VINTILĂ HORLA: Wolfgangsee	448
MARIELLA COANDĂ: Dela Napoli la Capri	449
PETRE PAULESCU: Mestecenii	454
EUGENIA MUREȘANU: Portret	455
AL. ALEXIANU: De una Zalina.	456
ȘTEFAN IONESCU: Tendințe de rusificare a Europei.	457

IDEI, OAMENI, FAPTE

AL. GREGORIAN: „Germania” lui Tacit	470
GH. VRABIE: Despre basmul lui P. Ispirescu	473

CRONICA LITERARĂ

NICOLAE ROȘU: Constantin-Stelian: Aur de întuneric.	476
PETRU P. IONESCU: D. Caracostea: Critice literare	478

CRONICA MUZICALĂ

G. BREAZUL: „Demoazela Măriuța”, Balet în trei tablouri, Scenariul de <i>Apriliana Medianu</i> , Muzica de <i>Mihail Jora</i>	480
---	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

NICHIFOR CRAINIC: Moartea Regelui Boris III; Ortodoxia roșie; Eliberarea lui Mussolini; Despre Iisus Hristos	484
--	-----

E X E M P L A R U L 80 L E I

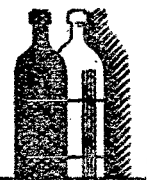
„Țara Făgăduinții”. gravură din
secolul al XVI-lea.

Din

vita aleasa

prin selecționări repetate, prin în-
grijirile cele mai minuțioase de
fiecare zi, se obține un produs de
calitate excepțională, de calitatea

Vinurilor MOTT

NECTAR MOTT
MOTT ONEL
MOTT MONOPOL

MOTT 1914 DEMI-SEC
MOTT EXTRA-DRY
MOTT NATURE

VINURI SAMPANII

GÂNDIREA

POESIA NOASTRĂ RELIGIOASĂ

— CONFERINȚĂ ROSTITĂ ÎN LIMBA GERMANĂ LA UNIVERSITATEA
DIN ZAGREB, 4 Iunie 1943 —

DE

NICHIFOR CRAINIC

Dintre toate formele literare, poezia lirică e cea mai greu de transpus dintr'o limbă într'alta. Ea seamănă cu acele flori delicate ce nu se pot transplanta într'o regiune străină decât împreună cu bucata de pământ în care și-au înfipt rădăcina. Pământul în care prosperă poezia lirică e limba maternă, cu muzica ei specială în care auie viața sufletească a unui întreg popor. Intre limba maternă și sufletul național e atâta intimitate afectivă câtă aderență e între pielea și carnea corpului. Cuvintele se aseamănă cu craterele vulcanilor; ele cuprind atâta rezonanță adunată din timpul trăit încât străfundurile veacurilor răsună în ele ca zbuciumul fierbinte din adânc prin gura craterelor. Fiecare popor își are cuvintele lui preferite, patinate de dragoste, de durere sau de bucurie, netransmisibile peste granițele sufletului. Cuvintele inimii mele nu sunt cuvintele inimii tale. Și cum poezia lirică lucrează tocmai cu aceste intimități specifice ale sufletului, traducerea ei în altă limbă rămâne o problemă veșnic nedeslegată. Firește, corespondențele etimologice se găsesc ușor, dar ceea ce nu se poate transmite e sonoritatea sau muzica specială a cuvintelor, acel fluid sufletec, imponderabil și impalpabil, care circulă prin organismul unui vers ca sângele prin artere și alcătuiește viața proprie a poeziei lirice. Romanul e o construcție obiectivă cum e arhitectura unei clădiri, ce se poate reproduce în material disponibil dela țară la țară. Dar poezia lirică e subiectivă și deaceia rămâne proprietatea exclusivă a unui eu afectiv, care nu e întru totul identic cu alt eu.

Propunându-mi să vă vorbesc despre lirica religioasă română, mi-am dat deci seama dela început de greutatea acestei teme. Lirica religioasă e numai o parte din poezia noastră românească, în întregime necunoscută publicului intelectual croat, tot așa precum lirica croată e o terra incognita pentru publicul românesc. Dece am ales totuși această temă? Am ales-o întâiu pentru a vă informa asupra unui aspect particular al sufletului românesc; prietenia între două popoare se întemeiază pe cunoașterea reciprocă a ceea ce aceste popoare au specific în ființa și în manifestările lor artistice. Am ales-o apoi pentru că această trăsătură religioasă a sufletului românesc explică atitudinea lui în războiul actual. Am ales-o în al treilea rând pentru că poezia lirică și sentimentul religios e semnul tinereții sufletești a popoarelor noastre din sud-

estul Europei. Am ales-o, în sfârșit, pentrucă ea ne poate sluji ca pretext în discuția unor probleme ce privesc viața europeană de mâine.

Noi Românii și voi Croații suntem popoare bătrâne și popoare tinere în același timp. Suntem popoare bătrâne fiindcă venim de departe, din adâncimea istoriei, și purtăm în ființa noastră stigmatul unor dureroase experiențe de viață națională. Și cu toate acestea suntem popoare tinere, fiindcă abia în timpul din urmă ni s'a dat puțința de a fi noi înșine pe scena istoriei. Trecutul a fost vitreg cu noi ca un tavan de temniță apăsător și sufocant, care ne fură orizontul spiritual, necesar unei normale dezvoltări. Dar această comprimare istorică, la care am fost constrânși, ne-a conservat vrând nevrând energia creatoare, ascunsă sub veacuri ca florile primăverii sub zăpadă. Azi venim pe scena istoriei cu marile disponibilități, cu puterile necheltuite ale unui suflet primar și fraged, gata să se desvolte în eflorescențe spirituale. Dintr'un trecut, care n'a fost totdeauna al nostru, aducem germenii unui viitor, care vrem să ne aparțină în întregime. Tinerețea unui popor se măsoară după nemărginita lui încredere în viitor. Și după cât le cunoaștem noi, popoarele așa zise mici din această parte a continentului, care nu s'au lăsat zdrobite sub surpăturile veacurilor, dispun de un fond de vigoare, capabil să reîmprospăteze însăși cultura Europei. Marile popoare, mult mai înaintate decât noi în tehnica civilizației ne socotesc popoare primitive în sensul că n'am ajuns să beneficiem de tot confortul tehnicii moderne. Acesta e însă un lucru ce se poate căpăta ușor, mai ales printr'o bună organizație și gospodărie de stat. În lipsa confortului modern, sufletul nostru s'a scaldat în baia tradițiilor lui spirituale și a trăit aproape de pământ și de puterile naturii, — lucruri ce dau vieții o frăgezime și o tinerețe, ce pot fi invidiate de popoarele înaintate. Curentul pe care îl observăm în marile state totalitare de a descongiona orașele și de a repopula satele și câmpiile nu e altceva decât un refugiu din civilizația, ce vestejește viața, și o întoarcere la sănătatea și la vigoarea primară, pe care o dă numai contactul cu puterile regeneratoare ale pământului.

Lirismul, ca formă literară a sufletului, este el însuși un fenomen primar de cultură și e tocmai semnul distinctiv al tinereții unui popor. Nu este greu să observăm în viața europeană că pe măsură ce un popor înaintea în civilizația orășenească pierde din forța lirică a inimii până când această formă devine disparentă în literatură. Dispariția lirismului e semn de bătrânețe, precum prezența lui e semnul tinereții. În Franța, bunăoară, fenomenul liric a dispărut aproape cu desăvârșire în vreme ce el înflorește în sânul popoarelor noastre, așa zise primitive.

În România, poezia lirică cultă datează de abia un veac și jumătate. Până atunci literatura noastră era exclusiv bisericască și istorică. Până atunci inima lirică a poporului nostru se exprimase numai în ritmurile folklorice. E interesant să știm că poezia noastră cultă se dezvoltă sub o influență balcanică, iar nu occidentală. Primii noștri poeți încep să cânte după modelul neoanacreontic al unui poet grec, popularizat la noi de fanarioții, care ne-au dominat în veacul al XVIII-lea ca favoriți și interpuși ai Turcilor. E o poezie de un sentimentalism ușor și de o formă stângace, din care puține versuri supraviețuiesc până astăzi. Contactul ulterior cu literatura franceză, cu cea italiană și mai apoi cu cea germană, provoacă o varietate de forme prozodice, o îmbogățire de teme, o lărgire de orizont și dă curaj poezilor să gândească propriu. Spre sfârșitul întâiei jumătăți a veacului al XIX-lea, poezia românească e încheată în fizionomia ei autohtonă și slujește de bază marilor poeți dezvoltați mai ales în a doua jumătate a acestui veac: Vasile Alecsandri, Mihail Eminescu și George Coșbuc,

personalități de mare format, care domină lirica românească. Alături de aceștia se ridică Alexandru Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Octavian Goga, St. O. Iosif, P. Cerna, D. Anghel, Alexandru Macedonski, ca să nu vorbim decât de cei morți. Literatura noastră actuală dispune de o întreagă pleiadă de poeți, care nu sunt mai prejos de înaintașii lor. Nume ca Lucian Blaga, V. Voiculescu, Ion Pillat, George Gregorian, Adrian Maniu, T. Arghezi, Ion Minulescu, Radu Gyr sunt deja cunoscute. Această eflorescență lirică, puternică și strălucitoare, apare în intervalul ultimului sfert de veac și e semnul neîndoios al tinereții, al vigoarei și al prosperității sufletului românesc.

Prin ce se caracterizează această tinerețe lirică a literaturii românești și care sunt semnele ei distinctive?

Dacă lirismul în general înseamnă reacțiunea melodioasă a subiectului activ față de lumea înconjurătoare, vom spune că poezia românească aderă necondiționat la realitatea lumii, de care se simte legată prin senzația directă, dar al cărei înțeles îl caută dincolo de cosmosul văzut, în spiritul veșnic. Această aderență se manifestă concret în legătura afectivă cu pământul patriei, în legătură cu strămoșii și în legătură cu Dumnezeu, — cele trei semne ale tinereții și sănătății sufletești. Fenomenul contrar se poate observa la poezia marelui oraș occidental, unde legătura cu pământul, cu strămoșii și cu Dumnezeu a dispărut, și unde eul liric, izolat și suspendat, își creiază cu resursele fantaziei un cosmos aparte, un cosmos pur estetic, fără aderențe la realitatea vieții și în ordinea lumii. Ea posedă o simțire fragedă, prin ale cărei canale se produce confluența lumii din afară cu subiectul liric; ea are rădăcinile înfipte în pământ de unde își soarbe vigoarea; ea are sentimentul solidarității cu colectivitatea etnică și cultul strămoșilor; ea are antene înalte și fine pentru prezența nevăzută a lui Dumnezeu. Cel mai mare poet al Românilor, Mihail Eminescu, a cărui nefericire personală aruncă adesea o umbră tragică peste destinul pământesc al omului, cântă totuși în versuri magistrale derivația cosmosului din principiul divin, sub influența cosmogoniei brahmanice. Și dacă frumusețea lumii noastre îl farmecă dureros din cauza vremelniciei ei, el boltește, ca un suprem refugiu, deasupra Universului, ordinea spiritelor pure și veșnice, adică cerul creștin, în marele său poem filosofic, *Luceafărul*, care e capodopera literaturii românești. Un reflex de măreție capătă însăși zbuciumata noastră lume de jos, încadrată de geniul poetului în acest magnific curcubeu al păcii eterne. Cellalt mare poet al nostru, George Coșbuc, care face perechea lui Eminescu ca ziua cu noaptea, are aceeași viziune a originii lumii din principiul divin, dar de data aceasta nu după modul brahmanic, ci după modul biblic. Intr'o noapte adâncă, fără lună și fără stele, poetul ne suie cu el pe creștetul Carpaților să asistăm la creierea lumii din haosul primordial și să vedem desfacerea formelor luminoase din întunericul neființei. Pentru corifeii poeziei românești, prin urmare, cosmosul în care trăim e creat de Dumnezeu și e un reflex în mii de fețe al frumuseții și al strălucirii divine. Insuși geniul poetic, care plăsmuiește imaginea ideală și armonioasă a lumii din materialul creației lui Dumnezeu, nu e altceva decât un reflex al înțelepciunii divine. Poeții sunt discipolii și imitatorii lui Dumnezeu, înrudiți cu el poate mai mult decât orice creatură prin capacitatea de a se transpune dincolo de lume, de a o vedea din perspectiva divină ca operă a veșnicului Părinte și de a-l imita în plăsmuirea frumuseții și armoniei. Eu văd în această vecinătate cu Dumnezeu a poezilor noștri un semn de sănătate primară a sufletului românesc, care, credincios religiei sale creștine, nu se lasă sedus de teoriile filosofice și de ipotezele științifice contrare adevărului revelat în Biserică și lipsite de fundamentul unei certitudini experimentale, din moment ce nici un filosof și niciun savant n'a asistat la creerea lumii.

Afinitățile divine ale marilor poeți, intuițiile adânci cu care sunt înzestrați, sunt de natură să pătrundă mai sigur în tainele ultime ale existenței și să ni le sensibilizeze printr'o artă înrudită cu aceea a Creatorului lumii. Asemenea poeți ne comunică și nouă acel sentiment primordial de uimire în fața spectacolului cosmic și de bucurie că trăim în această lume ca într'o revelație naturală a celui Atotputernic.

Un poet din generația nouă, Lucian Blaga, dă o puternică expresie lirică acestui sentiment al uimirii în fața nepătrunselor taine divine în care se scaldă cosmosul. În poesia sa de un înalt și rafinat spiritualism, Lucian Blaga mărturisește că menirea sa literară nu este să strivească corola de minuni a lumii, ci s'o admire și să-i reliefeze măreția. Bucuria, care îl inundă în atingere cu marile minuni și marile mistere ale existenței, îi înflăcărează spiritul până la extazul dansului sacru, pe care vrea să-l joace în fața lui Dumnezeu ca un omagiu și ca o ofrandă a celei mai exuberante recunoștințe. Poet liric și dramaturg de o viziune nouă și revoluționară ca formă artistică, Lucian Blaga e în acelaș timp un adânc filosof sistematic. Vastul său sistem filosofic, dezvoltat până acum în vreo zece volume, năzuiește să contureze în clarități raționale acelaș mister al lumii și al plăsmuirii artistice, pe care l-a preamărit în poezia lirică. Metafizica, pe care a formulat-o pe tema acestui mister, nu e în perfectă concordanță cu metafizica creștină, dar sentimentul care îl animă e prin excelență religios.

După ce am schițat cadrul metafizic, în care se mișcă lumea și omul poeziei românești, să trecem mai departe și să spunem că această poezie capătă un colorit creștin în măsura în care se apropie cu evlavie de persoana Mântuitorului Iisus Hristos. Iisus Hristos e centrul artei europene. Toate templele, în toate stilurile arhitectonice, ridicate în toate țările ca niște flori de piatră uriașe către cer, sunt ale lui. Penelurile cele mai iscusite i-au mângâiat chipul, dălțile cele mai îndrăznețe i-au modelat statură, poezii i-au împletit cununi de versuri, muzicanții i-au spălat picioarele cu talazuri de armonie. Și cu toate acestea, personalitatea Mântuitorului, cu taina covârșitoare a Dumnezeului înomenit pe care o închide în ea, rămâne izvorul inepuizabil al inspirației artistice și culmea inaccesibilă, mai presus de orice imagine din câte au încercat să ni-l sensibilizeze. Poeții români se apropie de el în chipuri deosebite. Alexandru Vlahuță îi cântă bunătatea, iubirea și iertarea în versuri de caracter didactic. Duiliu Zamfirescu îl evocă în momentul rugăciunii de sânge depe Ghetimani. P. Cerna, influențat de faimoasa interpretare a lui Ernest Renan, vede în el umanitatea care sângerează la nesfârșit din compătimire pentru suferința oamenilor slabi și goi. George Gregorian îi preamărește chinurile depe Golgota. Cel care se apropie însă cu adâncă și luminoasă evlavie creștină de figura Mântuitorului e marele George Coșbuc. George Coșbuc e poetul idilelor de dragoste rustică, al baladelor cu împărați mitologici și cu eroii istoriei naționale. El consideră pe Iisus Hristos cu ochiul țărânului curat la inimă și simplu cu duhul, a cărui credință naivă amestecă adevărul evanghelic cu legendele născocite de propria lui fantezie. Creștinismul țărănesc nu e întru totul identic cu creștinismul pe care-l predică Biserica. Imaginația țărănească e mai liberă și mai concesivă decât disciplina severă a dogmelor. Pentru această imaginație țărănească istoria sacră poate să se împrietenească foarte bine cu legenda și cu mitul pentru a se prelungi în basm ca apele unui fluviu în Mare. Iisus Hristos în poezia lui George Coșbuc este, așa dar, un Iisus Hristos popular sau folkloric, un Iisus Hristos legendar. Poetul îl evocă prin elemente marginale istoriei sacre, dar aceste elemente sunt astfel alese încât nu desfigurează cu nimic chipul evanghelic și pur al Mântuitorului. Cu nobila structură țărănească a inspirației sale, el

cântă un Iisus Hristos asimilat sufletului țărănesc și însăși evlavia comunicativă a poetului nu se deosebește de evlavia țărănească. Legende populare conțin o sensibilitate care umanizează și încreștinează întreaga făptură, plante și animale, pe care le vedem participând activ la istoria sacră a Mântuitorului și a Maicii Domnului. Unele din aceste elemente trec și în poesia religioasă a lui George Coșbuc, care, atunci când descrie nașterea minunată a lui Iisus, pune boii cei blânzi să respire și să încălzească pruncul împotriva gerului iernii, sau atunci când descrie chinurile depe cruce, pune corbul să fâlfâie din aripi pentru a răcori durerea Răstignitului. E o mare înrudire între acest fel popular de a înțelege spiritul creștin și franciscanismul catolic. Fără îndoială, dacă mișcarea sfântului Francisc din Assisi a avut cunoscutul răsunet imens în istoria creștinismului occidental, faptul se datorește nu numai purității mistice a sfântului, dar și geniului său poetic, atât de aproape înrudit cu geniul creștinismului popular, același în Răsărit ca și în Apus.

O încercare vrednică s'o menționăm este aceea pe care o face poetul contemporan Ion Pillat de a localiza istoria lui Iisus și a Maicii Domnului în cadrul carpatic al vieții românești. Un întreg volum de versuri e dedicat acestei încercări. Ion Pillat pornește dela același principiu al istoriei sacre asimilate în materialul folkloric, dar exagerează oarecum când identifică fiecare persoană și fiecare moment din Evanghelie cu oameni și localități din țara noastră. Admirabil poet al cultului strămoșilor și al peisagiului autohton, Ion Pillat e un aristocrat care vede lucrurile țărănești din afară, iar nu dinlăuntru ca George Coșbuc. De aceea încercarea sa, cu toate frumusețile ei literare, nu e decât o experiență artistică interesantă în poesia cristologică românească.

Aderența liricei românești la cosmogonia creștină și la persoana divin-umană a Mântuitorului nu e mai puțin o aderență la pământul în care e adânc înrădăcinată ca și poporul care a născut-o. Peisagiul României, cu munții, cu șesurile, cu marea, cu fantasmagoriile anotimpurilor, cu oamenii înnotând în valurile holdelor, cu turmele pe plaiuri, cu satele și mănăstirile lui, exercită o atracție de miragiu asupra întregii lirici românești. Ne leagă o dragoste adâncă de pământul unde odihnesc strămoșii, de pământul patriei, care e, pentru orice popor, tronul suveranității naționale. Dacă poesia a creat un cult aproape mistic al pământului e, poate, tocmai pentru că acest pământ a fost prea de multe ori sfâșiat de dușmani. Noi Românii mistuim atâta pasiune pentru pământul strămoșesc de parcă el, și nu noi, poporul, ar suferi de cotropirile vrăjmașe. E în această compătimire, primitivă dacă voiți, o trăsătură fundamentală a sufletului nostru țărănesc. Dar nu despre acest lucru e vorba aici, ci despre un alt aspect pe care îl îmbracă cultul liric al peisagiului. Pentru poeți ca George Coșbuc și Octavian Goga în deosebi, frumusețea naturii se leagă imediat de ideea Creatorului lumii, despre care am vorbit. Frumusețea naturii e un reflex din strălucirea frumuseții divine. Ea nu se impune subiectului liric numai ca un lucru circumscris în marginile existenței naturale, ci ca un lucru care poartă aureola unei prezențe de dincolo de lume. Contemplarea frumuseții unui peisagiu determină pe poet la un fenomen de transfigurare a naturii către sensul ei transcendent și tainic. Cu vigoarea unui pictor realist George Coșbuc a zugrăvit tablouri din natură, văzute în climatul tuturor anotimpurilor și la orice oră din zi și din noapte. Preferința lui însă merge spre plinătatea splendidă a verii când peisagiul e încropit de o fericire arcadiană, de o pace paradisiacă. Notele componente ale acestui peisagiu se strâng într-o clipă finală de imensă reculegere și liniște, peste care poetul invocă aproape totdeauna prezența Duhului Sfânt. Natura e pentru el un paradis virginal, neveștejit încă de nici o vinovăție, peste care adie suflul dumnezeesc al nemărginirii. Această năzuință spre trans-

figurare e parcă și mai acuzată în viziunea naturistă a lui Octavian Goga. Poetul întrebunțează în descrierea peisagiului cuvinte și imagini împrumutate în cea mai mare parte din terminologia bisericească a cultului divin. Spectacolul naturii se transformă astfel, pe nesimțite, într'o uriașă biserică, plină de prezența nevăzută a lui Dumnezeu, unde țărani, care trudesc la munca țarinii, capătă aspecte de mucenici ca în pictura murală bizantină.

Dacă sentimentul prezenței divine e legat la acești poeți de frumusețea obiectivă și exterioară a naturii, sunt alți poeți care descoperă pe Dumnezeu adâncindu-se înlăuntrul sufletului. Propriu zis, nici cei care îl simt plutind peste minunea cosmică nu l-ar simți astfel dacă nu l-ar fi descoperit mai întâiu în sufletul lor, de unde îl proiectează în afară. Actul religios, prin care sufletul se ridică în prezența lui Dumnezeu, e rugăciunea. Căci dacă rugăciunea e o convorbire cu cel Atotputernic, actul acesta ne aduce față în față și spirit în spirit cu el. Octavian Goga, care îmbisericește întreaga natură, după cum am văzut, își începe cariera poetică printr'o patetică rugăciune în care imploră grația lepădării de sine și receptivitatea durerii semenilor săi. În lirica românească, rugăciunea apare încă dela început, cu vechii poeți Ion Heliade-Rădulescu și Grigore Alexandrescu, acesta din urmă un puternic gânditor a cărui rugăciune e mai mult o meditație dialectică. În zilele noastre, George Gregorian scrie cele mai fierbinți rugăciuni, într'o formă literară adeseori obscură, dar grele de conștiința păcatului, pătrunse de un sentiment al sfârșitului și de o emoționantă umilință creștină. Dar poetul de azi, care exprimă sentimentul prezenței lăuntrice a lui Dumnezeu în magistrală formă artistică și cu o rară finețe spirituală e Vasile Voiculescu, care e de profesiune medic. Voiculescu e un asiduu cititor al Bibliei încă din copilărie și multe din poeziile sale dezvoltă teme din Vechiul Testament sau îmbracă forma alegoriilor profetice. Afară de acestea însă, spiritul său arzător e bătuit neîntrerupt de problematica religioasă a tuturor căutătorilor de Dumnezeu. Raportul divinuman, care e însăși esența credinței, se înfățișează la acest poet ca o luptă între el și Dumnezeu pentru a se cuceri reciproc. Imaginea scării lui Iacob în luptă cu îngerul revine pentru a defini această dramă interioară, ce se desfășoară în regiunea cea mai înaltă a spiritului. Dumnezeu îi apare ca „singurul fruct oprit“, pe care setea gurii nu-l poate atinge. Iar când i se pare că Dumnezeu cedează, poetul se simte floare plâpândă și-ar vrea să fie stâncă de granit ca să poată sprijini prezența divină. Vasile Voiculescu posedă ca niciun alt poet român sensul mistic al religiunii. Dumnezeu e cu atât mai inaccesibil cu cât ne avântăm mai îndrăzneț în obscuritatea ce-l învăluie și dincolo de care îl simțim că este. Prin vasta neștiință omenească, poetul vrea să-l atingă cu antenele extazului. El e acum ca acei căutători de izvoare subterane, înzestrați cu o intuiție specială, ce sesizează dela distanță prezența apei nevăzute. Poetul are ca și aceștia certitudinea vecinătății lui Dumnezeu. Cuprins de sacrul entuziasm, se apropie „cu sufletul desculț prin jarul dur și, pășind în vârful gândurilor, cutează să calce pe spirit pur“.

Cu aceasta am ajuns la ultima culme, pe care o atinge lirica religioasă românească. După cum s'a putut vedea din această schiță sumară, lirica noastră, cu aderențe în diferite direcții, plăsmuiește un univers spiritual care, în realitate, nu e altceva decât universul religios în care trăiește de veacuri poporul românesc. Credința lui se oglindește în această poezie de forme variate, precum acelaș chip al lunii se răsfrânge dintr'odată în mări, în râuri și în lacuri, mai mari sau mai mici. Străinii cari ne cunosc mai de aproape spun că suntem unul din cele mai religioase popoare din Europa. Noi știm numai atât că suntem un popor religios. Religiozitatea noastră însă nu are nici

patetismul teatral, nici extremismul și nici negativismul religiosității rusești. Ea e statornică, senină, liniștită și constructivă. După primul războiu mondial, poporul românesc, potrivit unei tradiții străbune, a ridicat mii și mii de biserici, în orașe și sate, spre slava lui Dumnezeu. Văzând acest fenomen, presa unui stat vecin cu noi a scris că avem o mentalitate anacronică fiindcă zidim biserici într'o epocă dominată de imperativul economic. Acum câțiva ani, când unui cioban din valea Dunării i s'a părut că a avut o revelație mistică, peste două milioane de pelerini din toate colțurile țării au pornit, în mare parte pe jos, la satul cu minunea. Istoria noastră se confundă cu religiozitatea noastră. Imprejurările au fost așa încât orice luptă pentru pământul românesc a fost totdeauna luptă pentru credința creștină. Astfel, se poate mai ușor înțelege de ce Mareșalul Antonescu, pe care poporul îl venerază ca pe un erou național, a numit războiul din Răsărit un „războiu sfânt“. În Rusia, noi nu luptăm împotriva unei rase, ci împotriva unui imperialism politic, ce vrea să ne distrugă țara, și împotriva ateismului comunist, ce vrea să ne distrugă Biserica. Entuziasmul cu care poporul nostru a intrat în acest războiu e un entuziasm religios. S'au publicat în volum mii de scrisori venite în țară dela luptătorii de pe front. Dela soldatul țăran până la generalul luminat, toți mărturisesc în aceste scrisori familiare că sunt cruciații lui Dumnezeu și luptă pentru triumful și gloria lui Iisus Hristos. În țară se petrece acelaș lucru; bisericile României sunt pline de credincioși, cari se roagă pentru biruința creștină. În scrisorile venite de pe front, chiar soldații cei mai simpli mărturisesc că ei luptă pentru „creștinătate“. Când au în față pe cel mai înverșunat dușman al credinței, oamenii aceștia nu fac deosebire între diferitele confesiuni creștine; ei știu bine că toată creștinătatea e în primejdie. Din toate aceste fapte, care sfârșesc cu sutele de mii de jertfe de sânge pe câmpiile de luptă, se poate vedea ușor că lirica religioasă românească nu e un fenomen izolat, care ar aparține numai poezilor, ci expresia literară a unui suflet național, capabil de tinerețe și de frăgezime spirituală, capabil de entuziasm și de sacrificiu pentru triumful creștinătății.

Și acum să-mi dați voie să ating o ultimă chestiune, pe care am anunțat-o la începutul acestei conferințe. Și anume: chestiunea religioasă în Europa de mâine. Chestiunea aceasta e stufoasă și are multe laturi din care ar trebui discutată. Una din laturile principale ar fi unirea tuturor confesiunilor într'un singur organism bisericesc universal. Idealul creștin comun și primejdiile comune ar duce logic la această concluzie. Pentru unire se roagă toate confesiunile creștine, dar asupra modalității de a o realiza nu se înțeleg între ele. Se pare că acest eveniment, care ar fi cel mai mare din istoria lumii dela nașterea lui Iisus Hristos încoace, nu stă în puterea omului, ci numai în voința lui Dumnezeu. Dar nu aceasta e laturea pe care vreau s'o discut. Chestiunea religioasă în Europa de mâine are și un aspect cultural, ce nu poate fi ignorat. Religia e marea inspiratoare a culturii omenești, dar mai ales marea inspiratoare a culturii europene. Războiul acesta, în care ne-am angajat cu viața și cu soarta noastră națională, ne-a făcut să descoperim formidabilele adversități care înconjoară Europa, și să înțelegem că, apărându-ne fiecare țara, apărăm în acelaș timp cultura europeană, la bunurile căreia participă fiecare popor. Avem azi o conștiință europeană cristalizată din clocotul vremii, mult mai puternică decât aceea hrănită artificial de Societatea Națiunilor. Ceeace atunci era mai mult un postulat e azi o realitate. Dar temelia conștiinței europene nu e numai conceptul geografic continental sau spațiul economic; temelia conștiinței europene e înaintea de toate cultura europeană. Aderăm la Europa

pentru valorile fără pereche în lume, cuprinse în cultura ei. Care sunt oare puterile ce alcătuiesc cultura europeană, această cunună de lauri pe fruntea omenirii?

Nu este nici o noutate pentru Dv., să spunem că aceste puteri sunt : creștinismul, clasicismul antic și geniul creator al fiecărui popor european. Creștinismul și clasicismul antic fecundează de veacuri geniul popoarelor, care sporesc acest patrimoniu spiritual comun. Clasicismul însă n'a fost o prelungire naturală a spiritului antic în cultura europeană fiindcă cel care l-a introdus în componența ei, după pustiirea barbară, e creștinismul. Creștinismul a venit cu un clasicism selecționat după criteriul concepției sale. Renașterea a venit cu un clasicism integral, pe care a voit să-l opună creștinismului. Astfel, în istoria culturii europene se pot deosebi epoci de influență alternantă: odată dominația creștinismului, altădată dominația clasicismului. Dar geniul creator al popoarelor a știut să profite de amândouă aceste puteri spirituale. Structura intimă a culturii europene e, astfel, alcătuită din înțelepciunea omenească a antichității și din înțelepciunea divină a Bisericii. Una ne leagă de pământ, cealaltă ne leagă de veșnicie. Când astăzi afirmăm că ducem lupta pentru apărarea culturii europene, înțelegem că apărăm clasicismul sau umanismul împotriva barbariei, că apărăm creștinismul împotriva ateismului și că apărăm libertatea geniului de a crea mai departe valori spirituale sub inspirația acestor două puteri. Disparația vreuneia din ele ar însemna sărăcirea culturii europene și distrugerea fundamentelor ei spirituale.

Noi popoarele tinere aderăm la Europa de mâine fiindcă aderăm la creștinătate. Noi popoarele tinere luptăm pentru Europa de mâine fiindcă luptăm pentru creștinătate. Aderența la familie, aderența la pământul patriei, aderența la tainele cerului, care ne acopere pe toți, sunt lucruri pe care noi le-am învățat din înțelepciunea creștină, sunt sentimente ce ne încadrează în ordinea spirituală a Europei. Cu sănătatea noastră sufletească și cu vigoarea noastră primară, noi înțelegem, la capătul dramei eroice de azi, un triumf al spiritului european, concretizat în două cuvinte: pământ național pentru fiecare popor și cer creștin pentru toți laolaltă.

D E S T I N

DE

ION PILLAT

Timp înghețat și lacăt fără cheie
La poarta universului,
Ovalul tău, oglindă, vreau să-mi steie
Simbolul pur al versului.

Cu stranii limpezi de 'nfiorare
Ca apele văzduhului
'Adâncul ți-l sporești din zare 'n zare
In necuprinsul duhului.

Răsfrângi din foc de patimi numai rază,
Senină cum e soarele.
Se frâng de farul tău, de mai cutează,
Și vântul și vârtoarele.

Orb veacul stă sub negura ce-l leagă
Să-și suie 'n slăvi clipitele
Dar tu pe veci te șlefuești întregă
Cum te-au menit ursitele.

T R O I Ț A

DE

N. I. HERESCU

Oțelit plugar, blajin și demn,
Neamului temelie și îndemn,
Pe sufletul tău, curat ca o azimă,
Țara toată se razimă.

Ție nu-ți plac cuvintele umflate,
Rabzi când furtuna se abate,
Cu lacrimi nu 'ntinezi durerea,
Chinul tău îl știe tăcerea.

Cina ta e-așa de cuviincioasă
Parcă stai cu îngerii la masă,
Și iubirea 'ți este cu sfială,
Nu făgăduște și nu 'nșeală.

Nu ești lacom, nu ești semeț,
Iubești pământul fiindcă n'are preț.
După faptă nu aștepti răsplata;
Elocința ta e doar o vorbă: gata!

Când vin domnișorii cu ifose sparte
Tu te tragi binișor la o parte.
Numai când țara la hotare plânge,
Te ridici, uriaș, și dărui sânge.

Tu ne 'ntărești încrederea în mâine,
Dătătorule de pâine,
Chip de troiță tăiată 'n lemn
Care ne faci spre Miază-Noapte semn, —

Plugar veșnic, plugar demn.

C I C A T R I C E A

DE

VICTOR PAPILIAN

De bună seamă La Fontaine a căutat pricină de hartă, atât timpului său cât și posterității, mărturisind cinic: „Jumătate din viață am dormit și în cealaltă jumătate n'am făcut nimic!” Butadă, bine înțeles, în vederea unui efect literar, butadă care șade atât de bine vedetelor ecranului istoric! Dar la mine, obscur supraveghetor la serviciul de întreținere al Căilor Ferate, gluma-capriciu a lui La Fontaine cădea la țanc... ca omleta într'o tigaie. Mi-am dat și mai bine seama de perfecta potrivireală dintre geometria cuvântului celebru și configurația strâmbă a sufletului meu, în ziua sosirii ca șef a fostului meu coleg de politehnică Damaschin Leahu. Ce om minunat! Ce om, după propria-i expresie, slujitor al înțelepciunii și dregător al tuturor dreptăților. M'a recunoscut în haina mizeroasă de lucrător, m'a îmbrățișat, apoi m'a des-cusut din toate itele sufletului meu — și potrivit darului său de om duios cu gând dulceag ca marmelada de duche, m'a căinat „lege artis” și imediat s'a înverșunat cu dragostea pe mine, ca grădinarul cu cuțitoaia pe crengile lemnului râios.

— Dragă Tit (în actul meu de naștere sunt înscris Titus, dar el în același elar de tandrețe, simte nevoia să mă mângâie) în halul ăsta te gădesc?

Eu ridicai din umeri.

Vezi bine, el trăia potrivit vechiului adagiu: „Cu furnica la muncă și cu iepurele la somn”.

— Cum? Tu să pierzi timpul dormind și nefăcând nimic?

— După cum vezi!

Atunci bunătatea lui se răsuci dureros ca osul în strungul de tortură, și cu ochii înlăcrimați, mă certă ca pe un nerod și desmetic ce eram.

— Asta-i cu neputință... O să-ți ratezi viața dormind și nefăcând nimic... Nu mă las până ce nu-ți treci proiectul, să te văd odată inginer.

Ridicai din nou din umeri. Sălbăticia și trădăvia mă tâmpiseră. Pe urmă răspunsei într'o doară :

— E bine și așa...

Dar Leahu era un om bun și inimos. El își înălța numele său bun pe cele șapte colonne ale înțelepciunii și trăia potrivit preceptelor evanghelice. Ca atare, el se apleca asupra celui căzut și nu admitea ca pomul bun să dea roade rele. Pasă-mi-te roadele mele erau rele.

* * *

Pentru a mea izbăvire, Leahu și-a ales din cămara sufletului său untdelemnul artei și piperul filosofiei, să mă înmoaie mai întâi ca pe o macaroană, și să mă iuțească apoi ca ardeul.

Șeful meu — susține el — este un excelent violonist. Din nenorocire instrumentul ăsta pisicos îmi transformă timpanele urechilor în pernițe de ace. Vioara în orchestră, e obligatorie ! Curat instrument de tortură ! Dela ureche chinul se prelungește în tot trupul. Parcă un călău sadic îmi tremolează c'un vârf de scobitoare pe firișoarele nervoase, preparate ca la disecție (aș înscrie în istoria torturilor procedeul sub denumirea de mandolina anatomică). Și asta în pasagiile cele mai nobile, pe corzile sol și re. Dar când o lua în vibrato întins pe mi, atunci parcă-mi tăia ficatul c'un fir de păr, drept și fatidic, cum se taie mămăliga cu un fir de ață.

Dar violonistul ! Cea mai caraghioasă arătare din grădina lui Dumnezeu ! Cu vioara la gât, cu mâna dreaptă agitată din cot și cu aripile fracului fâlfâind, violonistul aduce cu acea insectă numită Călugărița (Mantis religiosa) într'o patetică declarație de dragoste.

Dar aci, un corectiv rabiaticiei mele furii. Fiindcă e bine să se știe de ce n'am dinamitat singura fabrică de vioari din țară, și n'am împlântat șișul cu lama subțire și vibrantă, cât coarda oribilului instrument, prin vârful inimii unui maestru violonist. Fiindcă întâmplarea a făcut s'aud Sonata VI-a de Bach (în mi major), sonata pentru vioară solo. Pură întâmplare ! Brezoiu, noapte de vară ! Ceilalți colegi de excursie sunt la berărie ! Eu rătăcesc pe stradă. Deodată rămân locului. În tăcerea satului (cel mai banal sat din țară) o vioară solo ! Aș vrea să plec și totuși tălpile picioarelor mi s'au fixat de pământ ! Nici o forță de pe pământ nu le-ar putea deslipi. Imobil, ascult... Nu, n'ascult ! Ci respir ! Respir sunetele, care simt că-mi trec din sânge în inimă. Inima e numai lumină.

Când muzica a încetat, nebun, am dat buzna în casă. Am găsit o fată cu vioara în mână..

— Domnișoară, ce-ai cântat ?

— Sonata a VI de Bach.

Numai acum îmi dădui seama de necuviință și îngăimai o scuză.

— Iertați-mă... dar a fost atât de minunat...

Și plecai la cârciumă ! Aci lăutarul îi zicea : „Au plecat Olteni la coasă“. Colegul meu Costică Petrescu era Brezean. Mă mărturisii lui.

— A terminat conservatorul la București. Păcat că e atât de hădă !

— Hădă ? făcui eu. Mi s'a părut divină...

— Păi, n'ai văzut-o ?... Și tată-său e cismar... Muzica ei mirosea a iuft.

Pe urmă mi-am cumpărat patefon, iar discoteca mea s'a redus la o singură piesă : Sonata VI-a. Ce muzică ciudată ! După un preludiu grav și sever ca un perpetuum mobile, urmază numai dansuri : Loure, gavota, două menuete, o bourrée și o

gigue. Nu voi încerca să explic muzica lui Bach ! Numai proștii transpun anecdotic, literar sau filosofic muzica. Mărturisesc cinstit, n'am înțeles de ce Bach a ales un perpetuum mobile ca preludiu, dar sunt sigur că dansurile lui Bach n'au fost scrise pentru jocul păpușilor, ci ca să exprime permanentul din lume, ritmul : iar prin forma lor armonică și prin suprapunerea și rigoarea desenurilor melodice, imuabilul, adică armonia. Din sunetele sonatei lui Bach, vioara se naște din nou ! Se deșteaptă la altă vieată, la altă artă... Cu ce semnificație ? N'aș putea spune ! Fiindcă nimic nu e mai departe de muzica lui Bach decât palavrageala (sub diferitele ei forme : retorică, declamatorie, plângăreață, oftată, etc. etc. etc.). Dar binefăcătorul meu, Damaschin Leahu, nu cunoștea sonata de Bach, și pentru purificarea mea, îmi servea „Souvenir“ de Drdla și „Zigeunerweise“ de Sarasate.

În al doilea timp al tratamentului său de ortopedie sufletească, după ce mă săpunise bine cu clăbucul sonor al vioarei, trecea la masajul elegant al versului. Aci, altă meteahnă a păcătosului meu suflet ! Versul liric îmi produce greată și o senzație penibilă de gol la lingurică și de icneală ca a răului de mare. (Vezi bărcile dela distracțiile americane, din Moși) Și asta de pe vremea serviciului militar. Atunci luasem obiceiul să citesc camarazilor mei de arme în repaosul dintre pansajul (țesălarea) cailor și instrucția călărețului, „Micul dor“. Le făcea atâta plăcere ! Pesemne că lirica „Micului dor“ s'a infiltrat în sufletul meu, ca fumul de măselariță în durerea de măsele ! Sunt complet insensibil la frumusețile poetice.

Când Leahu, îndulcindu-și ochii alburii ca niște bomboane fondante gata să se moaie, recita :

„Ce-ți lipsește să fii înger — aripi lungi și constelate“.

Eu rânjeam dintr'un ochiu :

— Micul dor....

(Nota bene : nu se râde în batjocură decât cu un singur ochiu; cu doi îți vine să plângi oamenilor de milă).

Sau când cu amândouă mâinile pe inimă, își bălăbănea trupul subțirel pe picioarele lungi, după sistemul tenorilor în transă amoroasă :

„Mets ton front sur mon front et ta main dans ma main

Et fais-moi des serments que tu rompras demain“

simțeam cum ochiul treaz pufăe ca aparatul de Flit, și îmi ziceam :

— „Micul dor“.

Leahu e și admiratorul lui Goethe. Pentru versurile Titanului are o atitudine specială : atitudinea mândră și eroică a profetului Isaia de pe tavanul Capelei Sixtine: capul într'o parte, ochii de imperator, cartea de versuri în mâna stângă și arătătorul drept către frunte într'o mișcare simbolică de magnificență intelectuală. Ii lipsea rochia grea în draperii și nimbul de pe cap, strâns cerc pe frunte, ca un „filet“ de păr.

„De ce-mi îndrept iar mâna spre hârtie ?

Nu mă întreba iubite așa deschis“¹⁾.

Acum închideam ochii de tot, ridiculul se prefăcuse parcă în călușel de ruletă, alergând în cercuri, cercuri, după care eu strigam :

— Micul dor, micul dor, micul dor...

Și așa cu toate versurile celebre: romane, franceze, germane sau engleze.

Fiindcă odată am auzit patru versuri ! Numai patru. Și în ce împrejurări ? Ne mai pomenit de stranii ! În noapte de războiu, pierdut de unitate, rătăcitor prin coclau-

1) Traducere: Ion Sân Giorgiu.

rile munților! În depărtare, bătaia tunurilor pe orizont afunda ținutul ca'ntr'un lac de liniște. Pădurea sta nemișcată și nemișcată era și iarba pe pajiști. Doar un zumzet — bondari, viespi, gărgăuni — îmi urmărea rotund și mărunț pașii. Nu știu de ce mi-am amintit de preludiul de Bach : aceeași impresie de perpetuum mobile ! Iar spre cer, stelele se deplasau în nobile mișcări ritmice cu vârfurile pomilor. Era atâta bogăție în singurătatea asta, încât orice sentiment de frică dispăruse. În atari împrejurări poți întâlni orice sălbăticiune, dar pe om, nu ! Omul n'are ce căuta, e prea banal. Te găsești pe treapta de unde pornește eroul, sfântul, amantul.... Și într'adevăr, în cea dintâi poiană l-am găsit. Era un preot rănit. Toată lumina cerului cădea asupra-i. În bătaia acestei lumini l-am cunoscut. Era groaznic de desfigurat. Una din acele batjocuri ale plăgilor de războiu ! Pielea capului desprinsă de pe țeastă îi sta răsfrântă până peste ochi, ca în scalpul sălbaticilor. Nici urmă de ochi, nici de urechi, iar maxilarul zdrobit până'n cerul gurii, arăta numai oase și carne vie.

— Prietene, îți pot fi de ajutor ?

El tresări. Parcă nu se aștepta la o voce omenească ! Trupele noastre de mult părăsiseră poziția.

— Prietene, aș vrea să-ți stau în ajutor...

„Stinge-mi lumina ochilor : te pot vedea

Acoperă-mi urechile : te aud ușor.

Fără picioare, către tine pot umbla

Și fără gură pot să te implor ¹⁾.

Ce dar căpătase această gură sfârticată, toată numai schelet și carne vie, să recite atât de grav, atât de sigur, și atât de cuprinzător ? Omul ăsta muribund trăia și nădăduia mai mult decât mine, cel viu.

— Spune-mi, prietene, pot să-ți fiu de ajutor ?

— Du acest răvaș ei... ei...

— Il voi duce.

Ce bine îmi dau seama și azi. Cuvintele lui erau vii, ale mele moarte, gândul lui numai lumină, al meu numai întunec. Eu repetam fraze stereotipe din cutiuța moralei curente, el le aspira din culmile marilor nădejdi.

— Du ei răvașul meu... Ei...

Dar nu-și putu termina vorba. Un surâs pălpâi pe restul de chip, ca o respirație superficială și subtilă. Așa își dete sfârșitul. Și deodată văzui plesnind pe cerul încă luminos, o stea. Ciudat! În clipa aceea aș fi jurat că steaua era totuna cu surâsul său.

Fapt e că de atunci nu mai citesc poezii. La ce bun! Cele patru versuri îmi sunt deajuns pe viața întreagă.

O! Dar Leahu, în arsenalul său terapeutic, are și leacuri (decocte, infuziuni, pomezi) din alt raion al magazinului de științe universale, din receptura filosofiei. De data asta încercai o mișcare de răzvrătire.

— Filosofii sunt niște șireți. Iau adevărurile Domnului La Palice și le îmbracă cu clopoței și cu zorzoane de hârtie colorată. Is șireți ca acei maîtres d'hotel, care la rasolul cu mujdeiu de usturoiu îi spun: „Bouillie de boeuf patriarcale“, și la spuma de albuș: „Crème à la Princesse lointaine“.

— Dragă Tit, făcu el strâmbându-și gura, parcă i-aș fi sfredelit un dinte sănătos cu freza dentistului, cum vorbești așa?

Dar eu mă țineam pe poziție.

— Am ascultat odată pe un filosof disertând despre celebra voință a lui Scho-

1) Traducere: Maria Bănuș

penhauer... Trei ore întregi m'a amețit de cap, ca la urmă să-mi demonstreze, că „voința“ lui Schopenhauer e tot una cu vieța vegetativă. Păi atunci, nenisorule, de ce nu dai tacâmul pe față și o iei cu ocolișuri și pe radicale?...

Leahu se indignă de vulgaritatea tonului meu:

— Dragă Tit, n'o lua prostește... Nu vorbi „à la légère“ de ceea ce e mai minunat în lume, de gândirea filosofică.

Pe urmă îmi dădai seama că trebuie să tac. Leahu îmi era superior la slujbă... și pe lângă toate voia omul să mă și izbăvească de păcatul ignoranței...

— Filosofia te duce până'n esența lucrurilor... Iată de pildă Nietzsche... Acest genial filosof a descifrat cele două instincte fundamentale ale omului: instinctul dionisiac și instinctul apolinian... Totul, dar absolut totul în atitudinea, ținuta și comportarea insului, se reduce la antagonismul dionisiaco-apolinian.

Îmi păstram chipul cel mai serios din lume, dar sufletul meu chicotea. Îmi aminteam de Petrache Țicală dela noi din Dârmoaia-Poiatei. Omul ăsta avea misiunea extraordinară — ca efect social, ca demonstrație experimentală și ca înălțare de gândire — să desfudulizeze, (termen creat ad-hoc pentru interesul cauzei filosofice) porcii.

— Uite dumneata, domnule Titule, filosofa Țicală, vierul e nebun ca o curcă beată, iar porcul cuminte, să faci icoană din el.

Iar sufletul meu chicotea nebun : „Vierul e dionisiac, iar porcul apolinian“.

II

Am cunoscut din nou liniștea și fericirea în ziua când nedoritul meu binefăcător a plecat la București, pentru un concediu de trei luni. Candida omul la „catedra de mașini“ dela Politehnică, și trebuia să-și pregătească terenul. La plecare mi-a ținut o vorbire plină de învățături, și bine înțeles n'a uitat să-mi arate drumul înțelepciunii și poarta îngustă dela capătul ei, deschisă spre livada fericirii.

— Cine iubește înțelepciunea, spunea el cu Solomon, bucură pe tată-său și cine umblă cu desfrânatele își prăpădește averea.

Îmi potrivisem un obraz pur ca o foaie de hârtie și o uitătură profundă ca două pete de cerneală, dar de sub coada sprâncenelor spânzura un gând drăcos și plin de chichițe, gata la orice blestemăție.

— Ce are ăsta, îmi ziceam eu, cu tata mort de douăzeci de ani?... Și ce dracu de avere o fi văzut la mine? Cât despre desfrânate, iată un capitol, care pare-mi-se nu intră în dialectica lui de asceză!

— Nu cruța pe fiul tău de pedeapsă, căci dacă îl lovești nu moare.

Încă un dar din același codice de înțelepciune. Apoi mă îmbrățișă și plecă.

Imediat îmi scosei haina (în fața lui trebuia să mă port decent), îmi pusei bluza de muncitor și mă lăsaî vechei și splendidei mele patimi, de a nu face nimic. Iar când noaptea sosi, plecai în munți. Urcând, căutam să uit... să uit toată filotimia povețelor lui de cinste și adevăr. Răsturnam mintea în drum, ca pe un sac de făină deschis la gură. Un singur gând : să dorm... să dorm cât mai adânc, s'ajung una cu piatra râului, să mă bată vântul și ploia ca pe stânca muntelui.

* * *

E drept că Leahu m'a cruțat de tortura discuțiilor științifice. Este o delicatețe de care în veșnicie îi voi fi recunoscător ! Și cât ar fi fost de simplu în munții aceștia,

unde cerul, spuzit de stele, alcătuia mereu pretext pentru o vastă desfășurare de erudiție. Dar se vede că procedeul lui de perfecționare s'a încălzit în creierul meu ca ghemotocul de brusture în barba unui Ovreiu.

Constatam o ne mai pomenită încurcăla mintală.

Din toate tufișurile memoriei îmi soseau banalitățile recoltate în cursul anilor din cărțile de liceu și cele de popularizare. Lumina dela soare până la noi ne sosește în opt minute (300000 km. pe secundă), dar lumina dela steaua polară, în 45 de ani. Sau : Diametrul Căii lactee e de 300000 de ani lumină... Și așa mereu, mereu, cu toate aceste date astronomice. Sau invers, în lumea infinitesimală : o moleculă de hidrogen cântărește o trilionime dintr'o trilionime de gram, și într'un milimetru se găsesc treizeci de miliarde de miliarde de molecule, Halt ! Aci moftologia macrocosmică se întâlnește cu moftologia microcosmică.

Fiindcă nu cred nimic din fanteziile-capriciu ale învățaților care privesc lumea prin luneta unui vârf de creion.

Et pour cause !

Mă revăd elev în clasa doua de liceu.

— Ca să demonstrăm că două triunghiuri care au o latură egală între două unghiuri egale, sunt egale, face domnul Vântu, profesorul de matematici, luăm un triunghi $A B C$ și apoi un al doilea triunghi $A' B' C'$. . Acum suprapunem triunghiul $A' B' C'$ peste triunghiul $A B C$.

Unghiul A este egal cu A' , unghiul B este egal cu unghiul B' , latura AB se suprapune laturii $A'B'$... ca atare.

— Domnule profesor, mă ridic eu, păi cum să nu se suprapună, dacă Dumnezeuastră le-ați făcut egale..

Profesorul holbează niște ochi de bufniță și apoi mă înfruntă :

— Stai jos, măgarule... Te-ai găsit tu ăl iscusit..

Și am stat jos. Dar un colț ascuțit, ca vârful triunghiului $A' B' C'$, mi s'a înfipt în suflet. Pentru ce marafetul ăsta matematic, să demonstrezi egalitatea unor elemente pe care tu le faci egale ?

Iată-mă într'a șasea reală, la rezolvarea sistemelor de ecuații ! Tibișirul ciocăne mărunț pe tablă. Demonstrația curge ca botezul vinului : tot mai diluat, tot mai apă. Deodată Domnul Viforeanu, profesorul de algebră, se oprește și clipind mărunț prin sticlele ochelarilor :

— Acum fașem un artifișiu de calcul...

Iar eu de colo, protos :

— Domnule profesor, eu nu vreau cu artifișiu de calcul... Să-mi rezolvați ecuația băbește, pe degete...

Domnul Viforeanu a continuat să clipească mai rapid din pleoape.

— Mata, tinere... ești un recalitrant... Sunt sisteme de ecuație care trebuiesc reduse prin artifișiu de calcul la o formă cunoscută... Nu fii recalitrant...

Un al doilea cuiu. Și cu aceste două betesuguri, am mers până la sfârșitul liceului, mi-am luat bacalaureatul, am urmat politehnica, iar când să-mi trec proiectul pentru diplomă, am dat dracului tot... și matematica și știința și tehnica... fiindcă pretutindeni găseam numai artifișii de calcul și teoreme care demonstrau egalitatea unor triunghiuri egale.

* * *

Parfum de ferigă albă și zumzet de gărgăuni! Feriga-albă, simbolul iubirilor credincioase, și gărgăunii, strechea creierilor nebuni. Parcă, mai mult decât feeria în-

conjurătoare, îmi barau drumul! Care feerie? Care drum? Doar stam întins pe țărnul lacului, cu ochii spre cer, în neputința de a închide pleoapele. E grea muncă de a nu face nimic, dar și mai grea cea de a dormi după pofta inimii mele.

Ah! Aceste stele orânduite în constelații fantastice, conturate pe marea frescă a firmamentului...

Oare ce voiam? De ce doream somnul?

Lumina era prea tare, prea concretă... mă supăra cerul ăsta ostentativ! E suficient să strângi puțin pleoapele, și întreg firmamentul să-ți apară banal ca un galantar de bijutier. Din nou aceeași tragedie! Tragedia autenticului! Iată mărețele și fantasticele constelațiuni, prefăcute în podoabe de sticlă colorată!

Oare ce voiam? De ce doream somnul? Răspunsul era limpede. Să fiu singur, să cunosc absoluta singurătate... Să simt tăcerea, să prind absoluta tăcere...

O! Te-ai scăpat de silnicia îndeletnicirilor zilnice (atât de reduse la mine) și te-ai ascuns într'o văgăună de munte! Ai îndepărtat frumusețea cântată de versul și arcușul lui Leahu! Dar nu ești nici singur și nici liniștit! Îți vâjâie în minte patefonul științei, artei și filosofiei! Discoteca e bogată și Leahu are grijă să schimbe des plăcile! Cât e de frumos, de autentic zumzetul gărgăunilor! Da! Il simt deasupra mea cuib binecuvântat, în locul afurisitului resort strâns de manivela șefului meu! In fine ai oprit poliloghia vorbei! Urmează acum prigoana dorurilor! Le-am crezut pierdute în negura depărtărilor! Și iată-le în cavalcadă nebună: cursa zăpăcită după iubire, smunciturile invidiei, paralizia înfricoșării... Roiul s'a așezat pe față. O! Dar nu e forfotă dușmănoasă împotriva-mi, ci numai lumină! Numai flori de lumină!

Încă un pas! Trebuia să mă scap acum de povara imaginilor! Văd pe caraghiosul Pan în fugă pe firavele-i picioare de țap, în urma frumoasei Syrinx. Trec acum, abia atingând pământul, nimfele pe urma încântătorului Marsyas! Și iată pe frumosul Cyparissus în dulce hârjoneală cu micuța lui cerboaică...

Acum mintea mi-e numai roiu luminos! Dar ce feerie... E cerul, cerul adevărat, care nu e nici vâpăi de foc, nici sticlă colorată, nici suspin liric... cerul întreg coborât în rotire pură. Nu e o mișcare astronomică, nu e o mișcare atomică! E mișcare adevărată!

Și dintrodată totul a dispărut! Un efluviu, un parfum... parfumul ferigii albe! Luminile ochilor mi s'au stins, peste auz s'a așezat un voal ușor! Unde mă găesc? Iată că lumina ochilor mi-e stinsă, și totuși văd. Urechile îmi sunt acoperite, și totuși aud. Sunt fără picioare, sunt preotul căzut, uitat și părăsit în noaptea de războiu... N'am mâni, și ce sigur pipăi... Mă găesc într'o cetate... în cea mai puternică cetate... cetate mai solidă ca oțelul, piatra și diamantul, cetatea sunetelor... cetatea cu bolțile întinse înafară de timp, dela astru la astru, cu gândul dela suflet la suflet. Imi aud glasul! Aud și răspunsul! Glasul meu și glasul celuilalt se îmbrățișează la marginile acestui univers! Căci este un alt univers! În clipa asta nu mă înșel! Fiindcă aud fără urechi, văd fără ochi și iubesc fără trup. Trăiesc alt spațiu și alt timp... Universul clipei eterne, universul iubirii...

— Scoală-te, somnorosule...

Revenirea a fost dureroasă. Mi-am tras scalpul de pe ochi, la loc pe țeastă, mi-am potrivit urechile sub tâmple, mi-am pipăit picioarele

— Dacă nu veneam la timp, te omorau gărgăunii. Viespile astea sunt foarte veninoase. Poți înnebuni de mușcătura lor.

* * *

Dac'aș fi autor de nuvele fantastice, aci ar trebui să-mi plasez efectul: Și anu-

me: de inelul din mâna stângă mi se prinsese un rubin, adică o stea. O! Dar pentru șmecherii ăștia, n'am nicio stimă! Să fiu critic, cu gârbaciul i-aș fugări din arena artei, unde n'au ce căuta decât poezii și partizanii artei pentru artă.

Leahu se întorsese pentru o scurtă inspecție. Era fericit: avea toate șansele să fie numit profesor. Și în timp ce-mi număra voturile pentru și voturile contra, și îmi povestea toate lucrăturile și combinațiile făcute ca să aibă unanimitate, gândurile mele erau departe. Pentru prima oară aveam siguranța că trăisem adevărat! Nu fusese vis! Nu fusese delir! Ci adevăr! Pipăisem ceva mai concret decât materia... Aflasem știința... adevărata știință, cea de deasupra sperietorilor astronomice, cea de dedesubtul formulelor matematice, cea de dincolo de speculațiile filosofice.. Nu mă înșelam! Temeiul siguranței mele era de nesmintit! Pământul simțurilor noastre e un imens artificiu de calcul...

III.

Proaste sunt femeile! Iată un adevăr necontestat! Dar stupid e bărbatul care se încrede în ele! Asta-i alt adevăr!

Nevasta mea era moașă. Și o iubeam... o iubeam cu toată convingerea unui suflet pentru care autenticul este singura lege. Și o chema Frosa. Ce meserie minunată: moașă! Și ce nume minunat: Frosa... Frosa Pântecel (după numele meu patronimic).

Dar într'o zi vine la mine și, cu o grațiozitate puțin obișnuită ținutei mele severe, mă sărută și îmi spune:

Dragă Pântecel, ți-am făcut o surpriză... o extraordinară surpriză... m'am inscris la medicină...

Eu simții cum mi se turbură ochii.

— Da! Dragă Pântecel... Am dat diferența de liceu, bacalaureatul, și iată-mă medicinistă...

Și îmi întinse caietul de cursuri pe care citii: Eufrosina Pântecel, studentă în medicină.

Chiar în clipa aceea am plecat de acasă, dar nu plecat ca oamenii întregi la minte, ci fără pălărie, fără palton, fără bagaje... și dus am fost. Atunci mi-am găsit adevărata-mi vocație: supraveghetor la Căile ferate.

* * *

Și totuși nu m'am învățat minte. Supravegheam lucrul. Atribuțiile mele erau foarte sumare. Doi conductori tehnici aveau încredințarea operațiunilor mai delicate: balizarea liniei, măsurarea unghiurilor, așezarea reperurilor la vârfurile de unghiuri, apoi pichetajul liniei, trasarea curbei. Eu executam modesta operație: nivelmentul transversal. Eu, vorba vine... Fiindcă muncitorii lucrau, iar eu priveam cu ochii șterși la aparatul de nivelat... Iar gândurile mele erau departe, înapoi, pe urma descoperirii făcute. Descoperisem un univers nou! Asta era ceva sigur. Un univers proiectat în infinit de un om, de energia lui de gândire! Dar nu un univers fantomă, metaforă sau simbol, ci un univers real, concret, ce putea fi cunoscut de uneltele vieții... ale vieții de dedesubtul simțurilor...

Prin urmare înafară de nenumăratele universuri ale creațiunii originale, sunt altele svârlite în infinit de om! De asta eram acum sigur! Întrebările se îmbulzeau

însă mai departe în răspântia atât de îngustă a minții! Acest univers, era oare al lui Rilke? Sau al aceluia nefericit preot, rănit și părăsit într-o noapte de războiu? Și celălalt glas, glasul sunetelor insonore?... Era răspunsul lui Dumnezeu sau glasul unei...

Tocmai atunci își făcu apariția ea!

O chema Pia Antonina, și, imbecilul de mine, am crezut-o! Am crezut-o, după experiența cu Eufrosina Pântecel! Era pictor... Venea în munți să cerceteze natura, și păcătosul, care subscrie acest memoriu¹⁾, a uitat că trufia este oxigenul sufletesc al femeii, și nu și-a luat lumea în cap mai înainte să i se întâmple dezastrul.

* * *

Trebue să recunosc însă, că Pia Antonina avea o concepție originală și îndrăzneată despre arta picturii.

— Artiștii moderni s'au depărtat prea mult de natură, ei încearcă să exprime ceea ce e inexprimabil prin formă și culoare: durata, timpul... Or, numai muzica este o reprezentare a timpului, o reprezentare de durată... Cu toții încearcă o pictură muzicală... Să ne întoarcem la formă, adică la contur, și să căutăm a o defini cât mai bine, a o strânge în contururi cât mai sigure... Muzica este un caleidoscop sonor, pictura este o cristalizare colorată.

* * *

Și într-o noapte mi-am trădat secretul. Mai bine zis mi l-a furat! Lohengrin e la mari depărtări de Adam, dar pe Elsa numai clipa o separă de Eva. Eram amândoi unul lângă celălalt, și deasupra noastră, cerul spuzit de stele! Și parc'am simțit din nou parfumul ferigilor albe și zumzetul unui roi de gărgăuni. Priveam amândoi boala și așteptam clipa mării taine a purificării. Dar n'am știut să-mi stăpânesc elanul! Nu era zumzetul roiului de gărgăuni, ci patefonul științei, și nu efluviile ferigii albe, ci cavalcada dorurilor.

Ea îmi fixase simțurile, și eu n'am băgat de seamă! Inima și sufletul n'aveau alt scop decât s'o ferească! Voiam s'o scot din mediocrul imperiu al sufletului de femeie și s'o avânt pe culmile universului de iubire.

— Acolo printre valurile de aur, pornite din nebuloasele în topire, plutește în infinitul de universuri, între care și acelea aruncate de gândirea noastră.

Un fior a tresărit! Dar nu cel cunoscut! Și nici măcar nu-l putem defini: Stea? Floare? Ochii ei? Și totuși mă înverșunai în mărturisiri.

— S'ar putea ca acea constelațiune minunată, Carul mare, să fie cu adevărat un car, dacă vreun gând măreț sau vreo iubire minunată a putut să lege laolaltă osia de roțile carului.

Ea nu răspundea nimic, dar freamătul era mai apropiat, mai puternic, mai parfumat... Freamăt otrăvit, perfid, depărtat de suflet.

— Și o cometă, de ce n'ar fi oare sărutul cu îmbrățișarea în clipa de față și urma ei dulce continuată în infinit?

Și atunci simții un scurt cutremur! O! azi îl știu prea bine. Cutremurul buzelor de femeie pe buzele mele, și vibrația trupului ei lângă trupul meu. O clipă totul a fost gol, până'n obârșia lumii. Nici munți, nici lac, nici cer, nici pomi, nici glas de om sau făptură vie. Pe urmă către răsărit, o grădină. Și apoi un fluviu ce se despărțea în patru brațe... Și în grădină tot felul de pomi, frumoși la înfățișare și dulci la gust...

1) Memoriu depus în arhiva societății „Omul autentic”. Potrivit statutelor, memoriile se citesc după 598 de ani dela depunerea lor la secretariatul societății.

Deodată o groaznică lovitură în coastă. Cred c'am leșinat. Când m'am trezit, lângă mine: Pia Antonina și cu Damaschin Leahu. Leahu care-i zicea din vioară, leșinata romanță în fa major de Beethoven

* * *

După ce m'am însănătoșit, au urmat explicațiile. Leahu susținea că am căzut de pe o stâncă și mi-am fracturat o coastă, într'o piatră ascuțită. Și îmi arată un silex la fel cu pumnalul oamenilor preistorici, plin de sânge. Pia Antonina m'a dus departe, lângă lacul din munți, și acolo mi s'a destăinuit.

— De aici am pornit peregrinarea... Am fost în raiu... nu în cel fictiv al imaginației, ci în cel adevărat al grădinei Eden... Dumnezeu ți-a adus un somn greu... ți-a smuls o coastă...

Și înălțându-și corpul frumos:

— Iată coasta ta, prefăcută în femeie... Eu sunt trup din trupul tău... sunt femeia unică, femeia pe vieață, femeia slugă și stăpână, slugă fiindcă trupul poruncește coastei... și stăpână, fiindcă din ce e piatră în trupul tău, ți-ai creat un univers.

Dar între timp, am prins linia șerpuită a unei vine svâcnind pe tâmpla stângă.

— Minți, minți, minți... ți-pai eu.

Pe chipul ei se pornise un ușor zâmbet disprețuitor.

— Eu mint?

O! Acum cunoșteam tot adevărul. Mă ridicai în picioare și o prinsei în ghiarele privirii. Chipul ei era plin de sbârcituri și pielea gâtului era boțită de falduri.

— Privește, cât sunt de frumoasă...

— Minți! Ești bătrână, bătrână... mai bătrână decât pământul, mai bătrână decât minciuna.

Și am fugit.

* * *

Medicul care mi-a constatat cicatricea m'a asigurat, că fusesem lovit mișelește pe la spate.

— Nu pot însă să-mi dau seama de natura pumnalului, spunea el.

Eu îmi aminteam de silexul lui Leahu, de silexul preistoric, de piatră cioplită.

— Cine te-a putut urî într'atât?

Și iar îmi amintii de șeful, de minunatul și evanghelicul Damaschin Leahu, de seraficul Damaschin Leahu, cu lăuta la umărul stâng și cu arcușul în mâna dreaptă. Poate că tehnica arcușului îți pregătește bine mână pentru pumnal!

— Doctore, n'aș putea face să dispară această cicatrice?

Doctorul o examinează atent.

— Te doare?

Nu răspunsei nimic. El continuă:

— Fiindcă sunt două feluri de cicatrice, unele dureroase, celelalte, insensibile.

Și continuând filosofic:

— La urma urmelor, tot cicatrice e.

* * *

Azi supraveghez lucrările de terasament la o linie în Transnistria. Cicatricea nu era nici dureroasă, nici insensibilă, după categorisirea doctorului... Nu mă durea, și totuși o simțeam... O simțeam parcă în suflet. Asta-i adevărul. Proba: îmi perver-

tise făptura. Mă bătea gândul să torn un sistem filosofic, sistem Nietzsche. Vream să aduc la cunoștința lumii dornice de înțelepciune, că omul oscilează între două tendințe, între transcendentul burykhiric (dela contemplație, yoga, buric, burykh) și logosul papaverinic (dela somn, mac, papaver, papaverină).

Pe urmă mi-am dat seama că trufia unui sistem filosofic era efectul cicatricei, și că prin ea mă coborîsem în țigănia: Eufrosina-Pia Antonina-Damaschin-Leahu. M'am adresat atunci unei vrăjitoare. Leacul ei, cred că e cel bun.

— Toarnă maică, cenușă deasupra... Semnele de cuțit sunt ca petele de cerneală... Se usucă și pier prin cenușă...

Și de atunci, fac așa. Torn mereu, mereu cenușă peste cicatrice. Și pe măsură ce dispăre, simt din nou sufletul eliberat de prinsoarea simțurilor! Gândul se arată tot mai cinstit, tot mai adevărat... Poate vreodată voiu căpăta energia de a-l proiecta în infinit, unde să ia înfăptuire de univers. Da! Vreau un univers al meu, între milioanele de universuri, un univers în care peste trei sute de trilioane, de trilioane de ani, să pătrundă plin de cinste un ins, frate de al meu, care jumătate din timp să doarmă, și jumătate din timp să nu facă nimic...

POETUL CĂTRE CARTE

Lui V. Voiculescu

DE

RADU GYR

Nu te-am dospit în slava vieții crunte,
nu te-am vrut stemă pentru nici-o frunte,
nici cupă 'ntinsă dornic spre iubire,
nici către ceruri treaptă de safire.

Nici dor suav, nici patimă fierbinte
nu te-a 'ncheiat în mădulare sfinte.
Din groaza morții te-am crescut, o, carte,
mistrie-mi ești și târnăcop în moarte.

De mă târăsc cu jnepii și scaeții,
te vreau cuțit înfipt în pieptul vieții.
De'ngenunghiez sub joagăr de furtuni,
Vreau, cartea mea de fier, să mă răzbuni.

Ce'naltă ești, odrasla mea voinică,
cu gresii 'n tălpi, cu fulgere în chică.
Din fiecare pagină crești tare,
precum un zeu din funduri de vârtoare.

Biet slăbănog cu mlaștinile 'n piele,
julit de pietre, terciuit de stele,
cum am putut să dau făpturii tale
adâncul veșniciei triumfale?

Te las în urma mea să treci prin viață
cu piept de foc, ne'nvinsă și semeață,
văzând sub talpa ta cum se descheie
văzduhul din țâțâni de curcubeie.

Tot ce n'am fost, fii tu, fără să sângeri.
Tu fii triumf, când eu sunt doar înfrângerii,
tu fii hanger, sunt frunză ce se sbate,
sunt brumă eu, tu fii eternitate.

Smulge-mă, carte, morții și durerii,
spoște-mă cu raiuri și imperii,
și clipa mea, oloagă și subțire,
răzbună-mi-o, făcând-o nemurire !

WOLFGANGSEE

DE

VINTILĂ HORIA

Norii nu-s de plumb, ci răsfrâng
Vântul din cerul întors;
Brazii de verde adânc
Dorm ca cocorii cu fruntea pe umărul stâng.

Printre pești nevăzuți, în funduri,
Printre alge șerpuiind, unduind,
Trece o umbră de sfânt amăgind
Lotcile sure 'n amurguri.

Apele curg pe subt brize
Ca versul acesta sub pană,
Cu țeluri ciudate, cu chei de surprize,
În liniștea dulce și vană.

Nu-s neguri în zare, ci semne
Ascunse 'n perdelele serii.
Cine le va culege 'n poeme,
Cândva, la capătul verii?

DELA NAPOLI LA CAPRI

DE

MARIELLA COANDĂ

Napoli este făptura mării. Nemărginitul de azur care o scaldă și dă un farmec pitoresc petelor roșii, care sunt casele napolitane, a pătruns cu tot complexul său de viață în sufletele localnicilor. Ei sunt leneși ca și marea, gălăgioși ca și marea, iar nelămuritul ei murmur le-a aruncat în spirit Frumosul spontan, ce nu se modelează cu dalta, nu se măsoară cu vreun compas, nici nu se redă în trăsături de penel. Napolitanii cântă dorul mării. În arcuirea voluptoasă a pământului, pe care o eternă primăvară l-a prefăcut într'un ținut aevae de vis, cântecul se înalță cald, ca și razele ce coboară din cerul de cobalt...

Iubirea a plămădit acest pământ și l-a făcut aidoma sie-și; i-a picurat roua cea mai neprihănită: visările copilelor și adolescenților în fața panoramei care se deschide la Posillipo. Tinerii, etern îndrăgostiți de o clipă, contemplă de pe colină golful fără de pereche. Marea strălucește sub soare viu. Pe demargini, ca niște jucării, casele în colori tari se ivesc în perspectivă, acolo, dincolo de mare, atât de pitorești. Câteo barcă de pescar, avântată, cu vâluri trandafirii, sporește vraja. Și ce balsam îmbătător de magnolia, floarea fermecată, pe care adolescenții o smulg ca pe o pradă rară, spre a sorbi mireasma tănuită în potirul alb și catifelat. Petalele parfumate pătrund în suflete ca o năframă de speranță, ca o pânză albă de corabie.

„Ti voglio bene!“ șoptesc tinerii îndrăgostiți și privesc cercul închis al golfului. Ca prin farmec, le pierde înțelesul turburător al vieții. Finitul se află în fața lor. Iar, din balcoane, mănunchiuri de copii se uită : atât de mulți, încât cu greu s'ar putea număra. Iar marea e adâncă, precum e viața din care roiesc pruncii. Așa e firesc să privești viața, fără înaripări mistice, mai aproape de plantă, de animal, de natura toată... Copiii nu se află numai în balcoane. Se găsesc mulți și pe stradă. Cu chipuri oacheșe, ștregare, întind mâna spre cel ce li se pare străin... Și, tot aci, pe această

colină, odihnește în veci cel mai mare poet dintre poeții timpurilor antice, Virgiliu, care a cântat ținuturile Campaniei „felix“. O privighetoare, pe ramura unui laur, care stă de veghe la mormânt, îngână, parcă, versurile seculare.

În plămădirea pământului, iubirea n'a picurat numai rouă. I-a turnat foc în inimă, deslănțuind și învrăjbind patimi. Înălțat din mare, sub formă de pisc, temutul vulcan, într'o clipă de mânie, a îngropat cele trei orașe cu înfloritoare viață romană. Din depărtare, Vesuviul își proiectează culmea trunchiată. El este oare, înfricoșătorul templu al Satanei, în care și-a prăbușit viața naturalistul Pliniu cel Bătrân, voind să salveze pe locuitorii amenințați de erupție și căzând el însuși jertfă, înăbușit de fumul greu ?

Pe romanticul, chinuit de văpaia iubirii, îl mână dorul să contemple de aproape imaginea sufletului său, involburat de patimă. Sus, deci, spre conul craterului de foc ! Calcă pe lava întărită, ca pe niște creste încremenite de valuri. O fiară din Apocalips aruncă neîncetat pe nări un fum gros. Ca în bolgiile dantești, s'au ghemuit în jurul gurii înspăimântători copaci și monștrii infernali. Spre seară, când soarele coboară spre amurg între Capri și Ischia, razele ruginii se alătură rășfrângerilor jarului lăuntric. Sulfur se iluminează. Ploaie de rocă topită, cascade luminoase. Ce straniu apare în depărtare cerul limpede și cât de viriu în umbra serii ! Și, din columnele de fum și jocuri de umbre, se deslănțuește în închipuirea trecătorului silueta încovoiată a unui poet, cu privirea îndurerată, căutând prin pustiul pietros o sfioasă și parfumată floare de ginestră...

Atunci, pe același călător îl îndeamnă dorința să se oprească o clipă, în orașelul elegant pentru care timpul a fost suspendat și mișcarea redusă la repaos, așa ca în paradisul armonios, plăsmuit tot prin acele meleaguri de filosofii eleați.... Astfel, dela Napoli, călătorul pleacă în excursie de o zi la Pompei, cu un mic tren.

Orizontul i se deschide. Trece pe străduțele străvechi, scăldate de soarele dimineții. Cât de drepte sunt străzile. Și ce nume poetice poartă casele acestea: „Casa Amorașilor auriți“, „Casa Faunului“, și, mai departe, „Casa Misterelor“. Au un farmec deosebit căsuțele pompeiane, cu acel atrium înconjurat de colonadă, cu „impulvium“ de strâns apele ploilor. Ce frize încântătoare pe fondul negru al miniaturilor, reprezentând pe amorași la diferite munci casnice. Iar călătorul de astăzi suspină: Ce bine că viața pe atunci era condusă de copiii zeiței Venus ! Iată un colț de natură atât de expresivă. S'au grupat, parcă, elemente sintetizate spre a-i da culoarea specifică. Un monument antic se află în mijloc. Un pin își respiră alături umbrela. Puțin mai încolo, un chiparos strecoară în poezia peisagiului o notă de melancolie severă, străjuind mormântul. În fund, bătrânul vulcan fumează. Și călătorul se desparte de vechiul Pompei. O trăsurică îl poartă. Caii sunt mici dar sprinteni. Un copil îi ese în cale cu un ciorchine de strugure în mână. Parcă s'a desprins acum din alaiul lui Dionisos. Un faun cu ochii cărbunii. În urmă, rămâne elegantul orașel străvechi, încremenit cu zâmbetul pe buze. Nu a avut vreme să străvadă groaza morții. Amorașii elenistici îl păzesc încă, săvârșind mai departe muncile dela care fuseseră întrerupți oamenii. Călătorul, care suferise în fața dramei cosmice aproape de gura de foc a Vesuviului, și-a înseninat sufletul în Pompey.

Dar iubirea a mai aruncat pământului napolitan, ca și apelor înconjurătoare, spuma ușoară a veseliei. Spre port, deci, îndreaptă-te grăbit, călătorule: căci, iată vestita „Santa Lucia“ atât de cântată ! De aci, ai o privire peste tot golful. În față, te întâmpină din nou Vesuviul înlănțuit pe țărmul dela Castellamare și Sorrento. La stânga, unduirea dela Posillipo. În dreapta, strămtoarea Campanella, spre Capri, în-

văluită în aburi de ceață. Iar, de mica insulă, pe care se ridică legendarul Castel dell'Ovo, în care plutesc amintirile bogatului roman Lucculus și a împăratului medieval iubitor de cultură, Frederic II, undele mării se frâng fără încetare. Aici, la „Santa Lucia“ călătorul dorește cu adevărat să se oprească. Își lasă sufletul în voia valurilor, să-l desmiardă cântecul napolitan, să-i zâmbească luna...

Ar vrea, poate, călătorul să ia locul vâslaşului voios, să-și ridice cortul lângă o ușoară bărcuță, legată de țârm și să ospăteze între pânzele cortului care dă marina-ului iluzia că plimbarea pe ape nu se sfârșește niciodată...

*„In fra le tende
Bandir la cena
In una sera
così serena,
chi non domanda,
chi non desia ?
Santa Maria !“*

Dorința aceasta rămâne însă o fantezie pentru tine, călător romantic. Restaurantele se țin lanț în jurul golfului. Alegi și tu, dintre toate, pe cel mai popular, mai cunoscut, pe „Zi 'Teresa“. În gălăgia sporită a nopții, viața pare mai activă. Forfoteală, marinari, pescari, străini. Iată un pescar cu pitorescul fes napolitan. O masă printre multe altele, lângă un grilaj de sârmă, spre mare. Dorești să mănânci pește proaspăt la „Zi 'Teresa“. Bolta cerească sclipește de stele, iar marea de luminile portului. Cum de s'a cățarat, venind înot, țigănușul napolitan de după grilajul de sârmă, drept în fața mesei călătorului ? Indată ce i se dau copilului câțiva „spiccioli“, a și pierit în valurile de unde apăruse... Trec chelneri, purtând cu mândrie farfurii pline cu arici țepoși de mare. Străinul, însă ar voi neapărat să mănânce o „pizza“ napolitană. Chipul chelnerului se luminează în zâmbet la auzul acestei dorințe pe care o împlinește în grabă, aducând acea cocă tare cu sos de pește. Pe ape trece un pescar vâslaş. E îndrăgostit. Vrea să-și ucidă dorul în cântec, să nu se mai deștepte la cruda realitate. Viersul său se pierde în gălăgia nepăsătoare, neștiutoare că nestimate limpezi se găsesc în golful Napoli și aiurea decât în lăuntru cochiliilor de stridii. Și tot văzduhul răsună de melodii divine, căci armonia stelelor pitagoerice se frânge în mare, iar felinarele de sub proră par stele picate din cer.

Iubirea, făuritoare a acestui pământ, s'a născut din spuma mării înălțată pe un leagăn de scoică. Spre mare privește călătorul, invocând cu ardoare numele frumoasei zeițe. El părăsește, astfel, o clipă, pământul înfierbântat spre a se simți în mijlocul jocului de valuri. Se îndreaptă cu vaporul spre insula vrăjită, spre Capri. Cea mai frumoasă dimineață din câte se pot închipui îndumnezeiește natura. Călătorul romantic se izolează pe punte cu iubita lui. Ea se apleacă spre mare, în vânt... În apropiere, marea are nuanțe de smaragd. Mai departe, are altă culoare, albastră închis și tivită cu azuriu deschis. Stânci apar în zare. Vaporul se apropie de Sorento. Un vânzător trece cu tablaua, oferind Cinzano și batoane de ciocolată cu lapte napolitană. Acum vaporul e lângă țârm. S'a oprit. Puțini vizitatori au coborât. Mai toți merg la Capri. Vaporul și-a reînceput plutirea. Marea, în apropiere de coastă, are opacități de peruzea. Însă vaporul se oprește din nou. Înainte de a coborî la Capri trebuie vizitată „grotta azzurra“, giuvaer al naturii. De mână cu iubita, te îndrepti la debarcader spre a coborî în barcă. Vâslaşul este un barcagiu de meserie. Cerul pare atât de aproape, iar marea un lac. Barcagiul mărturisește că de mult n'a mai fost o mare atât de liniștită. Deodată, el face

un semn. Trebuie să te culci pe fundul bărcii, iar prietena ta să te imite. De ce nu ? Și astfel, minunea de mult dorită în aceste ținuturi sortite iubirii, se înfăptuiește. Ca într'un vis, luntrea alunecă pe apele line în lumea umbrelor, dincolo de realitate. O clipă doar. Bărci și oameni albaștri. Lumina soarelui, care pătrunde prin deschizătura de sub apă, împrășteie culoarea marină în special deasupra apei. Stâncile se învâluie în lumina blândă a unei seri fără sfârșit. Iar marea se iluminează de razele ce o străbat ca lacrima limpede a unui cristal albastru și în care, ca într'un aquarium, se deslușește fauna marină, corali și polipi pe lângă stânci, pești și ciudate stele de mare. Sclipiri de argint și vioarele în părul iubitei. Vocea luntrașului răsună ritmată de loviturile lopeților. El aduce imn de slavă insulei vrăjite, Capri, care singură dă pace sufletului îndrăpeștera ce va păstra deapururi taina umbrelor albastre...

Când te deștepti din viața lăuntric trăită, lucrurile au forme ciudate: stăruie încă în ireal, dar se aburesc de cunoscut. Iși reiau formele obișnuite, uniformitatea lor. Lumina e orbitoare. Firea a rotunjit clipa ca pe un mărgăritar al mării și a ascuns-o în peștera ce va păstra de apururi taina umbrelor albastre...

Capri ! Numele sună pe buzele tuturor călătorilor ca o fluturare de speranță. Din mare, răsare abrupt muntele, înveselit de cactușii cu flori roșii. Puntea e aruncată. Călătorul se pomenește ca în vis la „Marina Grande“, așteptând funicularul. Și funicularul îl duce într'o clipită sus la Capri, de unde privește plaja dela „Marrina piccola“. Aci e vară mereu. Prietena lângă tine privește aceeași minunată împreunare a firii : muntele și marea. Jos, în arc frânt, se desenează digul portului. Alături se ridică stânci înalte, pe care, risipite în verdele voios al cactușilor, sclipesc albe căsuțe la soare. Te așezi la o masă, mai în umbră. Vânători, în aer liber, îți îmbie amica să încerce pălării de paie, ca niște talere japoneze cu flori și pe care scrie „Capri“ .

Drumețul rătăcește cu umbra tăioasă a împăratului ucigător și alături miresmei asfodelor și sensului măreț al frumuseții naturii, gândul tragic și ademenitor al abisului care ar preface pe om în pulbere subțire risipită pe undele mării. O prăpastie în care vinovați sau nevinovați erau avântați din ordinul cruntului împărat, deschide cu asprime perspectiva mării. „Il Salto di Tiberio“ te înfioară și te farmecă în același timp...

Mai apoi pe serpentina în urcuș, spre Anacapri, laolaltă cu muntenele căprite ce au dat nume locului. Un telegar viu, oțelit pe culmi, împodobit cu egretă în vârful capului și cu zurgălăi. Femei pe drum dau binețe străinului, ca și în țara lui la munte. Străzile înguste de sat asfaltate, poartă căsuțe albe pe la cotituri. Aerul e mai rece ca la „Marina piccola“. Pornești cu amica ta să descoperi marea. Aici marea se cere cucerită, pe când jos; la Capri, se dăruia pretutindeni. Drumeagul se încovoiaie printre pietre. Când și când, întâlnești câte un localnic, urcând singur cu apă din vale ori cu un măgăruș.

Amurgul s'a furișat parcă și în suflete. Un popas la o bisericuță. Călătorul simte nevoia de a-și odihni, o clipă, simțirea atât de puternic și variat impresionată. Nuditatea pereților văruiți ai bisericii de țară, simplitatea interiorului îi întremează moralul mai bine decât fastul bogatelor locașuri de rugăciune din orașe. Observă pe fațada multor case atârând câte un mănunchi de ierburi uscate. Află mai târziu dela fata gazdei că acele mănunchiuri nu sunt de podoabă, ci pentru a goni insectele vătămătoare; poate și duhurile rele. Trebuie să fie superstițioși țărani risipiți prin văgăunele stâncoase....

Se aduc scaune pe terasa gospodinei anacapriote. Soarele a amurgit și a lăsat o

umbră de mărgean pal pe cer. Nucii își răsfireă coroana frunzoasă. Greerii torc. O pasăre nevăzute cântă, sporind melancolia liniștei. Iți vine să îndrăgești cu adevărat aci, nevinovatele viețuitoare, ca Axel Munthe din apropiatul San Michele. Una din fetele gazdei vine să bată nucile strânse într'un colț al terasei. Oferă și mosafirilor câteva. Frumose sunt copilele acestea, în deosebi una dintre ele, înălțată și mlădioasă ca o trestie, cu ochii ageri obișnuiți la oamenii dela munte, modest îmbrăcată firește, dar cu mărgean la gât și la urechi. Il poartă nepăsătoare în ținutul de mărgean. S'a lăsat frig pe terasă. Călătorul coboară în sufragerie. Ce bun vin cu buchet e „Lacrima Christi“. Se aude scârțâitul roții puțului. Apa e văroasă, nici nu se poate bea. Dru-mețul împreună paharul de vin cu al prietenei sale. Privirile se întâlnesc și amintesc de peștera fermecată. Deodată, încăperea răsună de o melodie minunată. Cântă Graziella, copila din Anacapri.

Adio, căluț cu licornă! O clipă încă la Capri. In zarea dimineții, se profilează, tivite cu aur, stâncile „Faraglioni“. Din nou aluneci pe marea cu virtuți de magnet. Puntea, prima dată plină de lume, e acum aproape pustie. Plouă încet. E frumos și aspectul acesta al împreunării celor două ape, cea din cer cu cea de pe poalele vaporului. Iată o coloană de templu păgân croită de vânt din coama mării. Malurile stâncoase se estompează. Stâncile lui Tiberiu rămân neclintite. Doar tu fugi de ele, călătorule, de vraja lor, ca și de surorile lor sălbatice din inima munților. Ca prin farmec, înainte de a debarca, ploaia s'a oprit. Iar cerul ți-a dăruit, în clipa despărțirii, un minunat amurg.

Prin meleagurile acestea vrăjite, călătorul simte că-l înconjoară, de pretutindeni, numai Frumosul. Poate că taina stării de adevărată fericire — legendara fericire — se află în balsamul pe care-l dăruiește ținutul acesta fermecat. Prezentul, trecutul și viitorul se ascund într'o clepsidră în care picură neîncetat nisipul tăramurilor însorite. Niciun punct concret nu-ți oprește atenția. Iți simți eul plin de un bine lăuntric. Orice lucru vine în atingere cu tine, oricât de neînsemnat ar fi, devine o plăcere.

Călătorul părăsește locurile însorite cu imaginea unei cartoline în suflet: „Panoramă și tarantelă“. Să fie el țăranul acela ingenunchiat în fața iubitei care-și învoaltă rochia împodobită cu broderii și dantele; și să nu mai plece. Să cânte din gitară, la marginea mării, întovărășind vocea divină a iubitei...

MESTECENII

DE

PETRE PAULESCU

Prieteni vechi cu frunțile spre cer
Au încrustat în trunchiul lor veleturi,
Sunt pergamente pentru satul meu,
-- Măreț hrisov — de neștiute leaturi.

Pândari pe 'ntinsul holdelor natale
Mesteceni umeziți de amintiri;
Vi-s crengile ca niște mari cupole
Și voi pioși ca niște mânăstiri.

Suiți spre cer — pilaștri de pronaos —
Tulpinele vi-s drepte rugăciuni;
Stați mărturie vremii viitoare
Mesteceni visători peste furtuni.

Nu știe nimeni cum v'ați odrăslit
Aci 'n răscruce de cărări cărunte;
Ați tras din humă seva înfrățirii
Și-ați sărutat atâtea zări pe frunte.

Poate veniți din umede adâncuri
Crescuți din inimi de strămoși sau cneji;
Poate din vise albe de Domnițe
Sau poate din ochi tineri de viteji.

Mai știu și eu... mesteceni svelți ca timpul,
Prezenți în cornul dinspre răsărit
Al satului meu vechi ca o poveste
Și de atâta liniște sfințit.

Stați drepți — soldați pentru paradă —
Serafici păzitori cum alții nu-s;
Urcă strămoși prin voi către azur
Și din azur coboară 'n lut Iisus.

P O R T R E T

DE

EUGENIA MUREȘANU

Din trăsnet și foc m'am născut,
din haosul lumii de lut
și 'n fiecă cântec al meu
își plânge căderea un zeu.

Părinte mi-e zarea ca spuma
și vuietul serii mi-e muma,
iar frați îmi sunt stropii de nori
și crengi de pădure, surori.

Fodoabe-mi sunt fire de lună
și sborul de stele, cunună,
și mire, al nopții luceafăr
ce 'n valuri de ape îl scapăr.

Credință mi-e nimbul de cremene
Iubirea și ura-mi sunt gemene.
Iar mila e pisc aurit
Spre care, târiș, am pornit.

DE UNA ZALINA

DE

AL. ALEXIANU

Rachieriță talaniță
Albă toată la peliță
Și cu coapsele de clin
Ca bărdăcile cu vin.

Plină mi-ești de suliman
Din ciorchine
De căline
Și cu sânul dolofan
Bulzi rotunzi pentru oricine.

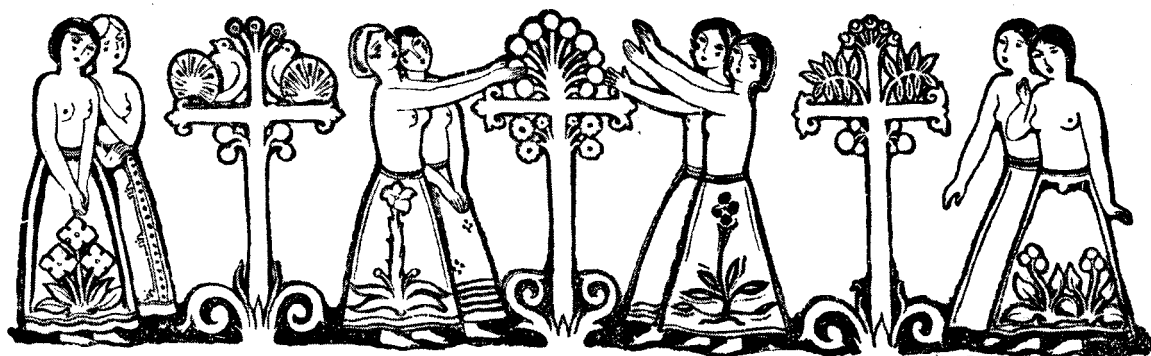
Și-o să-ți certe în Veleat
Aromiții nuri și mreje
De vădană cu păcat
Foc de smoală și găteje.

Că mereu pe trup ți-ai strâns
Cingătoarea dela rochii
Și nici lacrimă n'ai plâns
Ca să nu îți vatămi ochii.

Iar boierii cari au mas
Noaptea 'n han lângă lăută
Parcă n'au băut vinars
Ci fierțură de cucută.

Și-or să mi te 'ngroape doi
In tron scump din lemn de tisă
Ca să nu te șteargă ploi
Sau la viermi să fii deschisă.

Mândră-așa să-mi ții în veac
Țiitoare talaniță
Cu trup lung și sulegeac
Și cu boiu de jupâniță.

TENDINȚE DE RUSIFICARE A EUROPEI

— CONSTANȚELE POLITICII NOASIRE RĂSĂRITENE FAȚĂ DE
IMPERIALISMUL ȚARISTO-BOLȘEVIC ȘI FAȚĂ DE INTERESELE
EUROPENE ALE MARILOR PUTERI —

DE

ȘTEFAN IONESCU

Istoria umanității ia cunoștință de existența poporului rus abia la începutul veacului al XVIII-lea, adică în epoca domniei lui Petru cel Mare, care a fost cel dintâiu conducător de proporții mondiale al popoarelor ruse. Politica lui Petru cel Mare a privit occidentalizarea Rusiei, adică europenizarea ei, nu în ceiace privește educația poporului ci în ceiace privește crearea unui aparat de stat modern, asemenea celor din Occident, atât prin organizarea lui administrativă cât și prin dezvoltarea lui industrială. Pentru că, în timp ce lumea Occidentului făcea un pas înainte prin educația individualității, Rusia, adică lumea Orientului, făcea un pas înapoi, prin menținerea poporului rus într'o stare quasi-primară. Evul mediu european se deosebește fundamental de evul mediu rus. Pe câtă vreme lumea Occidentului, țărani și muncitori în primul rând, se deșteaptă la o viață nouă, liberă, independentă, ca urmare a unor lupte quasi-seculare, ce încep în veacul al XIII-lea în Anglia și continuă în Franța, culminând prin revoluția dela 1789, — lumea orientală rusă trăește o viață primitivă. În timp ce Occidentul mergea înainte spre libertate, Rusia mergea înapoi spre tiranie. Occidentalizarea Rusiei, prin reformele lui Petru cel Mare, trebuie înțeleasă ca având de scop crearea unui stat puternic și modernizat în toată armătura lui. Acest reformator, care a dus luptă chiar împotriva Bisericii, numai pentru a-și putea impune reformele, a lucrat în fabricile europene ca simplu lucrător pentru a învăța tehnica europeană, a tăiat bărbile pravoslavnicilor ruși sau a construit în mocirle, Petrogradul, această „fereastră spre Occident“, cum a fost numit Leningradul de astăzi.

Așa dar, europenizarea Rusiei a dus la crearea Rusiei ca putere europeană, a cărei influență în treburile interne ale lumii continentale a crescut în raport direct cu marșul pe care îl organizaseră țării, mai ales în veacul trecut, când Rusia ajunsese cu... europenizarea la Prut, amenințând în mod direct Strâmtoarele și Constantinopolul, dat fiind că urmărea transformarea Mării Negre în lac rusesc.

Dar, concomitent cu această problemă se impune atenției mondiale și rolul pe

care începe să-l joace Rusia, tot din epoca lui Petru cel Mare, în Asia. Se creiază astfel o axă a expansionismului rus, care se întinde în veacul nostru dela Constantinopol până la Vladivostok, cetate a Estului, cum a fost numită, zidit în a doua jumătate a veacului trecut (1877), de către Ruși pentru a putea avea înfipt un picior în Extremul Orient și anume în partea lui cea mai importantă dat fiind că este punct de întretăere între Asia propriu zisă și Pacific. Rusia, pe drept cuvânt trebuie numită Eurasia, întru cât atât din punct de vedere geografic cât și prin politica sa țaristă sau sovietică tinde a domina nu numai lumea europeană dar chiar și lumea asiatică. Din această cauză, totdeauna, dela apariția ei pe scena mondială, Rusia a fost în conflict tacit, dar evident cu Anglia, cealaltă putere europeană-asiatică, prin natura intereselor imperiului britanic.

Ceiace însă trebuie să reținem mai cu atenție este faptul că lumea rusă este primejdioasă, în mod permanent și esențial, prin presiunea ei demografică asupra Europei și asupra Asiei. Iar această primejdie îmbrăcase eri forma panslavismului iar azi a îmbrăcat forma bolșevismului. De unde rezultă că esențiala și permanenta primejdie este slavismul și numai accidental, în epoca noastră, această primejdie se numește bolșevism.

Cât privește presiunea demografică a popoarelor ruse, aceasta se manifestă prin o continuă deplasare a centrului demografic spre Europa și Asia. Astfel, în Asia acest centru s'a deplasat cu 820 km., în interiorul continentului asiatic, iar în Europa stă dovadă tendința de rusificare a Basarabiei, a provinciilor estice poloneze, a țărilor baltice și a Finlandei, fie prin deportarea populației în Siberia, fie prin colonizarea acestor provincii și țări cu elemente aduse de dincolo de Urali.

Așa dar, presiunea demografică a avut ca urmare o tendință de înaintare spre Sud, adică spre mările calde: Mediterana, Oceanul Indian, Pacificul. Geopolitic vorbind, se desprind, având în vedere axul Constantinopol-Vladivostok, trei linii principale, care au o strânsă dependență între ele. Aceia a Orientului apropiat, care include toate coastele Mării Negre și acces la Mediterană; aceia a Asiei centrale (Persia, Afganistan și Turkestan) și aceia a Extremului Orient. La începutul veacului trecut, efortul principal a fost dus de Rusia în sectorul occidental și scopul geopolitic principal a fost dominarea Peninsulei Balcanice și a Strâmtoarelor, între Marea Neagră și Marea Mediterană. În a doua jumătate a veacului trecut, însă, din cauza războiului Crimeii și a păcii dela Paris (1856), efortul rus a fost depus în sectorul de mijloc, spre Asia centrală. Astfel, pe la 1860, cucerirea Caucazului era terminată și începu acțiunea pentru dominarea Turkestanului.

Dar să oprim amănuntele istorice aici. Ele sunt suficiente să arate că europeanizarea Rusiei înseamnă propriu vorbind tendința de rusificare a Europei și Asiei, treptat, treptat, prin presiunea demografică, prin expansionism militar, sau prin imixtiune politică, așa cum se întâmplă în zilele noastre, prin bolșevism, adică prin acțiunea mondială a Kominternului.

Deaceia, este necesar a se restabili sensul originar al politicii lui Petru cel Mare, nepermițându-se acestor popoare ca trăgând consecințele firești ale acestei politici, să ajungă la rusificarea popoarelor continentului nostru. Pentru că firesc este ca popoarele ruse să fie europenizate, prin cultură și civilizație, adică prin spirit și tehnică: iar nu popoarele europene să fie rusificate prin desnaționalizare, deportare sau colonizare.

Dar în ceea ce privește politica lui Petru cel Mare de europeanizare a Rusiei, trebuie să avem în vedere și spiritul imperialist al acestui țar care a fundamentat, geo-

grafic și istoric, sensurile expansionismului rus fie asupra Europei, fie în Asia. Atenția lui a fost concentrată însă, în special, asupra lumii europene în care scop a urmărit o politică de intrigă între puterile europene pentru a realiza împărțirea Poloniei, stăpânirea Balticei, desmembrarea Germaniei și ocuparea Peninsulei Balcanice, pentru a ajunge la Marea Neagră și, prin Strâmători, la Mediterana.

Evident, nu se poate vorbi cu certitudine istorică despre existența propriu zisă a unui testament politic al lui Petru cel Mare, dar se poate observa, de către ori cine cunoaște istoria Rusiei dela sfârșitul veacului al XVII-lea, până în zilele noastre, că atât țarii cât și bolșevicii au urmărit pe plan european, — pentru a deveni apoi, mondial, realizarea politicii lui Petru cel Mare. Prin această constantă stare de spirit care a însuflețit politica și militarismul rus, se poate vorbi despre un adevărat testament politic al lui Petru cel Mare.

Cu o nedesmințită înverșunare Rușii au căutat în ultimile două veacuri să stăpânească Strâmătorile la care nu puteau ajunge decât subjugându-ne pe noi.

Visul imperialismului rus de a transforma Marea Neagră în lac rusesc nu se putea realiza decât prin dominarea Strâmătorilor, și anume a Bosforului, poarta interioară a Mării Negre și a Dardanelelor, poarta exterioară, spre Mediterana, a aceleiași mări. Deaceea Rușii, timp de două secole au purtat 10 războaie cu Turcii pentru a ocupa Constantinopolul, adică Țarigradul imperialismului rus și pentru a înlătura dominația otomană asupra Peninsulei Balcanice ce împiedeca realizarea politicii țariste. Iar politica puterilor apusene a fost totdeauna greu încercată, reușind totuși să oprească înaintarea rusă la Bosfor, sacrificând însă pământul românesc al Basarabiei, amenințând gurile Dunării și navigația pe acest fluviu, cel mai mare din Europa, în afară de Volga, dat fiind că cea mai mare și mai importantă parte a lui curge între maluri românești.

BOLȘEVISMUL — EXPRESIE A MONDIALISMULUI ȚARIST.

Intr'o carte: „De l'aigle imperial au drapeau rouge“, roman de mare respirație epică, în care adevărul istoric se îngeamănă, în mod desăvârșit, cu puterea de evocare a timpurilor și oamenilor cari au asistat la viețuirea ultimilor ani ai țarismului și la deslănțuirea revoluției bolșevice, autorul ei, P. N. Krasnov, hatman al cazacilor de la Don, ne redă un document de mare valoare istorică a cărui confirmare o găsim în pactul secret pe care Anglia și Franța l-au încheiat, în 1915, cu Rusia, Italia semnându-l în 1916, și asupra căruia vom reveni.

Cumplita iarnă a anului 1917. În armata rusă începuse să se manifeste primele semne ale descompunerii. Soldații ruși duceau nostalgia păcii și a căminului. Forța combativă a armatei scădea din ce în ce. O stare revoluționară își făcea loc în inimile tuturor. Pace, pâine și pământ era deviza mulțimilor. Ingrijorarea Țarului creștea mereu. Își vedea risipite idealurile lui de războiu. Ceva mai mult: se simțea amenințat în propria existență a instituției țariste care număra trei secole. Nemulțumirile și lipsurile se simțeau pretutindeni. Defetismul își făcuse loc în rândurile armatei care nu mai era însuflețită de nici un elan. Atunci, la 13 Decembrie, a semnat un ordin de zi către armată care a fost cetit în fața unităților de pe front. În frumoase și nobile forme ale vechii limbi ruse, Țarul exprima convingerea sa de a continua războiul, de acord cu poporul, până la completa victorie asupra dușmanului, exprimând în acelaș timp și speranța de a fi atinse scopurile sfinte ale războiului și anume: Constantinopolul, deasupra căruia va străluci din nou crucea rusă ortodoxă; Strâmătorile, pe care

aliații deciseră să le dea Rusiei și separarea completă de Polonia, care prin voința Țarului urma să devină un stat liber și independent. Iar concomitent cu citirea acestui ordin de zi, comandanții primiseră instrucțiuni să explice soldaților motivele pentru care scopurile acestui războiu erau acelea indicate de Țar. Ceiace se și făcu. Comandanții, adresându-se soldaților, cari erau în marea lor majoritate țărani, le-au spus că armata rusă trebuie să ajungă la Constantinopol, pentru a realiza visul de totdeauna al țarismului, că Rusia trebuie să cucerească și să stăpânească Strămtorile, pentru a nu mai fi la dispoziția Turciei și pentru ca grânele pământului rus să poată fi exportate în mod liber. Deaceia, numai în momentul în care Marea Neagră va deveni o mare rusă viitorul Rusiei va putea fi asigurat, iar generațiile viitoare vor binecuvânta pe soldații care se sacrifică pentru aceste idealuri de viață și de glorie ale poporului rus.

De atunci, din 1917, multe și radicale transformări a suferit Rusia și popoarele ei. Revoluția bolșevică a făcut tabula rasa peste toate instituțiile țariste și se părea că nimic nu va mai urma, în viața popoarelor dominate de Moscova, care să găsească asemănare în trecutul țarist. De atunci au trecut 26 de ani. Azi, Rusia este din nou pe scena lumii și parcă nimic nu s'ar fi schimbat în ceiace privește țelurile de luptă ale bolșevismului care nu numai că sunt asemenea cu acelea ale țarismului, dar chiar sunt și mai adâncite și mai primejdioase pentru ordinea lumii. Pentru că, acum țelurile bolșevismului nu privesc numai realizarea planurilor expansioniste ale țarismului, dar chiar și universalizarea lor prin dominarea Moscovei asupra întregii Europe și prin deslănțuirea revoluției mondiale. Astăzi, expansionismul rus nu numai că a împrumutat toată tactica țaristă, care avea mitul ortodox, dar chiar a desăvârșit-o prin mitul panslav. La Moscova, a fost creat de curând un comitet panslav pentru a face legături cu toate popoarele slave din lume pe care să le dinamizeze potrivit idealurilor universale ale bolșevismului. Astfel, în ultima ședință a acestui comitet, ținută la Moscova și inițiată din ordinul Sovietului Suprem, a fost discutată situația regimului în legătură cu ofensiva armatei roșii hotărându-se lansarea unui apel către toate popoarele slave din Europa și către toți slavii din lume prin care sunt chemați să lupte alături de Moscova pentru împlinirea idealurilor de totdeauna ale lumii ruse. În felul acesta, slavii sunt chemați să joace rolul trupelor de asalt în revoluția mondială ce va să vie...

Aceasta este realitatea. Iar instrumentul de execuție al planurilor Moscovei, este acum armata roșie și va fi mâine Kominternul, partidele comuniste și acele popoare care vor crede în mitul panslav aruncat lumii de bolșevici. Iar realitatea este cu mult mai sesizantă cu cât ne gândim că armata roșie nu este a Rusiei ci a bolșevismului, deoarece este o armată politică lipsită de conștiința națională, după cum nici armata rusă nu era o armată națională, ci o armată în serviciul exclusiv al Țarului și al politicii lui.

Perspectivile luptei de azi împotriva bolșevismului, care nu se rezumă numai la războiul de pe frontul oriental, sunt încă necunoscute. Și este așa pentru că până acum Moscova a deslănțuit în acest războiu numai puterea sa militară așteptând desigur momentul politic și militar prielnic pentru a deslănțui și puterea sa politică pe care o reprezintă legiunile străine ale partidelor comuniste din Europa, precum și ideea panslavă.

Bolșevismul, din punct de vedere mondial, este în fond forma superlativă a Țarismului. Așa că, lupta popoarelor europene nu este propriu zis împotriva unui regim politic ci împotriva idealurilor expansioniste mondiale, ale lumii slave, care a găsit în lumea rusă, prin bolșevism, cel mai desăvârșit instrument de luptă și de agitație.

Dacă până acum între țarism și bolșevism a fost o prăpastie adâncă, azi prin lupta mondială a acestuia din urmă, încep să se întindă punți de trecere.

Mareșalul Stalin este expresia cea mai desăvârșită a Țarului Nicolae.

Dincolo de o gigantică luptă socială și politică, cei doi stăpâni își întind peste istorie o mână de prietenie.

Iar în dependentă legătură cu această problemă a tendințelor de rusificare a Europei, este și problema Basarabiei, care constituie granița răsăriteană a României și ca atare și cea mai înaintată linie de apărare a Europei, împotriva spiritului și forței militare invadatoare, a Rusiei. Or, problema Basarabiei ridică problema unității pământului românesc. Așa că, vorbind de Basarabia, se vorbește de România, iar prin importanța strategică și etnică a acestui pământ, se vorbește de Europa.

BASARABIA — ROMÂNIA — EUROPA.

În adevăr, unitatea pământului românesc este indivizibilă pretutindeni unde se află viața neamului, întocmai după cum indivizibilă este și însăși această viață. Există deci o perfectă corespondență între pământ și suflet, care este una de alta în așa măsură legată, încât geografia se îmbină în mod desăvârșit cu etnografia. Marginile pământului românesc se termină, geografic acolo unde se termină și prezența neamului. De aceia atunci când se vorbește despre pământul românesc se vorbește, în acelaș timp, și de neamul românesc. Iar acest adevăr este confirmat și de istorie, întrucât milenara noastră existență pe acest pământ este alcătuită, istoric, din fapte și evenimente, care mărturisesc luptele purtate dealungul veacurilor, pentru ca să ne apărăm pământul și deci viața.

Așa fiind, este dela sine înțeles că în această lege a unității pământului și sufletului românesc se integrează și pământul nostru de dincolo de Prut, precum și viața ce colcăe acolo. Iar când vorbim despre pământul românesc de peste Prut, nu înțelegem o provincie deosebită ci numai o continuare a pământului Moldovei care și ca înfățișare și ca expresie de viață este acelaș.

Dacă, din punct de vedere etnic, granița noastră este la Nistru, ca să nu mai vorbim și de Moldovenii risipiți dincolo de această apă până la Bug, acest adevăr ne este confirmat și de istorie, întru cât cetățile dela Hotin, Tighina și Cetatea Albă stau mărturie în fața veacurilor că ele au fost zidite de voevozii noștri, pentru a apăra această frontieră împotriva invaziilor cotropitoare și pustiitoare care ne-au amenințat mereu, venind din stepele rusești. Și, de asemeni, existența răzășilor moldoveni din această țară a Basarabilor, întăriți tot de voevozii noștri, dovedesc apartenența românească a acestui pământ și din punct de vedere social. Pentru că răzeșii și mazălii din Basarabia nu sunt altceva decât descendenții acelor luptători moldoveni cari pentru faptele lor de arme și pentru contribuția lor la apărarea pământului Moldovei, erau împrietăriți cu pământul de pe linia Nistrului, tocmai pentru a se creia un suflet și un braț românesc cât mai puternic. Așa că, nimic și nimeni nu ne poate smulge de pe acest pământ, pe care am fost cei dintâi, suntem azi și vom române cei din urmă.

Problema care interesează însă și istoria Europei, în legătură cu pământul Basarabiei, este legată de expansionismul rusesc, care totdeauna a fost acelaș. Prin Basarabia, ducea pentru Ruși drumul la Gurile Dunării, la Strâmtori și la Mediterană. De aceia, stăpânirea Peninsulei Balcanice, transformarea Mării Negre în lac rusesc și libertatea la Adriatică și Mediterană, a constituit pentru Rusia, încă dela începutul veacului trecut, politica statornică a țarilor, adică din momentul în care domina-

ția rusă se împlinise, dela sfârșitul veacului al XVIII-lea, asupra Crimeii și Ucrainei până la Bug.

Acum, în ceia ce privește Basarabia, vom avea de constatat că, după raptul dela 1812, primejdia expansionismului rus în Balcani devenise foarte gravă, astfel că însăși Europa era direct amenințată. Deaceia, în urma războiului Crimeii, prin pacea dela Paris din 1856, puterile apusene ne-au redat sudul Basarabiei, adică județele Ismail, Bolgrad și Cetatea Albă, pentru a îndepărta pe Ruși dela gurile Dunării, nu pentru a face dreptate românească, întrucât ar fi trebuit să ni se restituie toată Basarabia. Deasemeni, pentru a putea fi controlată navigația pe Dunăre, a fost creiată Comisia Europeană a Dunării, înlesnindu-se totodată și unirea Principatelor, care s'a realizat la 1859. Și aceasta pentru a se creia un stat independent și care, fiind prin spirit și viață integrat lumii europene, să constituie un baraj împotriva Rusiei. Dar istoria nu s'a oprit aici. În 1878, la congresul dela Berlin, sudul Basarabiei ne-a fost reluat, din nou, de Ruși, cu toate că armata română luptase eroic și victorios alături de armata Țarului pe câmpiile Bulgariei, în 1877. Și a fost cu puțință această ticăloșie numai din cauza lipsei de înțelegere între marile puteri europene, de care lipsă de unitate a profitat Rusia. Ceva mai mult : în 1915, Anglia și Franța, pentru a se asigura de concursul Rusiei, au cedat presiunilor Țarului Nicolae II și au încheiat un pact secret, semnat în anul următor și de Italia, prin care după victoria aliaților, să dea Rusiei, Constantinopolul, libertatea de navigație prin Strâmători, deschizându-se, deci, drum spre Adriatica și Mediterana. Iar tot în acest an, și mai ales în 1916, când începuse deja să se semnaleze unele stări revoluționare în armatele ruse, toate proclamațiile Țarului Nicolae II făceau apel la spiritul de ordine al soldaților, cari aveau să îplinească testamentul politic al lui Petru cel Mare, adică dominarea Peninsulei Balcanice, ocuparea Constantinopolului și controlul Strâmătorilor. A survenit însă, ca o binefacere pentru noi și pentru Europa, revoluția rusă care ne-a dus la eliberarea Basarabiei. Din acest moment, istoria este bine cunoscută. Odată consolidat, bolșevismul a reluat politica țărilor creind dincolo de Nistru Republica moldovenească și nerecunoscând caracterul românesc al Basarabiei pe care au considerat-o ca fiind ocupată cu forța de armata română. În cele două decenii ce au urmat, până la ultimatumul din noaptea de 26—27 Iunie 1940, când Basarabia ne-a fost din nou smulsă, — Nistrul a fost o graniță de sânge, iar Basarabia o pepinieră de agitație comunistă, organizată de Evreii din această provincie, aruncați aici de Țarul Alexandru al II-lea, la sfârșitul veacului trecut, din cauza pogromurilor și a stărilor de spirit din interiorul Rusiei.

Aceasta este realitatea. De aceia, singura soluție a problemei, a dramei în care trăim și noi Românii și toate popoarele europene este distrugerea integrală a slavismului, ca forță organizată, prin puterea armatei roșii și a partidului bolșevic. Or, tocmai aceasta este misiunea luptei de pe frontul oriental.

PERSPECTIVE

Și este firesc să fie așa, deoarece în perspectiva unei frângeri a frontului germano-aliat de către armatele roșii, care au fost deslănțuite în toată furia lor devastatoare abia în iarna trecută, ar însemna că viața neamului ar înceta odată cu ocupația rusească. Iar în această privință nu este necesar să facem afirmații personale, oricât de valabile ar fi ele pentru realitatea vieții naționale, de oarece ne vin în sprijin atât

experiența unui trecut apropiat, cât și tentativele manifeste deja ale revendicărilor rusești.

Astfel, știm foarte bine în ce a constat politica pacifistă a Rusiei sovietice, care timp de două decenii a narcotizat popoarele europene cu o diplomatie și o propagandă căreia au căzut victimă atâția oameni politici, conducători de state. Și, deasemeni, mai știm ce au însemnat asigurările sovietice, dat fiind că în primul moment chiar, în care am fost la o răspântie a situației noastre internaționale, diviziile rusești s'au și năpustit asupra Basarabiei, revendicând-o ca pe o provincie rusească și asupra Bucovinei pe care ne-au luat-o ca... despăgubire! Dar această dramă nu s'a consumat numai cu noi Românii, ci cu toate popoarele care au frontieră comună cu frontiera occidentală a Rusiei.

Ceva mai mult: noi știm că din primul ceas al ocupației sovietice au început deportările de Români, aruncând, acolo, departe, în Siberia, pe toți acei Români, cari erau acuzați că-și iubesc pământul și neamul. Iar în locul lor urmau să fie aduși, spre colonizare, mongoli și asiatici, pentru a fi distrus neamul nostru și pentru a se asiaticiza această provincie românească și de aceia europeană. Această dramatică experiență au trăit-o intens și Polonezii și micile popoare baltice și Finlandezii. Și proporțiile dramei acestor popoare, care nu au vrut niciodată în sbuciumata lor istorie altceva, decât de a fi lăsate să trăiască în pace, libere și independente, nu se cunosc nici până azi de oarece numărul deportaților și a celor uciși, crește, crește mereu.

În afară însă de această experiență, pe care am trăit-o în ultimii ani și care, desigur, s'ar fi generalizat asupra întregului popor român, ca să vorbim numai despre noi, dacă nu începea războiul de distrugere a bolșevismului, mai este ceva.

Este, anume, atitudinea foarte precis conturată a anglo-americanilor care, discutând perspectivele războiului și deci și consecințele unei eventuale victorii sovietice, recunosc ca legitime toate revendicările rusești, pentru că nu-și vor amenința bunurile dar perfidele și ipocritele lor raporturi de prietenie cu Rusia pentru a o împiedica să reocupe Basarabia, Bucovina, statele baltice, o parte din Polonia sau Finlanda. Și, deasemeni, într'o asemenea ipoteză, este dela sine înțeles că chiar dacă Anglia și America ar vrea să se opună revendicărilor sovietice (ceiace nu este cazul) nu ar reuși, pentru simplul motiv că Americanii n'au să-și trimită sportivi, sau Englezii comozii lor soldați instalați în insulă, pentru a apăra Nistrul, libertatea Poloniei, a statelor baltice sau a Finlandei.

Iar în această privință, aproape zilnic, coloanele ziarelor noastre ca și ale întregii prese europene sunt pline de telegrame sau de articole privind revendicările bolșevice.

Astfel, ziarul „Daily Mail“, unul dintre cele mai mari și mai răspândite ziare engleze, ale cărui legături cu Foreign Office-ul sunt bine cunoscute, a publicat un articol vădit inspirat asupra planurilor lui Stalin, în legătură cu Europa, în care precizează că: „în caz de victorie, Sovietele, ar cere Finlandei să le cedeze Hangoë, insulele situate în golful finic și Petsamo. În fața acestor cereri legitime ale sovietelor, — continuă ziarul englez — Finlandezii nu trebuie să se aștepte la nici un sprijin din partea Americii și a Angliei. Bolșevicii ar mai ocupa și statele baltice, împotriva dorinței Suediei. România — adaugă ziarul „Daily Mail“, — nu trebuie să se aștepte nici ea la vre-un sprijin moral din partea Americii și a Angliei, dacă Sovietele ar reocupa Bucovina și Basarabia, ceea ce ele vor face cu siguranță, în caz de victorie“.

Iată dar, atâtea dovezi și atâtea exemple pe cari ni le dau ori experiența proprie, or atitudinea anglo-americanilor față de revendicările sovietice. Or, în fața unor asemenea perspective care este logica istoriei?

Una singură: înfrângerea definitivă, atât din punct de vedere militar cât și din punct de vedere politic a bolșevismului, care ne apasă, ne înăbușă pașnica noastră viață. Dar să nu uităm nici existența partidelor comuniste și a Internaționalei moscovite care, la fel, sunt instrumente ale Kominternului. Acum când bolșevismul a trebuit să se demaște, știm ce ne pregătește Stalin, fie prin victoria armatei roșii, deci prin război; fie prin deslănțuirea revoluției, deci cu concursul partidelor comuniste sau al Kominternului.

Stalin s'a năpustit asupra Europei cu toate forțele lumii asiatice, pe care le-a deslănțuit în mod titanic și tiranic. Iar primele victime, vor fi țările dela granițele occidentale ale colosului bolșevizat. Dincolo de această realitate dramatică, nu mai este nimic; pentru că dincolo de ea este moartea noastră, a Românilor și a tuturor popoarelor care totdeauna au luptat împotriva slavismului rus, fie că el a avut masca ortodoxismului sau a bolșevismului.

EUROPA, PROVINCIE RUSEASCĂ

Iată de ce întrebarea cea mai însemnată este: ce s'ar întâmpla cu popoarele Europei și în primul rând cu Germania, România, țările baltice și nordice, dacă forțele armate germano-aliante ar fi zdrobite de năvala invadatoare a armatelor staliene și care este explicația faptului că Anglia și America convin să susțină cauza bolșevică? În adevăr este mare dușmănia celor două democrații, și în special a conducătorilor celor două popoare anglo-saxone, împotriva național-socialismului, adică împotriva germanismului. Dar nu este mai puțin adevărat că așa cum a evoluat situația războiului, azi, de soarta Germaniei depinde soarta Europei și de soarta continentului depinde soarta și viitorul poporului german. Există deci un calcul axiomatic în datele luptei: ori, înving Germania și aliații ei; ori, bolșevismul va subjuga popoarele luptătoare și odată cu ele întreaga lume europeană. Nu poate exista nici un fel de compromis și nici o altă ieșire nu se poate întrevădea. Momentul războiului este clar, categoric.

Iar dacă presupunem că puterile democratice au în vedere această eventualitate, oare își pot imagina că sportivul soldat american va veni peste mări și țări ca să ne apere pe noi și civilizația acestei lumi; sau că soldatul englez va fi trimis la frontierele Germaniei, în statele baltice, în statele nordice sau la Nistru? Cred oare Americanii și Englezii, în ipoteza că frontul germano-aliat ar fi spart, că diviziile roșii se vor opri la Nistru, la frontiera germană sau în Carelia? Și, deasemeni, această lume crede că poate trăi fără Europa, adică fără spiritul de ordine, de echilibru și de creație pe care îl aduce omenirii spiritul european? Iată dar, atâtea întrebări și tot atâtea nedumeriri la care răspunsul este unul și invariabil: bolșevismul, această mască a panslavismului, stă gata să se năpustească asupra lumii europene, singura care prin forța armatelor naționale ale Germaniei și aliaților ei mai opune rezistență colosului lumii eurasiatice pe care a chemat-o la o viață de roboți, sălbatecă, regimul afurisit ce prezidează asupra destinelor popoarelor ruse.

Știm, toate aceste nedumeriri ale noastre au devenit banale pentru că sunt chiar nedumeririle lumii în care trăim și care vrea cu orice preț să termine odată pentru totdeauna cu pericolul lumii slave. Desigur, popoarele nu pot fi distruse, dar forța lor politică sau militară, când deservește o cauză a umanității, pot și trebuie să fie dis-

truse. Ceiace se și face dealtfel pe frontul oriental. Aici se dă lupta pe viață și pe moarte nu între armate ci între atotputernicia unui spirit de ordine împotriva unui spirit al dezordinei și al haosului. Trăim cel mai cumplit moment al războiului, iar viața noastră a atins culmi de intensitate dramatică, nebănuită, pentru că acum se joacă soarta lumii.

Experiența și tot trecutul nostru de sbucium ne arată că cel mai mare dușman al nostru, a fost slavismul, care, în repetate rânduri și sub diferite forme, s'a opus la crearea unui stat român, încercând chiar distrugerea noastră ca popor, pentru că existența neamului nostru, această insulă latină într'o mare slavă, încurca toate socotelile spiritului de dominație al Moscovei țariste, al Moscovei ortodoxe, sau al Moscovei Roșii.

Politica imperiului rus, în ceiace privește Europa, a fost totdeauna aceeași, din epoca lui Petru cel Mare și de îndată ce, puterea țarismului în timpul Caterinei a II-a, se întinsese până la Bug și Nistru și apoi dela 1812, până la Prut. Ceva mai mult, este proaspătă în mintea noastră atitudinea Rusiei Sovietice după ce, în mod samavolnic, ne-a furat Basarabia și nordul Bucovinei. Cu acest prilej, Molotov, comisarul pentru afacerile externe, în raportul prezentat consiliului suprem sovietic, a ținut să precizeze că drumurile Europei sunt deschise pentru U. R. S. S., deoarece armatele roșii se găsesc la gurile Dunării care, după Volga, este cel mai mare fluviu al Europei... Și deasemeni, cunoaștem foarte bine cererile aceluiași Molotov formulate în cadrul întrevederilor avute la Berlin în 1940 privind România.

Dar să nu mai insistăm, pentru că este un adevăr stabilit de istorie și verificat în mod dramatic de noi, de Finlandezi, de Polonezi și de statele baltice, că Rusia a urmărit să-și întindă puterea asupra Europei, fie prin revoluție, fie prin războiu, ori cum.

Dar ce este Europa pentru Rusia?

Dacă privim acest imperiu colosal pe un glob pământesc și îl comparăm cu Europa, ne întrebăm dacă ne mai putem numi „continent“ — Europa noastră. La această întrebare a răspuns lămurit un ofițer rus din anturajul lui Stalin, luat prizonier, declarând: *„In cel mai bun caz, Europa este o mare provincie rusească, un conglomerat de nenumărate state care se bat unele cu altele. Germanii ne-au zăvorât totdeauna poarta spre Europa. Toți ceilalți nu însemnează nimic pentru noi. Dacă învingem Germania, atunci stăpânim Europa“.*

Ofițerul rus a rezumat axioma momentului istoric în termenii ei ultimi.

„Dacă învingem Germania, atunci stăpânim Europa“... Dar este întrebarea: poate fi învinsă Germania de Rusia, chiar dacă Europa, pe al cărui pământ trăește acest mare popor și pentru a cărui apărare se sacrifică alături de noi Românii și ceilalți camarazi de arme — este considerată de conducătorii sovietici o simplă provincie rusească?

Rușii uită însă un mare adevăr: că pe această „provincie“ s'a născut cea mai strălucitoare cultură a lumii și că dacă din punct de vedere geografic Europa este o peninsulă a continentului asiatic, din punct de vedere spiritual și al forței, ea reprezintă umanitatea. Iar de acest adevăr se vor convinge și Americanii, pe care Europeanii i-au creiat și Englezii, pe care tot europeanii i-au universalizat ca forță politică.

Europa, — o provincie rusească...

Poate, oare, crede cineva că geografia va înșela istoria?

REÎNCREȘTINAREA SUFLETULUI RUS.

De curând a fost răspândită în străinătate o carte scrisă în limbile franceză, engleză și germană, intitulată: „Biserica ortodoxă rusă în războiul național, dus împotriva fascismului, scrisă de Patriarhul Nicolae al Moscovei (sic!) și în care, printre altele, se afirmă că „*guvernul sovietic a acordat populației libertatea religioasă deplină*“ și că „*membrii clerului rus, dau dovadă de un mare patriotism și de o lealitate neustrămutată față de regimul comunist*“.....

Înainte de a vorbi despre această carte în sine sunt necesare unele precizii pentru a situa problema religioasă în cadrul regimului sovietic.

În primul rând, avem de constatat, în mod istoric, că bolșevismul, care este o stare de spirit specifică lumii ruse creată de către agitatorii evrei pe baza principiilor marxiste, — a fost totdeauna un adversar declarat al religiei în general și al creștinismului, în special. Iar motivarea acestei atitudini rezidă în argumentul că societatea socialistă preconizată de marxism poate fi realizată, spre fericirea umanității, chiar aici pe pământ, prin distrugerea exploatării omului de către om și prin distrugerea mitului religios care în creștinism afirmă că omul își poate găsi fericirea numai în lumea cealaltă, lumea aceasta fiind o vale a plângerilor.

De aceea, pentru a putea fi înlăturată această mentalitate, este necesar, au afirmat marxiștii, să fie smulsă credința din sufletul omului; creștinismul fiind considerat de Lenin ca „opium al poporului“. Iar pentru a se evidenția caracterul pur iudaic al acestei lupte anticreștine, care a luat forme extraordinare prin organizația „Bejbojnik“ (Liga celor fără Dumnezeu), prezidată chiar de Stalin, — este interesant să amintim că lupta bolșevismului împotriva religiei s'a oprit numai la creștinism, mozaismul, de exemplu fiind lăsat liber. Și, în această privință, se știe foarte bine că în timp ce bisericile din Rusia erau incendiate, distruse sau transformate în varieteuri sau cluburi sportive, sinagogile rămâneau neatinse, tronând sub cerul Rusiei cu steaua sfidătoare a lui Israel. Deasemeni, avem și exemplul războiului civil din Spania, în care au avut de suferit numai bisericile și catedralele, precum și atâtea opere de artă ale catolicismului, pentru a înțelege tragedia creștinismului pretutindeni unde anarhia distrugătoare a bolșevismului a putut prinde teren. Și, la fel, ne amintim foarte bine ce s'a întâmplat în Basarabia și Bucovina în timpul vremelnicei ocupații sovietice, pentru a ne da pe deplin seama că bolșevismul a rămas în mod invariabil un integral negator al creștinismului. Iar rezultatele acestei uriașe și sângeroase acțiuni atee, au dus la distrugerea locașurilor de închinare și la asasinarea în masă a tuturor servitorilor lui Iisus. Astfel, cu miile au căzut preoții și toți aceia cari sprijineau lupta de încreștinare a lumii ruse.

Dar, în legătură cu această problemă, multe și variate exemple se pot da pentru a vedea că cei care au deificat ideia de stat nu mai puteau deifica și ideia mântuirii, pe care a propovăduit-o lumii Iisus. De unde rezultă că lupta anti-creștină a bolșevismului nu a fost numai un exces al revoluției, ci a constituit o politică constantă a lui, întrucât prin existența spiritului creștin în sufletul mulțimilor, ele nu puteau fi bolșevizate și deci nici nu se putea întemeia statul socialist sovietic.

Așa fiind, se va înțelege de ce când, în momentul declanșării războiului împotriva bolșevismului, Stalin după cum ne-a informat un studiu din „Revue des deux mondes“, a ordonat redeschiderea tuturor bisericilor din Rusia, acest gest nu a putut fi considerat decât ca având o valoare diversionistă. Și este așa, întrucât sufletul poporului rus a rămas totuși profund creștin cu toate că trecuse prin atâtea inumane încercări și prin atâtea sălbatece prefaceri.

Acum, în ceiace privește apariția cărții amintite, ne este foarte greu să credem în sinceritatea ei pentru că, chiar dacă vor mai fi supraviețuind unii clerici ai bisericii creștine din fosta pravoslavnică Rusie, aceștia, făcând pact cu comunismul, nu mai pot fi considerați ca servitori adevărați ai lui Iisus, ci doar simple instrumente politice ale lui Stalin.

Iar faptul că această carte este semnată de „patriarhul“ Nicolae, poate însemna: or, că la mijloc este o nouă diversiune a G. P.U.-lui; or, că dacă, în adevăr, trăește acest „patriarh“ el este mai curând servitor al lui Stalin decât al lui Iisus...

Ceiace trebuie însă să reținem din propaganda religioasă, pe care o face acum pretutindeni în lume bolșevismul, este altceva: este, anume, realitatea că până și conducătorii ateii ai Rusiei și-au dat seama că numai prin forța spirituală a religiei și-ar mai putea încerca salvarea, dela marginile prăpastiei. Pentru că, dacă nu putem crede într'o revenire la creștinism a conducătorilor, de azi, ai Rusiei, putem crede însă într'o revenire a creștinismului, tot sub forma strălucitoare de altă dată, în sufletul oprimat al popoarelor ruse. Și această problemă, este cu atât mai importantă, cu cât ne gândim și la tristețea zilelor de acum în care, ducându-se lupta pe blestematul front oriental, împotriva profanatorilor creștinismului, cei care îi dirijează destinele mondiale nu au găsit cu cale să dea o enciclică împotriva ateismului bolșevic, bine înțeles din meschine și interesate motive politice de moment. Dar, reîncreștinarea Rusiei tot va veni; fie prin distrugerea bolșevismului, fie chiar prin acțiunea diversionistă, de acum, a bolșevicilor, care trezește însă în sufletul rus, adormitele și adâncile ecouri ale dumnezeescului adevăr creștin.

Pentru reîncreștinarea Rusiei lucrează, din disperare, chiar bolșevismul.

ILUZIONISM EUROPEAN ȘI REALISM ROMÂNESC.

Problema europeană, pe care o ridică existența unei Basarabii românești, este dintre cele mai interesante, atât pentru viața internațională cât și pentru siguranța frontierelor orientale ale continentului nostru. Deaceia, ea trebuie analizată cu multă atenție pentru ca să nu cădem pradă unui iluzionism politic bazat pe intenții foarte sincere din parte-ne, dar care nu au și nu pot avea aceiași înțelegere dincolo de frontierele noastre. Așa fiind, trebuie să ne deprindem a judeca această problemă în afară de interesul pur românesc pe care-l prezintă, care fiind subînțeles nu mai trebuie analizat, și așa cum se înfățișează datele echilibrului de forțe europene care, firesc, evoluiază, dela epocă la epocă. Vrem adică să spunem că interesul european nu poate fi invariabil, acelaș, oricând, întrucât evoluiază în raport direct cu importanța pe care o prezintă această problemă a Basarabiei față de acuitatea altor probleme.

Ceiace înseamnă, după cum reiese și din situarea istorică a problemei Basarabiei față de marile puteri, că nu trebuie să ne așteptăm dela alții, ceiace nu ne putem face noi singuri; că pentru marile puteri, este foarte ușor să dea și să ia din bunurile altora, în special a micilor puteri; și că interesul european pentru Basarabia, — de exemplu — este în raport direct cu interesele acestor mari puteri. Adică, Basarabia este judecată în funcția ei europeană numai dacă marile puteri nu au alte interese, mai importante de apărut.

Să nu ne facem iluzii că oricare va fi rezultatul războiului, Basarabia va fi tot a noastră, dacă nu vom apăra, sub motivul că este un interes european, ca ea să fie stăpânită de cei în drept, adică de Români.

În ipoteza că armatele roșii nu ar fi decimate până în cele din urmă, poate oare

crede cineva cu seriozitate că Anglia sau America ar provoca conflict cu Rusia, pentru a ne apăra Basarabia noastră? Sau, poate, oare, crede cineva cu seriozitate că vor veni la Nistru soldați americani sau englezi să ne apere împotriva puhoiului, pe care l-ar mai putea revărsa Stalin asupra-ne? Intr'o asemenea perspectivă, este firesc ca Anglia și America să convină cu Rusia la anumite concesiuni teritoriale în Europa, în cadrul cărora, bine înțeles, în primul rând, ar intra România, numai să fie lăsate în pace de bolșevism și numai pentru a potoli, cel puțin pentru un moment, pofta de pământ și viață europeană a ursului stalinian. Deaceia, când fostul ambasador american la Moscova, d. Iosef Davies, într'un interview acordat marelui publicațiunii americane „Life“ afirmă că: „în cazul în care sovieticii ar crede că nu pot să se bizue pe mutualitate, ei nu vor șovăi să-și deschidă singuri calea“ și că „să nu se întâmple nimic care ar putea să provoace în Rusia Sovietică bănuiala că ar exista un acord anglo-american cu tendințe anti-sovietice“, — trebuie să înțelegem că America își va face politica ei proprie, indiferent de interesele europene și cu atât mai puțin, pentru că este vorba de noi, indiferent de interesele românești. Este așa de simplă și așa de clară această problemă încât numai enunțarea ei capătă un conținut humoristic....

Dar nu numai atât. D. Iosif Davies, a vorbit și de revendicările teritoriale ale Rusiei, care, — a precizat d-sa, — „vor fi în funcție de situația de după război“. Inșă, în orice caz, Rusia „va revendica o extindere suficientă a frontierelor sale dela vest, pentru a se apăra de atacurile Europei“. Iar în aceste revendicări, bine înțeles, intră, în primul rând țările din imediata vecinătate a fostelor frontiere occidentale ale Rusiei, adică România, țările baltice, Polonia, Finlanda...

Din aceste constatări și realități istorice înșă se desprind adevăruri valabile pentru noi Români, cu putere de lege. Și anume: atâta vreme cât va exista o forță armată sovietică, adică rusă, atâta vreme vom fi direct amenințați; după cum nu a fost posibil în trecut, tot astfel nu va fi posibilă nici în viitor, o apropiere politică de Rusia pentru care prietenia înseamnă rapt; nu trebuie să facem judecăți de iluzionism european, ci trebuie să gândim în realități românești și înșfârșit, trebuie să fim convinși că integritatea noastră stă în forța noastră de a o apăra.

PRO DOMO

Dramatica și chinuită existență a poporului român, care împotriva tuturor vicisitudinilor veacurilor a isbutit să-și salveze ființa națională, precum și dureroasele evenimente pe care le-am trăit în ultimii ani, — toate aceste împrejurări trecute sau prezente ne-au arătat că suntem mereu actuali în istorie în măsura forței și a puterii noastre. Pentru că, după cum pentru cultură un popor înseamnă atât cât a creat, tot astfel și pentru istorie, un acelaș popor, înseamnă, atât cât poate să-și afirme singur, un drept al lui. Este vorba deci de restabilirea unui principiu în viața noastră civică și spirituală, care se rezumă la voința de afirmare proprie împotriva tuturor vrășmașilor și a tuturor obstacolelor. Popoarele nu sunt mari după numărul naționalilor lor, ci numai după faptele lor. Iar istoria, deși au scris-o popoarele zise mari totuși au făcut-o în bună parte, popoarele zise mici, adică acele care știu să afirme cu orice preț viața lor și sunt chiar în stare să potolească furtunile cele mai puternice care se deslănțue în orice timp. Căci, întocmai oamenilor și popoarele sunt ceiace pot fi, adică, sunt, ca expresie metafizică a existenței lor, ceiace pot afirma ca putere de luptă și ca forță creatoare.

Așa fiind, se va înțelege de ce nu trebuie să privim evenimentele de azi, de

exemplu, altfel decât cum sunt ele în realitate. Vrem, adică, să spunem că în lupta de azi — atât de covârșitoare prin proporții și prin adâncime și atât de plină de consecințe în ceiace privește ordinea de mâine a lumii care se va resimți din cauza caracterului ei revoluționar și social, fiecare își face războiul lui. Adică, fiecare popor se bate pentru propria lui viață. Și nu trebuie să ne mire acest lucru, pentru că așa este firesc să fie și pentru că așa a fost totdeauna. Asta, însă nu înseamnă adoptarea unei atitudini fataliste sau negativiste, ci înseamnă numai adaptarea unei atitudini realiste, adică a acelei atitudini care este mai conformă cu realitatea de azi și mai complet verificată cu realitățile de ieri, ale istoriei.

Dar nu este mai puțin adevărat că există totuși o interdependență între forțe, de care trebuie să se țină seamă. De aceea, politica unui stat poate sprijini alt stat, numai dacă acest sprijin este conform cu interesul aceluia stat și numai dacă prin acel sprijin nu este amenințat cu desfigurarea, adică cu trădarea propriilor interese. Drumurile, în istorie, sunt mult prea numeroase și mult prea întortocheate pentru a le putea cunoaște, dinainte, pe toate și pentru a le putea descifra, dinainte, pe toate. Din această cauză, trebuie să mergem pe drumul nostru și numai dacă drumul altora este paralel cu al nostru, mergem alături, atâta vreme cât și drumurile sunt alături. Iar acest drum al nostru, poate fi numai într'un fel, iar ramificațiile lui pot fi numai într'un fel. Adică, într'un fel, anume, specific, stilul nostru de viață. Așa fiind, nu trebuie să avem nici filii, nici fobii, ci numai atitudini conforme cu interesul nostru românesc. Căci, aceasta interesează și tot numai el primează, pentru că el singur ne poate garanta existența și dezvoltarea în istorie. Și am explicat chiar acest adevăr cu tot ce a pățit Basarabia noastră, pe care atunci când eram slabi și mai mici decât acum, ne-o dădeau și ne-o luau cei mari, motivând în fel și chip. Când ne-o luau spuneau că nu aveau încotro, iar când ne-o dădeau spuneau că este un interes european...

Așa fiind, trebuie să ne întoarcem către noi înșine. Adică, trebuie să ne convinsem de adevărul că suntem numai ceiace putem fi și că unitatea noastră națională și teritorială va fi până unde o vom putea apăra. Numai în noi înșine vom afla izvoarele de viață. Pentru că imaginea noastră în lume trebuie să o avem mai întâi bine conturată în sufletul și în conștiința noastră.

Să ne întoarcem către noi înșine, — iată legea vieții noastre morale, din care va rezulta apoi și legea forței și a puterii de creație..

Așezat la răscrucea atâtor imperialisme, pe care le-au deslănțuit Rușii, Otomanii sau Habsburgii, — pământul românesc a avut de suferit cele mai grele și mai nedrepte încălcări. De aceea, una din constantele invariabile ale politicii românești, de acum înainte, de când începem să ne facem singuri istoria, trebuie să fie lupta de totdeauna împotriva slavismului răsăritean pentru a ne putea apăra ființa națională. Și este așa pentru că Rusia se năpustește mereu asupra-ne, nu numai pentru a ne fura bogățiile, pământul și a ne ucide viața, dar și pentru ca, trecând peste trupul nostru, să poată ajunge acolo unde au visat toți țarii și toți fanaticii revoluției bolșevice: la Târgigrad, la Mediterana.

Interpretarea românească a tendințelor vechi și noi de rusificare a Europei trebuie să constituie a. b. c.-ul politicii noastre răsăritene, care-și trage izvoarele din permanența primejdiei rusismului.

C R O N I C I I D E I, O A M E N I, F A P T E

„GERMANIA“ LUI TACIT

Cornelius Tacitus rămâne și astăzi același mare istoric al lumii. Cele optsprezece veacuri care ne despart de el, de frământata epocă a lui Titus și Domițian și de triumfală domnie a lui Traian care s'au răsfrânt, amândouă, în gravele și înnaltele meditații ale moralistului și patriotului Tacit, n'au anulat și n'au știrbit nimic din valoarea obiectivă a operei sale istorice.

Dimpotrivă. Pe măsură ce experiența istorică e mai bogată, și capitalul cunoștințelor noastre despre existența umanității sporește, Tacit devine tot mai prețios, iar scrierile sale, cu toate că au uneori puncte de interferență în Cezar, cu Pliniu cel Bătrân, cu Sallustiu sau cu Herodot, rămân între cele mai clare izvoare ale analelor de început. Iar pentru modul de amplă cuprindere a dimensiunilor timpurilor, pentru metoda lui analitică, pentru substanțialitatea și puterea de vivificare a scrisului său, pentru meșteșugurile sondajii psihologice legând cursul evenimentelor totdeauna de o cauză morală care influențează destinul individual și pe cel colectiv, deopotrivă, Tacit poate fi socotit un adevărat maestru al genului.

Fusese la început avocat. Practicase oratoria și se inspirase fără îndoială din tradiția ciceroniană. A intrat apoi în viața publică, în tumultul luptelor politice, a cunoscut resorturile și pasiunile care susțin sau prăbușesc înfăptuirile istoriei, a fost *legatus Augustus pro pretore* în Gallia belgică învecinată cu țara Germanilor, a observat și notat moravurile corupte dela curtea imperială pe care a frecventat-o sub Domițian ca înalt dregător pentru chestiunile financiare sau administrative și războinice, deprinzându-se astfel să scruteze adânc și serios realitatea, ceea ce îi prilejuește uneori reflecțiuni sceptice, fără a-i reteza însă involburările stilului și credința sa statomnică în destinul Romei și într-o finalitate certă a

tuturor lucrurilor. Poate influențat în formă de scandările declamatorii ale timpului său dominat de covârșitoarea personalitate a lui Seneca, dar totdeauna menținându-se pe un fond de sinceritate și de cunoaștere completă, Cornelius Tacit a fost istoric, geograf, sociolog, moralist, un mare talent literar și filosof. De aceea, cine caută să cuprindă opera acestui mare cronicar din epoca imperială, (*Dialogul oratorilor; Viața lui Agricola; Germania; Istoriile; Anale*) trebuie s'o cerceteze și s'o înțeleagă din toate aceste multiple puncte de privire.

Prea complex, Tacit a fost deaceia nu odată contestat în originalitatea scrierilor sale. Unii au căutat să-l expulzeze pur și simplu din republica literelor afirmând că un scriitor Cornelius Tacit n'ar fi existat niciodată și că „Analele“ s'ar datora unor erudiți ai Renașterii. Fi-rește că asemenea ipoteze nesusținute au trebuit să cadă imediat. Cornelius Tacit a existat, a gândit, a scris și a rămas pentru toate timpurile marele Tacit.

Noi nu ne vom opri acum lângă opera întreagă a acestui atâta de modern strămoș al istoriei moderne. Solicitați de traducerea domnului profesor Teodor A. Naum, bine cunoscutul latinist dela Universitatea din Cluj-Sibiu, vom stărui cumva numai asupra „Germaniei“ (*De origine, situ, moribus ac populis Germanorum*).

În opera lui Tacit „Germania“ se situează în rândul așa numitelor „scrieri minore“ alături de *Dialogus* și *Agricola*. Limitată la proporțiile unui opuscul, cartea aceasta care nu impresionează de loc prin volum, este totuși dintre operele antice, cea mai căutată și cu cele mai numeroase comentarii și traduceri din toate timpurile. Interesul acesta deosebit și persistent e datorit în primul rând subiectului pe care ea îl tratează

și apoi sau, deopotrivă, problemelor pe care le ridică apariția sa în ansamblul de preocupări de nelinești și de curente al Romei din secolul I al erei creștine.

De ce a crezut, într-adevăr, Cornelius Tacit că se cuvenea să dea o lucrare aparte despre neamul și ținuturile germane, când avea să întorceană foarte curând Istoriile și Analele care consacra și ele atâta spațiu germanilor?

Răspunsurile sunt foarte variate. Se spune că marele istoric, care privea lucrurile și în perspectiva lor politică apropiată, a vrut să atragă atenția alor săi asupra primejdiei pe care o prezenta la frontierele imperiului lumea aceea puternică și sănătoasă la trup și la suflet, lumea „barbarilor“ germani. Alții susțin că Tacit care aduce atâtea elogii directe germanilor, a creat pur și simplu o lucrare fantemă în care e vorba mai mult de o lume închipuită, ideală, decât de una reală, în scopul de a biciui și moraliza pe romanii săi moleșiți și corupți de atâta rafinament și de slăbiciunea unei conduceri fără lege. Un fel de roman utopie sau un pamflet împotriva tiranului Domitian, o satiră deghizată, s'a mai spus.

Este adevărat că „Germania“ e o pledoarie susținută de o largă simpatie, un cald elogiu adresat virtuților rasei germane. Dar în „exaltarea“ sa acest cel dintâi „filogerman“ din vița noastră latină este de o precizie științifică ireproșabilă. Nici un loc comun. Niciun cuvânt gratuit. Totul e măsurat și metodic.

Ceeace s'a părut unora ușurință sau exaltare e, în fond altceva: e o impresionantă putere imagistă, un minunat dar al descrierii, al metaforei și al culorii. Când vorbește, spre pildă, despre hotarul de apă dinspre Pannoni, Tacit spune ca un adevăr poet. „*Danuvis, molli et elementer edito montis Abnobaie iugo effusus*“ („Dunărea, curgând din spinarea lină și trăgănată a muntelui Abenoba“... trad. T. A. Naum).

Dar stilul acesta traforat nu alterează în niciun fel ideea, fondul de adevăr. Dimpotrivă. Materialul informativ capătă astfel mai bun relief și își sporește interesul. Ceeace ar fi putut rămâne material amorf devine evocare vie, strălucitoare, plină de arabescuri stilistice. Și nu este oare și aceasta condiția unei bune opere literare?

Valoarea literară incontestabilă a „Germaniei“ merge mână în mână cu valoarea sa științifică. Tacit face operă exactă. El nu descrie, ci examinează și precizează metodic originea germanilor, caracterele lor etnice, obiceiurile, religia, țara, gradul de dezvoltare socială a lor în temeiul unei puternice organizări a vieții de familie sau de trib, a sentimentului de onoare și de libertate, totul încadrat în disciplina și

în finalitatea unei existențe eroice pe care străbunii bravilor soldați de azi ai Führerului o măsurau în fierul unei lănci bune, în tăria scutului și în iubirea de moarte pentru glorie și pentru principe. Familia însăși era întemeiată pe religia de onoare a războiului.

Din prea frumoasa scriere vom extrage, pentru exemplificare, câteva pasagi date în meștera tălmăcire a d-lui prof. Naum.

Despre rasa germană. „Eu unul mă alătur la părerea acelor care cred că popoarele Germaniei, fără să se corcească de loc prin căsătorii cu alte nații străine, au fost un neam deosebit, fără amestec și numai lui însuși asemenea; de aci și chipul lor, același la toți, măcar că-i atâta deosebite de oameni: ochi fioroși și albaștri, plete roșcate, trupuri înalte și numai la năvală bune“...

„Despre Germani eu așa cred că sunt pământeni și de loc amestecați cu străini și oaspeți de-ai altor popoare, fiindcă cei ce căutau înainte vreme să se strămute în altă țară nu umblau pe uscat, ci pe mare, iar Oceanul de dincolo de Germania, nemărginit și, cum așa zice, din altă lume rareori e brăzdat de corăbii din lumea noastră. Pe lângă aceasta (să observăm temeinicia de bun simț a argumentației lui Tacit. N. N.) fără a mai vorbi de primejdiile acelei mări grozave și neumblate, cine, lăsând Asia sau Africa, sau Italia, s'ar fi dus în Germania, țară urâtă, cu firea cerului aspră, pustie și tristă la vedere, cine, afară numai dacă n'ar fi acolo țara lui?“

Sobrietatea vieții germane. „Argint și aur zeii nu le-au dat și nu știu: fost-au zeii binevoitori au mândri pe dânsii?... Ei nu țin ca noi să aibă și să întrebuițeze aceste metaluri. Poți vedea le ei vase de argint, dăruite la soli și la mai mari de ai lor, dar ele sunt fără preț, ca și cele de lut“.

„Nicio fală în armătura lor“. *Despre vitejia germanilor.* „Regi își pun după neam, căpitani după vitejie... iar căpitanii comandă mai mult cu fapta decât cu porunca și, dacă sunt hotărâți, dacă sunt în văzul tuturor, dacă se bat în frunte, mai mult cu admirația de care se bucură“.

Despre funcția națională a familiei. „...un escadron sau un steag de pedestrași nu se fac la întâmplare și nici dintr'o adunătură la neme-reală, ci din familii și din rudeni, ceeace este cel mai mare imbold la vitejie: ființele cele mai dragi lor chiar stau în apropiere, de unde se aud urletele femeilor, de unde țipetele copiilor. Aceștia sunt pentru ostași martorii cei mai sfinți, aceștia lăudătorii cei mai de preț“.

Despre femei. „La mame, la soții se duc luptătorii să-și arate rănilile și ele nu se înfioară a le număra sau a le căuta cu deamănuntul, și

tot ele duc de mâncare ostașilor și-i îmbărbătează. Se povestește că unele linii de bătae, care începuse a șovăi și a se clătina, femeile din nou le-au întremat cu rugăminți stănuitoare, desgolindu-și sânul și punând sub ochii bărbaților sabia, de care ei se tem“.

„Ba Germanii mai cred că femeile au în ele ceva sfânt și profetic și nici le disprețuiesc sfaturile, nici le nesocotesc răspunsurile“.

Despre justiția germană. — „După felul vinii se dau și pedepsele: pe trădători și pe fugarii de oaste îi spânzură de copaci; pe mișei, pe fricoși și pe sodomiți îi înneacă în nămolul bălților“...

Despre educația tineretului. „...cineva dintre căpetenii, ori părintele său, ori nicidecum îl împodobesc pe tânăr cu scut și framee: aceasta este la dânșii îmbrăcarea togei, aceasta cinstea cea dintâi a tinereții. Până atunci ei face parte din familie, de acuma din obște“.

„A fi în toată vremea împrejurat de-o mulțime mare de tineri tot unu și unu aceasta-i cinstea, aceasta puterea lor, podoabă 'n timp de pace, scut în timp de război“.

„...Numai atunci (dupăuciderea unui dușman) spun că au răspuns prețului nașterii lor și sunt vrednici de patrie și de părinți“...

Despre legea morală a căsătoriei. „...la dânșii căsniciile sunt aspre și'n nicio altă privință n'aj putea să lauzi mai mult moravurile lor“.

„Și, pentruca femeia să nu se creadă străină de gândurile unei vieți vitejești și scutită de întâmplările războaielor, i se vestește, prin chiar acest început sărbătoresc al căsniciei, că ea vine soață osteneților și primejdiilor bărbatului, că e gata să rabde și să cuteze același lucru în timp de pace, același în timp de război — aceasta doar înseamnă cei doi boi înjugați, calul gata de luptă, și armele dăruite — că așa trebuie să trăiască femeia, așa să moară, și că toate acestea ea le primește ca să le lase neștirbite și nepângărite la copiii săi, pentruca apoi să le primească nurorile și iară să fie lăsate moștenire nepoților“.

„Deci femeile trăesc îngrădite în curăția lor, nestrucate de momelile petrecerilor și de ațățăările ospetelor. Să-și trimită în taină scrisori de dragoste, nu știu nici bărbații, nici femeile (*Literarum secreta viri pariter ac femine ignorant...*) La un popor așa de mare, precurviile sunt foarte puține și pedeapsa lor, lăsată în seama bărbatului, se dă pe loc: cu părul tăiat și'n pielea goală bărbatul o alungă pe femeie din casă, sub ochii rudelor, ș'o poartă 'n bătăi prin tot satul. Căci femeia desfrânată n'ar nicio ier-

tare: ea nu-și poate găsi bărbat nici cu frumusețea, nici cu tinerețea, nici cu averea... În felul acesta, femeile au parte numai de un bărbat, după cum au numai un trup și numai o viață, pentru ca ele să nu alunece la altul nici cu mintea, nici cu pofta și pentru ca să le fie drag nu bărbatul, ci căsnicia“..

Despre cinstea germană. „Acest popor fără viclenie și nefățărît, își desvăluie și astăzi ascunsele inimii când li se desleagă limba, la un pahar de vin; de aceea, părerea tuturor, deschisă și pe față, a doua zi se desbate din nou și fiecare vreme rămâne cu rostul ei: chibzuesc când nu știu să se prefacă, hotărăsc când nu pot, greși“.

„A da bani cu dobândă și a lua camătă e ceva neștiut și de aceea ei se păzesc de lucrul acesta mai bine decât dac'ar fi oprîți de lege“.

„...norocul îl socotesc printre cele îndolnice și virtutea printre cele sigure.“

„Cea mai bună mărturie despre vitejia și puterea lor este că ei nu au nevoie să umble cu strămbătăți, ca să fie deasupra celorlalți“.

Ne oprim aci. Cu greu, fiindcă trebuie să lăsăm în carte, în așa de armonioasă traducere a domnului Naum, părți neasemuit de frumoase. Dar din puținele pasagii citate se va pricepe, sperăm, și valoarea obiectivă a „Germaniei“ ca document de istorie vie și arta de mare tălmăcitor a învățatului profesor dela universitatea clujană din Sibiu. Traducerea aceasta, a treia după câte știm în limba română a „Germaniei“, e un model de conștiințozitate și de realizare literară.

Este atât de proaspăt marele Tacit și atât de substanțială istoria germanilor săi, așa de justă, de esențială și de cuprinzătoare analiza rasei de minunați oameni ai nordului și ai tuturor timpurilor, că ai impresia că e de ieri, de azi, de mâine, de acum această incomparabilă „Germanie“. Și este chiar atât de importantă și de actuală, că putem afirma că numai întorcându-ne lângă Corneliu Tacit putem înțelege just destinul marelui și uriașul act de voință eroică al rasei germane din zilele noastre. Mai mult: cine vrea să și-l explice pe Adolf Hitler, această „mare inimă a credinței germane“, cum i-a spus după dramatica sa eliberare Ducele Mussolini, trebuie să mediteze pe aceste pagini de aur. „De origine Germanorum“, fiindcă Tacit l-a intuit, l-a prefigurat întocmai cu optsprezece veacuri în urmă.

AL. GREGORIAN

DESPRE BASMUL LUI P. ISPIRESCU

„Nimic mai universal ca povestea. Pretutindeni, la toate popoarele, găsim aceleași motive; o aceeași cenușăreasă sau fată cuminte a moșnegului și alta a babei, vicleană, răutăcioasă și leneșă, împărați bătrâni, prinți frumoși și viteji; și un acelaș fundal miraculos; masă așează-te, masă scoală-te, munți și păduri ce se ridică la un semn, sgripturoaice ce rod copacii și piatra munților, vrăjitoare, balauri, uriași, oglinzi vorbitoare, toate elemente comune ale basmelor de pretutindeni. Iar cel care stăpânește și învinge această lume supranaturală prin forțe ce-i vin în ajutor — o gânganie pe care nu a omorât-o, un pom pe care l-a curățat sau o arătare cruțată, este simplul om devenit ca prin minune un Făt-Frumos. Și din întreaga fabulație se desprinde un sentiment de bucurie, de optimism și mai ales de trăire intensă, de încordare cu care se urmărește desfășurarea întâmplărilor dela prima până la cea din urmă.

„Datorită acestor predominante universale s'au formulat și câteva teorii privitoare la origina comună a basmelor; că ele s'ar fi format în Germania și apoi s'au împrăștiat la toate popoarele europene, cum susțineau frații Grimm, ori — după Benfey — în India, iar după Lang și Taylor în sufletul celor dintâi oameni. O diversitate de probleme și discuții, ce au preocupat secolul trecut atât în Apus cât și la noi. Astfel, printre teoreticienii mitologizanți, adepții ai fraților Grimm, a fost Al. I. Odobescu. Acesta, în afara celor scrise în prefața la „Poveștile unchiului sfânt“, el însuși compune „Zece basme mitologice“, în care cunoștințele sale de antichitate se îmbină minunat cu un mare talent de povestitor. Și deși Hașdeu era pătruns de aceleași idei ca și de cele indianiste ale prietenului său Benfey, isbutește să se sustragă de sub imperiul lor, pentru a proclama că „basmul nu s'a născut într'o epocă sau într'o țară oarecare, ci pretutindenea, s'a născut odată cu nașterea omenirii“. O concluzie pur modernă ce se impunea ca o rezultantă firească a unei concepții proprii despre basm și folclor în genere. Influențat de Schopenhauer, Hașdeu susținea că omul are două organisme: un organism al vieții în stare de veghere și altul al visului; că „răsfângerea somnului în veghere este basmul, care constituie pentru om literatura visului, o literatură întemeiată și ea, ca și aceia a vegherii pe observațiuni, dar prin observațiuni nu pe organe corporale ci prin celălalt organism, prin „Traum-organismus“ al lui Schopenhauer“ (Cuvinte din Bătrâni I, p. 34).

De toate aceste teorii se pare că Petre Ispirescu a rămas străin, chiar când admiratori ca Odobescu i-au dat imbold să scrie o literatură mitologică. Rolul lui a fost cu totul altul și mult mai simplu: de tipograf trăit în lumea cărților și într'o atmosferă aparte, ce-l pune în contact cu un cerc de prieteni aleși; de aici s'a născut interesul lui de a scrie și de a publica. De a scrie într'un fel foarte personal, al unui povestitor anonim de mare talent, ca atâția alții ce trăesc și mor cunoscuți doar de masa largă a poporului și într'un ton ce păstrează cu cea mai mare strictețe legile tradiției orale. În aceasta stă deosebirea esențială între Ispirescu și Eminescu sau Creangă. Căci pe când cei dintâi ridică un material în sfera artei culte, în dosul căruia au toată grija de a păstra aroma povestirii populare, la Ispirescu se păstrează esența tradiției orale, a basmului povestit de aducere aminte, din memorie într'un stil propriu unui astfel de gen.

Se știe că Petre Ispirescu a scris cele mai frumoase și caracteristice basme românești din aducere aminte, așa cum le-a auzit în copilărie, poate de nenumărate ori dela tatăl și mama sa, ori dela alții. Un fapt prețios, pe care el însuși ni-l relatează în repetate rânduri. De întrebăm astăzi pe un bun povestitor de basme de unde și de când le știe, ne va răspunde că așa le-a auzit „în copilărie“ dela bunul sau străbunul său. Și aceasta altădată cu atât mai mult cu cât viața era mai legată de comunitate, când fiecare își ritma existența într'un acelaș cerc tradițional de întâmplări și trăiri repetate obsedant. Un acelaș basm se poate ca Ispirescu să-l fi auzit de nenumărate ori, în tipărindu-i-se în memorie ca pe o placă de ebonit, astfel că reproducerea lui devenea aproape mecanică. Din atenția noastră tocmai această viață comunitară trăită de Ispirescu nu trebuie pierdută din vedere. Ea aduce o factură tipică artei basmului său popular. Incheiat pe o formă stilistică de gen rememorativ, cea care determină structura povestirii este memoria. O memorie mai puternică sau mai slabă, mai impresionată de anumite întâmplări și expresii metaforice, iar în acelaș timp descătușată de anumite forme rigide de metrică, ritm sau rimă — ca la cântecul popular. Susținută îndeosebi de fantezie, o lacună de aducere aminte în desfășurarea continuă a povestirii, un gol creat în memorie, este umplut de nesfârșita gamă de motive și variante, pe care povestitorul le are în depozitul său la în-

demână, sau sunt create momentan de însăși pura sa fantezie. Un joc din care se încheagă ca din plasma sa proprie basmul, joc facilitat de o logică specifică a povestirii populare. În epoca romantică a fraților Grimm, iar la Români a lui Ispirescu, acest fenomen era mult accentuat de o imaginație bogată și sentimentality puternică.

În virtutea acestor dispoziții sufletești, s'a impus o proză poetică prelucrată și recreată, bine șlefuită prin procedee cunoscute și de Alecsandri. Căci Petre Ispirescu a fost pentru basmul românesc ceea ce fusese bardul dela Mircești pentru versul popular al baladelor și doinelor. El a fost cel care i-a definit un stil al său. Începând cu o precizare de pură ortografie, continuând cu stabilirea de flexiuni normale, de alegere și creare chiar în ton popular de cuvinte proprii acestui gen, aducând modificări la un text pe care când nu-l avea comunicat de cineva, îl avea în minte, introducând părți noi sau omițând altele, — procedee ce toate aveau o țintă: să realizeze un epic cât mai gâlgâitor. De s'ar avea manuscrisele sale, desigur că s'ar putea identifica întregul atelier de făurire a basmului românesc. Acestea lipsindu-ne, ne stau totuși la dispoziție, ca simplu indiciu, redacțiile diferitelor ediții, publicate de însuși Ispirescu. Așa, spre exemplu, între „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără moarte“, publicat în „Țăranul Român“ din 1862, și redacția ultimă este o simțitoare deosebire. În cea din urmă se vede cum Ispirescu a introdus noi adjective, cuvinte mai alese și forme populare adecvate, cum a adus o concordanță a timpurilor, — în deosebi înlocuirea perfectului compus prin perfectul simplu, a impus o nouă turnură frazei mai sigură și mai armonioasă, cu o aromă mai populară, înlocuind peste tot vorbirea indirectă prin cea directă. Și toate acestea pentru a da mai multă rigurozitate stilistică. În altă parte, am urmărit cu deamănuntul întreagă această prelucrare și definitivare a formei de basm la P. Ispirescu.

*

În ziarele și revistele în care au fost publicate basmele române, Petre Ispirescu le însoțește cu câteva note cu indicația izvorului avut. Ele au fost reproduse și în edițiile ce au urmat. Să transcriem câteva după ediția Cartoian și Iorgu Iordan. La primul său basm găsim: „Povestit de tata, șezător în București, mahalaua Udricani, între 1838—1844. Publicat pentru prima oară în „Țăranul Român“ din 1862. Povestit de d-na Jeorjean, din București, str. Clopotari, 1877“; „povestit de mama între 1838—

1847. Publicat pentru prima oară în „Țăranul Român“ 1862. „Comunicat de fratele meu George și cules dintr'un sat din Vlașca“. „Acest basm l-am auzit dela o calfă de bărbier în copilăria mea. Publicat pentru întâia oară în „Legendele sau basmele Românilor“ 1872“. „Povestit de un soldat din satul Bulbucata, județul Vlașca, la 1864 și comunicat de fratele meu G. Ispirescu“. „Povestit de mama“. Publicat pentru întâia oară în „Țăranul Român“ în 1862. „Povestit de un oborean din București, muncitor la presa mecanică de tipografie“.

Din aceste note se pot reține două date: o diversitate de persoane ce i-au povestit sau comunicat basmele, persoane foarte diferite ca funcție și straturi sociale; în al doilea rând, că le-a auzit în copilărie, în deosebi dela părinții săi, un fapt dela sine înțeles că în cea mai mare măsură basmele acestei culegeri sunt reproduceri mai mult sau mai puțin fidele memoriei lui Petre Ispirescu ori sunt simple creații ale acestuia în formă și stil popular. Ceea ce trebuie accentuat este că ele, fie scrise după propria-i amintire sau comunicate, fie creații în tonul fanteziei populare, rămân străine de un element cărturăresc. Niciunul nu este o transpunere directă sau o prelucrare după o culegere tipărită, franceză sau germană, ci totdeauna cum se găsea în gura poporului sau cum ar fi trebuit să se găsească, basmele reprezentând o structură și un stadiu al caracterului povestirii ce circula în gura mulțimei.

Când Ispirescu a vrut să scrie la îndemnul unui admirator al său — al lui Al. I. Odobescu — o serie de povestiri după izvoare cărturărești, mitologice, atunci le-a grupat în: „Din poveștile unchișului sfânt, basme păgânești“. Acestea, cum preciza și Odobescu în prefață, încercau „să împropăteze anticele povestiri păgânești ale elinilor, sub formă populară“, pentru care scop povestitorul nostru „s'a apucat cu mare răbdare să citească seara acasă, cărțile învățaților, câte nu avuse prilej a răsfoi în copilărie; apoi dintr'insele trase, scoase și stoarse cu meșteșug tot ce trebuia ca să deslușească pe cei neînvățați“. Incolo, „Legendele sau basmele Românilor“ sunt adunate — cum mărturisește — din gura poporului. Ele redau structura fanteziei și stilul poporan, purtând în miezul lor o aceeași pecete caracteristică a basmului în genere, fie el german, slav ori francez. De aici trebuie să se pornească în considerațiile ce se fac pe marginea contribuției lui P. Ispirescu. Că felul său de a povesti se întâlnește cu al lui Creangă, — cunoscuta formulă „ce e Creangă pentru Moldova, este Ispirescu pentru Muntenia“, — aceasta numai ca

trăsătură comună romantică a veacului său, de subordonare la creațiunea populară. Altfel, basmul lui Ispirescu e cu totul deosebit de al celorlalți. În timp ce la cei dintâi se observă cum materialul poporan, ca stil și substanță este închinat în logica tare a procedului artistic cult, la Petre Ispirescu se păstrează structura stilului și fabulației poporane.

*

1 Cuprinsul tipic al povestirii și poziția ei de transmitere orală, îi creiază și o structură formală, stilistică, deosebită de a celorlalte specii literare. Plecând dela premiza că basmul este povestit în fața unui auditor, care vrea să urmărească cu interes cuprinsul întâmplător, să fie antrenat de șirul anumitor evenimente și să i se creeze o stare de efuziune optimistă, povestitorul trebuie să facă uz de toate mijloacele ce-i stau la dispoziție pentru a da acestuia o formă cât mai impresionabilă. De aceea vom găsi la asemenea specii ca predominantă stilistică convorbirea, dialogul. Eroii, fie ei oameni ori creații mitice, fie un condur sau o oglindă, vorbesc între ei, dialoghiază. Acest procedeu este tipic, fără el nici nu s'ar putea concepe un basm. Cu cât dialogul este mai întrebuițat, cu atât se poate trage concluzia că povestirea a fost gustată de auditor, fiind vie. Dialogul aduce până și o anumită formă sintactică. În basmul lui Ispirescu de exemplu, predomină cu precădere persoana întâia verbală și un timp al prezentului, combinat cu perfectul. În prima redacție a unor povestiri predomina perfectul compus, care apoi a fost înlocuit. Albert Wesselski în a sa „Versuch einer Theorie des Märchens“ susține printre altele că în anumite regiuni germane, sub influența scrisului, a cărții și a ziarului, unele din poveștile fraților Grimm sunt redată în forma de imperfect, în loc de perfect. Argumentul poate să fie just, deși el pare a se subsuma unei concepții proprii, de derivare a poveștii din literatura cultă. Cred că o anumită formă verbală își găsește explicația mai mult într'o tradiție lingvistică a regiunii, într'o înclinare specifică locului de a vorbi. Așa de ex. Ispirescu ca muntean, face uz pe lângă prezentul povestirii de perfectul simplu, ca formă caracteristică munteană, pe când un Creangă de perfectul compus, ca tipică Moldovei. Concomitent cu aceste legi sintactice ale basmului vine în mod firesc și un ton fabulativ al său propriu. Povestitorul poporan în susținerea cu succes a artei sale nu se împiedică într'o redare complicată a peisajului sau portretului Pregnant în formularea sa, exprimă metaforic în simplitatea lui toată bogăția

de simțire și fantezie colectivă. Portretistic, pe ton popular, Ispirescu descrie: „Ea zicea fiului său că nu se poate să fie bărbat, fiindcă vorba curgea din gură ca mierea, boiul îi era așa de gingaș, încât îți venea s'o bei într'o bărbăcuță de apă, perișorul subțire și stufos îi cădea pe umeri în unde, fața-i are pe vino'ncoace, ochii ăia mari, frumoși și vioi, ce te bagă în boale, mânușița aia micuță și piciorul de zână, și, înșfârșit totul nu putea să fie decât de fată, măcar că se ascundea sub țoale băețești“. Prin descriere se observă cum elementul narativ este prezent, într'o aceeași formă îl găsim și în prezentarea pur descriptivă, de alb pe negru: „Merse Făt-Frumos, merse și iar merse, cale lungă și mai lungă; dar când fu de trecut peste hotarele Geonoaiei, dete de o câmpie frumoasă, pe de o parte cu iarbă înflorită, iar pe de altă parte pârlită“. Repetiția ca și la cântecul poporan este departe de a fi supărătoare, din contră susține și are rezonanță metaforică.

Exemplele stilistice ar putea fi înmulțite. Ele n'ar argumenta decât că basmul lui Ispirescu păstrează toate elementele formale și psihice ale vorbirii populare.

*

Un acelaș nesfârșit șir de motive și variante ce se găsesc răspândite pe întreg globul pământesc, o artă proprie povestirii orale ce trebuie să-și fixeze limitele la psihologia celor care ascultă și în acelaș timp să accepte ca firească limba populară, — toate sunt elementele constitutive ale povestirii populare. Ceeace crândește însă aceste elemente ca o baghetă magică este genialitatea celui care povestește. Povestitorul este cel care dă tonalitate proprie povestirii.

Petre Ispirescu ținând seamă instinctiv de toate aceste elemente ale tradiției orale, el este cel care imprimă basmului românesc un caracter propriu. Iar acest caracter poartă pecetea sufletului și genialității sale numai în măsura în care a știut să rămână în ambianța tradiției orale, să-i organizeze aceste elemente și să le topească în și din însăși genialitatea neamului. În această simbioză sublimă stă desigur și caracterul de etnicitate a basmului. Căci încheșat din elemente atât de eterogene, există totuși un basm specific german, un altul francez sau românesc. Este o putere miraculoasă ce trece dincolo de marginile firești ale înțelegerii noastre, în virtutea căreia elemente atât de disparate se etnicizează, capătă o coloratură a locului și a neamului. Un prinț indian sau o formă mitologică germană se schimbă ca

prin farmec, ca „în poveste“, într'un Făt Frumos românesc sau într'un balaur al pădurilor tracice. Este un acelaș fenomen ce se întâlnește, spre exemplu, și la un cunoscut erou apusean,

la Till Eulenspiegel, care se orientează, se schimbă ca prin farmec în Nastratin Hoge.

GH. VRABIE

C R O N I C A L I T E R A R Ă

CONSTANTIN-STELIAN: AUR DE ÎNTUNERIC. *Versuri*. București, 1943. — *Aur de întuneric* își întitulează d. Constantin Stelian volumul de poezii petrolifere, — după cum d. Cezar Petrescu în 1934 publicase un roman cu titlul *Aurul negru*. Asemănarea titlurilor este evidentă, dar sensul lor cu totul deosebit. *Aurul negru* al d-lui Cezar Petrescu este bogăția sub-pământeană, puturosul smârc cătrănit care se preface în comoară neprețuită, ghițuind casele de bani ale capitaliștilor. *Aurul de întuneric* al d-lui Constantin Stelian vrea să fie bogăție poetică, izvor de inspirație, motive și temă pentru o alcătuire desinteresată, și firește, desprinsă de sensurile și aspectele sociale ale exploatării industriale.

Cum a ajuns d. Constantin Stelian la aceste motive poetice, cu totul inedite în lirica noastră? Trăindu-și copilăria la Câmpina, cumoscând această urbe sub îndoitul ei aspect, — de salaș patriarhal pentru refugiul voluntar al lui B. P. Hasdeu și N. Grigorescu, — dar și de rapidă și uluitoare industrializare, când sondele petrolifere au schimbat aspectul tângului și viața localnicilor, — d-sa printr'o fatală influență a mediului s'a oprit la acest din urmă aspect. Când după scurgerea anilor, rezervoarele subterane au fost secătuite de bogăția lor, — d. Constantin Stelian reîntorcându-se la Câmpina, cu amintirea trecutului, n'a mai aflat decât un dezolant cimitir, cu sonde părăsite în loc de cruci, cu avatarele unei prăbușiri inevitabile în structura blestemată a locului.

Înainte de a ne pune întrebarea dacă materia industrializată poate constitui sau nu un motiv poetic, — trebuie să recunoaștem că d. Constantin-Stelian a avut emoția trăirii contemplative a acestui mediu, și că senzațiile de odinioară l-au urmărit multă vreme, până când s'au prefăcut în vers. Toți poeții s'au inspirat din mediul existenței lor, oprindu-se la categoria impresiilor care le erau specifice, și este de mirare că într'o țară cu o întinsă industrie petroliferă numai d. Constantin-Stelian a zăbovit la aceste motive.

Condițiile civilizației moderne, pe care noi le simțim mai puțin din pricina caracterului predominant agricol și pastoral al țării, înlătură

uzina și mașina din poezie, după cum, până la un punct, s'au înlăturat și sondagiile psihologice în viața muncitorilor industriali. Cu totul altfel se pune și se rezolvă această problemă în țările industrializate, unde viața milioaneilor de oameni este trăită în fabrici și uzine, fără perspectiva naturii, departe de orice pitoresc care farmecă privirea și încântă simțurile. Acolo, trebuia să se ivească o poezie a mașinii și a uzinii, pentru că o impuneau condițiunile de viață, pentru că dacă nu-i recunoaștem eficiența, ar trebui să refuzăm muncitorului și proletarului dreptul de a fi poet și de a încerca el însuși emoția poetică în mediul în care trăiește. Din aceste considerațiuni, nu decurge îndatorirea de a poetiza mașina și de a strămuta lirica într'un teren care, prin esența lui, artificială și drăcească, este anti-poetic.

Înainte de a se pune această problemă în fața constrângerilor de astăzi ale civilizației, Goethe a ridicat-o și a stăruit asupra ei în *Faust II*. În partea a doua din *Faust*, dar cu deosebire în actul 3 și 4, se ivesc două procese de un dinamism titanic: 1. — Fertilizarea biologică a spațiului mediteranean prin fuziunea carnală dintre cuconitorul erou nordic și Elena a Greciei; 2. — Cucerirea și valorificarea spațiilor inundate și sterile. În fața marilor întinderi geografice, geniul lui Goethe se lasă impresionat de lucrările de irigație din valea Oderului, glorifică tehnica științifică a civilizației, și dorind puterea și stăpânirea materiei afirmă sentențios: „Acțiunea este totul, gloria nimic“ (vers 10188). Geniul faustesc nu cunoaște marginile poeziei, nu se oprește la materialul poetizabil, se revarsă vulcanic până la limitele absurdului și ale meschinăriei, care sunt prefigurația demonică a civilizației de astăzi. Mefisto surâde sarcastic și totuși triumfător. *Faust*, orbit de egoism, nu mai poate suporta parfumul teilor înfloriți din preajma locuințelor bătrânilor Philemon și Baucis. Cel doi bătrâni sunt uciși. *Faust* are întrega psihologie a capitalistului demonic, egoist, dominator, încrezător în mașină și în toate uneltele de stăpânire ale materiei. Goethe poetizează aceste motive. Goethe este chiar el victima ci-

vilizației care se ridică împotriva culturii și a poeziei.

Plecând dela acest genial îndrumător, cultura modernă s'a putut iniția în spațiile faustice. La vremea lui, Faust a putut fi socotit o unealtă a diavolului, astăzi este chiar împelițarea diavolească în ciudatele transfigurări de om de știință, de capitalist și bancher. În fața culturii clasice, poziția lui Goethe este falsă și artificială. Dimensiunea materiei cuprinde numai o singură direcție; fiind limitată, ea întunecă perspectiva poetică. Natura împotriva, cu toate aspectele ei, rămâne câmpul larg de dezvoltare al poeziei. Când însă poetul rămâne în natură, dar privește și formele ei denaturate, ne putem îngădui să afirmăm că poetul își amplifică peisagiul și implicit perspectiva poetică. Tocmai acesta este cazul d-lui Constantin-Stelian.

Pe ecranul întunecat al materiei brute, d. Constantin-Stelian proiectează o viziune care ar vrea să fie, până la o limită, senină și ideală. Se pare că poetul a fost conștient de greutatea misiunii sale; s'a izbit de ariditatea materialului, și fără să-l transfigureze, l-a luat așa cum este, hâd și brutal, plâsmuind din el o închipuire demonică, decât o icoană abjectă. Încă dela primele rânduri, înțelegem care este atitudinea poetului: nu un stihuitor al motivelor industriale, ci un oracol al durerii și al desna-dejdii omului subjugat de mașină:

„Din grăsimea zăcutului slin
— duhoare pucioasă de catran —
din fumul și mugetătorul fabricii suspin,
m'am străduit, în loc de ban,
să scot slovă curată și vers.

Cântec, durerea mea să fie.
Drumul, pe unde lucrătorii au mers.
să rămână aur și poezie...

Slova mea, dac'ar fi aidoma,
icoană întocmai la fiecă pas,
orașul meu ar fi numit Sodoma
și eu, al răsvrătirii glas..."

(Precuvântare, pag. 9).

Ecourile industriei petrolifere îi trezesc în suflet accente de revoltă, la început timide, dar care, spre sfârșitul volumului se caracterizează, imprimând mișcare și conținut ideii sociale.

Amurg în mov și sânge spălăcit.
Din fabrici, schele, sonde-ateliere,
cu răgușite fluere'n zenit
și cu topiri de fumuratici sfere,
în pâlcuri lucrătorii au pornit.

De munca de cu zi
sunt slabi și negri, zoiși și rupți,
sunt diavoli sau stafii,
refugiați din morți printre cei vii.

Orașul, case n'are pentru ei;
pe umeri numai poate să-i petreacă,
spre satele bogate'n mărăcini,
unde odihna nu le e săracă.

Și'n răgușite fluere de horn,
cobite'n stranii marșuri de plecare,
petrol pe facle'ndemănatec torn
și-și luminează calea'n depărtare".

(Seară, pag. 6).

Acolo unde se conturează și mai bine concepția d. Constantin-Stelian despre mașină, ne izbim de greutatea de a umaniza materialul, care prin structura și funcția lui are o esență drăcească, împotrivindu-se ori cărei încadrări în armoniile naturale. Poezia *Simfonie neagră* (pag. 17), în măsura în care exprimă ritmicitatea stridentă a mașinii, parcă ar vrea să fie și o replică prin ostilitatea unei sensibilități care se simte ultragiată. Dacă aici „Mefisto piruiază'n fund“, în poezia *Compresoare* (pag. 29) „se plimbă Aghiută“; *Foamea* (pag. 72) „se strangulează'n coarnele lui Mefistofel“, — imagini care vor reveni și în alte poezii, cu decorul grotesc al închipuirilor infernale dintr'o zonă petroliferă. Mișcarea focului în sonda dela Moreni, care a lăsat urme neșterse în mîntea acellora care au văzut acest spectacol, este plastic și viu redată în poezia *Balet incendiar* (pag. 45).

Prinsă în aceste imagini, poezia petroliferă se arată a fi nu o poetizare a materialului inert și urît, ci mai de grabă o reacțiune împotriva obstacolelor demonice ale materiei industrializate; un conflict mut între drama singulară a poetului și arătările de apocalips ale zăcămintelor subterane. Înlanțuite în cicluri și etape, poeziile petrolifere ale d-lui Constantin-Stelian ne arată cum materia, în perspectiva civilizației moderne, schimbă condițiunea de viață a omului, rânduindu-i tensiunile interioare și dramele sufletești după ceasornicăriile fabricelor. Viața omului devenit unealtă, într'un angrenaj troglodit, se împletește cu materia, — materia subjugă viața, — ritmând chinurile după strigătul desperat al sirenelor. Ajunsă la această formulă de înțelegere, poezia d-lui Constantin-Stelian împroună accente sociale, socialiste chiar, sugerând revolta în notații fulgurante.

Drăceasca înghețare a morții a cuprins într'un funerar veșmânt sondele dela Câmpina.

În urma lor rămâne *Șomajul*, (titlul ultimului ciclu), și *Fabrica* (pag. 69) goală într-o împărăție moartă.

*Ținutu-și schimbă fața în spirit fantomatic.
Întru mărirea oarbă a sângelui eratic,
înfometarea, lacom, a început să roadă
din oameni și metale, din schele și din stradă:
A răstignit peisajul pe crucificși de fier,
și norii drept cortină i-a tras de după cer;
iar corbilor gigantici, oprți din croncânit,
le-a'nvârtoșat tot Styxul — agonie — hămesit
după oglinzi, în care zadarnic vrea să prindă
imaginile morții.*

*Se-oprește din colindă
și dupăce-și dă seama că a'mpietrit și el,
se strangulează'n coarnea lui Mefistofel..."*
(*Foamea*, pag. 72).

Înainte de Mefistofel, poate că ar fi trebuit o virgulă, ca să întărească strangularea lui Mefistofel, nu a foamei, după cum s'ar înțelege. O virgulă la d. Constantin-Stelian, — un scrupulos al punctuației în exercițiile sale critice, — căci poetul este și cronicar literar, înseamnă mult, de oarece atunci când lipsește, alterează sensul. Deasemeni, litera mare la primul cuvânt dela începutul versurilor, nu respectă nici o normă: cel mult o anacronică licență modernistă.

Departe de a fi o poetizare a materiei și a mașinii, pe claviatura unei sensibilități lirice, poezia d-lui Constantin-Stelian este, după credința noastră, o prezentare lucidă a concretului prin contrast cu viziunea personală care este ordonată, firească și ostilă formelor artificiale. Nu i se poate imputa d-lui Constantin-Stelian grotescul expresiei, care este totuși o adevărată materie petroliferă, — tocmai de acei care au văzut în grotescul lui Baudelaire o scuizabilă viziune diformată și întunecată izvorită din sensibilitatea morbidă a lumii moderne, — pentrucă procedând astfel, facem concesii unei concepții bolnave, dar suntem intoleranți cu o prezentare realistă. Și ca să fim mai clari adogăm: realismul acestei poezii este manifestarea anti-poetică a unei concepții, — în speță mașinismul, — care se află în conflict cu structura lirică a d-lui Constantin-Stelian. Uneori critica înțelege mai bine pe poeți, decât ceia ce poeții vor să explice ne exprimându-se îndeajuns.

NICOLAE ROȘU

* * *

D. CARACOSTEA: CRITICE LITERARE. Vol. I. (Fundatiile Regale 1943). — Dacă mai sunt unii care să aibă încă îndoieli în ceea ce

privește rostul și necesitatea criticii — și mărturisesc că multă vreme m'am numărat și eu printre aceștia — o lectură paralelă a operei D-lui Caracostea și — să spunem — a lui E. Lovinescu de pildă, ar fi edificatoare. S'a crezut multă vreme că studiile critice ar putea constitui un îndreptar pentru acei ce scriu, înfățișând, în bloc, un fel de mare „Ars poetica” în vreme ce alții, mai pesimiști socoteau critica drept o compensație a scriitorilor ratați. Artiștii au fost printre primii care au obiectat criticilor că înainte de a li se descuța opera ar trebui ca însăși criticii să-și încerce puterile în minunatul meșteșug al făuririi frumosului și apoi... La care, după cum vă amintiți, un om de duh și care mai era și critic în orele lui libere ar fi răspuns: nu e nevoie să fii găină ca să pot gusta și aprecia o omletă. La care socot că o rectificare s'ar împune: în loc de găină ar fi mai nimerit bucătar.

Dar critica, afară de faptul de a fi, în anumite mâini chibzuite, un instrument de studiu, este ea însăși o adevărată operă de artă cu legile, cu structura, cu doctrina și cu evoluția ei. Nenumărați au fost aceia care au căutat un suport științific, un criteriu ideologic criticii, realizarea unei veritabile științe critice. Și aceasta în afară sau în legătură cu anumite concepții estetice. În general, orice critic încearcă să-și determine și să-și contureze mai întâi un criteriu de judecată. Dar indiferent de criteriu premiza fundamentală dela care se pleacă este aceea că opera de artă este un fenomen care solicită efortul cunoașterii noastre și nu a unei cunoașteri simple, empirice — aceea a oricărui lector care citește opera sau a celui care o aude sau o contemplă obișnuit, percepțional, ci printr'un organ special adoptat scopului, printr'o armătură categorică specifică și care constituie de altfel însuși sistemul de judecare și apreciere a criticii respective. Fenomenul de artă este „prins” de organul critic prin optica ideologică a unui sistem critic dat și judecat drept o *valoare*. De aci și pretenția criticii de a edicta judecări de valoare și în acelaș timp de a trasa, cum spune Dl. Caracostea, și liniile largi, în viitor, a ceea ce „ar trebui să fie”, nu numai a ceea ce este.

O dificultate de care trebuie însă să ținem neapărat seama este evitarea judecării critice prin perspectiva unor anumite curente sau școli literare, a acelor multiple și imperativeisme și de care, cu multă greutate poate scăpa criticul literar. Cine nu știe că alături de romantism, simbolism, impresionism, realism, naturalism, iar la noi de pildă — semănătorism, poporanism,

etc. au existat tot atâtea feluri de critică (romantică, simbolistă, impresionistă, realistă, naturalistă, etc.). Cine nu știe că în plină tensiune a unui curent literar dat, critica a fost ea însăși organizată structural pe liniile cu forță ale curentului respectiv și judecata ei se mângiea să constate dacă o operă literară dată este sau nu în ritmul și în pasul curentului respectiv, valoarea ei fiind pozitivă sau negativă în măsura în care se constata aparența sau îndepărtarea operei date de centrul de gravitate al ideologiei curentului la modă!

De aceea toată greutatea, imensa greutate, pentru un critic era și va rămâne elaborarea unui criteriu care să poată avea obiectivitatea necesară de a depăși toate aceste *isme* și de a constitui totuși un instrument de cunoaștere critică și de surprindere a valorilor constitutive ale operei de artă cercetate. Dar aici aci nu se poate opri criticul. Constatarea valorii estetice nu poate fi organizată, așa cum multă vreme s'a crezut, pe un plan indiferent de universalitate, ci în anumite cadre mai restrânse, cadre pe care le constituiau două fenomene fundamentale pentru opera literară în special: expresia lingvistică proprie și fundalul etnic corespunzător. Pe de altă parte, surprinderea valorii estetice nu însemna numai o simplă consemnare a prezenței fenomenale a operei, ci pretindea și o valorificare în sensul viitorului, în sensul lui cum ar trebui să fie, fără a însemna, prin aceasta că se transforma operația critică într'un manual de artă practică cu reguli, canoane, rubricări și îndrumări. Precum se vede sarcina devenia, în felul acesta foarte delicată și foarte subtilă îmbrățișând, tematic câteva momente caracteristice: a cunoaște, a discerne, a valorifica, a determina ambianța expresivă și în generalitate și în specificul ei, și particularul și universalul.

Să nu vi se pară introducerea aceasta prea lungă pentru că nu ne-am depărtat de loc de subiectul nostru. E vorba mereu de Dl. Caracostea și de ultimul său volum. Într'adevăr d-lui Caracostea i s'au impus, dela început toate aceste imperative. Iar volumul acesta de „Critici” fixează tematic și definitiv poziția d-sale critică tocmai în sensul celor de mai sus. Opera literară trebuie privită ca un fenomen, deci analizată sistematic în ultimele ei elemente, în acest sens. Rezultatele analizei vor trebui apoi regrupate într'o sinteză unificatoare și intuitivă pentru a permite stabilirea valorii estetice. Această valoare va trebui însă raportată constant la fundalul permanent al operei: expresie lingvistică sub care este însă realitatea noastră etnică. Și în fine valorificarea critică va trebui să con-

ducă la putința surprinderii evoluției în viitor pe de o parte a artistului luat ca personalitate creatoare iar pe de altă parte să fixeze poziția acestuia în marea familie etnică specificând atât contribuția pentru prezent cât și perspectivele pentru viitor. D-sa este convins că până în prezent literatura noastră a prezentat un anume caracter care va ceda locul în viitor unui caracter nou. Cu alte cuvinte știința critică își poate asuma rolul nu numai de a constata prezentul, ci și de a prevedea evoluția viitoare.

Rămâne numai să fie găsit criteriul înrînsoc de judecare a operei literare. Și d-sa crede a-l afla în descoperirea unei dualități, a unei polarități între care se constituie o anumită tensiune având drept *finalitate* creația estetică. Dualitatea aceasta nu este însă numai specifică fenomenului estetic luat separat adică operei de artă, creațiunii, ci ea se află, ulterior, determinantă cauzală chiar în creator, chiar în destinul artistului. Nu înseamnă însă de aci că ar fi vorba de vechea concepție a explicării operei prin om, ci de cu totul altceva. Tensiunea pe care o descoperim în creație nu aparține numai creației, ci și *creativității*. Prin noțiunea aceasta nouă de creativitate autorul înțelege prezența unei corespondențe precise între creator și opera lui. Tensiunea creatorului constituind destinul acestuia își află un corespondent în tensiunea polarizată a operei de artă respectivă.

Rămânea de văzut numai dacă acest criteriu este universal adică dacă poate fi aplicat oricărei opere literare autentice. Nu trebuie bineînțeles să confundăm tensiunea aceasta polarizată dualist cu vechea metodă literară a contrastului atât de dragă romantismului, de pildă. În vreme ce pentru romantism contrastul este o simplă tehnică artificială, căutată, voită, în concepția d-lui Caracostea contrastul care rezultă din tensiunea polarizării dualiste face parte atât din destinul creatorului (constituind astfel momentul creativității) cât și din structura absolută a operei respective (constituind — prin corespondență — structura creației propriu zise).

Criteriul rămâne numai să fie aplicat acum operilor literare și autorilor ei. Deci o dublă sarcină analitică: să se determine prezența tensiunii dualiste mai întâi în procesul creativității și apoi în creație. Incepând cu sine însuși, autorul constată personal că tensiunea aceasta este prezentă la el însuși tocmai în dimensiunea acestor poli: creativitate și creație. Primul autor la care se aplică procedeul este însuși domnul Caracostea deci. Restul volumului îl constituie trei studii compacte, neegale ca întindere, dar foarte cumpănite ca adâncime analitică și verificare sintetică intuitivă. Galaction, Brătescu-■

Voinești și Cervantes. În toți acești scriitori procesul tensorial al dualității apare evident din studiul întreprins de autor. Dualitatea cer și pământ constituie elementul de tensiune care va determina tragicul din opera lui Galaction. Această proces de dualitate și de tensiune corespunzătoare în opera lui Brătescu-Voinești se cristalizează în eroii acestuia, în cei care ar merita și ceea ce au, dreptate și nedreptate, mediul și neputința de adaptare la mediu, evidente în toți eroii acestor scriitori. Dacă pentru Galaction autorul a stăruit mai mult asupra aspectului creației, în schimb studiul închinat lui Brătescu-Voinești este o echilibrare perfectă între analiza procesului de creativitate și a structurii întregii opere a creației.

În fine, în ceea ce privește studiul întreprins asupra lui Cervantes descoperă atât tensiunea duală din viața scriitorului cât și în opera lui, polarizarea tensiunii evidențiindu-se în figurile lui Don Quichotte și Sancho Pansa, adică visul idealului, iluzia și realitatea.

Rămâne de văzut dacă și în studiile ce vor urma criteriul d-lui Caracostea își va menține valabilitatea. Dată fiind însă generalitatea lui nu

mă îndoiesc că vom putea descoperi aceeași tensiune dramatică și în Faust (iar paralel în destinul uriașului Goethe) și în Mizerabili lui V. Hugo, și poate chiar în opera uluitorului rânjet de genială ironie a lui Voltaire, și în dramele lui Shakespeare și în teatrul lui Calderon, și la Bernard Shaw, și la Ibsen în Brand mai cu seamă și în opera lui Eminescu. Noi așteptăm cu legitimă curiozitate viitoarele verificări. Sunt în deosebi curios să aflăm aplicarea acestui criteriu la un Cezaș Petrescu, la un Rebreanu, la un Camil Petrescu, în opera lui Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Octavian Goga, Caragiale, Coșbuc și atâția alții.

Rămâne ca deabia după aceea să încercăm strecurarea unei întrebări asupra valorii determinative și explicative a însuși acestui criteriu. Opera fiind încă în curs de elaborare, orice judecată asupra ei ar apare și nefondată și pripită. Până în prezent însă ea este extrem de interesantă și merită chiar și până acum un examen mai adâncit. Lucru pe care îl voi încerca însă cu o altă ocazie.

PETRU P. IONESCU

C R O N I C A M U Z I C A L Ă

„DEMOAZELA MĂRIUȚA“, Balet în 3 tablouri, Scenariul de *Apriliana Medianu*, Muzica de *Mihail Jora*. — În stagiunea trecută „Opera română“, din București și-a înscris în repertoriu, cu un răsunător succes, baletul „*Demoazela Măriuța*“, care, în domeniul creației și în istoria culturii românești, este unul din evenimentele cele mai importante pe care muzica de scenă le-a putut produce în vremea din urmă. Atât prin substratul ideic, prin substanța muzicală și prin planul scenic, baletul „*Demoazela Măriuța*“ este o impresionantă intruchipare artistică a unui moment de istorie și spirit românesc, magistral realizat prin graiul muzicii și al coregrafiei. Germenii provenienței scenice a lucrării, sunt de aflat în activitatea literară și critică, puțin cunoscută și apreciată, a lui *Alexandru Antemireanu*, din care, pentru dovedirea ascuțimii și pătrunderii simțului critic al autorului, este de reamintit volumașul de „încercări“ intitulat „*Junimea și roadele ei*“. Constatând, între altele, lipsa unor informații sigure și îndestulătoare cu privire la dezvoltarea literaturii române între 1830 și 1870 — el scria în jurul anului 1900 — Antemireanu se adâncește în studiul evenimentelor care stau

în pragul formației actualului stat modern român, ajungând la concluzia că „revoluția, uniunea și aducerea unui domn strein au fost cele trei mari puncte în jurul cărora s'a produs o serie de neîntrerupte agitații în spirite, cele trei focuri care dogoreau toate sufletele, făcând să ciocotească întrânsele atâtea nobile năzuințe“. Atmosfera spirituală în care ia ființă ideea baletului „*Demoazela Măriuța*“ este formată din o astfel de „agitație în spirit“, izvorită în preajma revoluției dela 1848 și provocată de mișcarea bonjuriștilor.

Ea este înfățișată într-o amplă și sugestivă frescă, în romanul istoric „*Din vremea lui Căpitănu Costache*“, în care Antemireanu concentrează evenimentele din 11 Iunie 1848, veridicul faptelor și precizia datelor fiind, ele însăși, de mai mare valoare, de cât pretextul literar al unei iubiri nenorocite. Cei care a fost ales, din acest roman, pentru alcătuirea scenariului baletului, este cuprins, în bună parte, chiar în capitolul prim al lui. *Apriliana Medianu* s'a oprit stăruitor la acest capitol introductiv, în care sunt expuse ideile fundamentale ale romanului, la care a adăugat întrunirea tainică la o cârciumă dintr-o mahala și „soareaua“ care se în-

cheie cu izbucnirea revoluției. Schița scenariului se formează deci, pe teme de fapte istorice din sbuciumatele lupte care au fost duse pentru creierea României de azi. În curentele de viață, de credințe și aspirații ale vremii, influențele venite din lumea orientului greco-turc se ciocneau cu ideile revoluționare ale Apusului biruitor, având însă a se impune încetul cu încetul spiritul poporului, ale cărui isbânzi, din ce în ce mai însemnate, se măresc și înmulțesc necontenit, cucerind progresiv și definitiv toate pozițiile necesare triumfului Românis-mului. Alături însă de aceste inflăcărare sbateri pentru succesul ideilor de eliberare și afirmare, poate chiar în dramaticul vălmășag al luptelor, în toiul lor, în gravitatea și solemnitatea lor, pândește *ridiculul*. Pune una lângă alta numai aparițiile vestimentare ale „bonjuriștilor“ și „pantalonarilor“ cu ale purtătorilor de antineie, pentru ca să presimți cum, din contrastul lor, răsare *germenul comicului*. Spiritul care agită atâtea personaje se arată în aceleași contrastante realități, care provoacă la orice clipă, apariția comicului, a voiei bune, a umorului și râsului. Ceiace Atemireanu scoate în evidență, ceiace observă și descoperă cu același agerime ca și Filimon și Ion Ghica, sunt *lăutarii, muzica și jocul*. E zi de Paști. Maidanul din Dealul Spirei „gema de lumea înghesuită împrejurul celor patru *dulapuri* mari în care se învârteau flăcăii, fetele mari și copiii. Imprejurul lor mișuna mulțimea celor cari nu-și găsiseră sau nu aveau de gând să-și găsească un locșor de stat jos. Mai încolo *hore* întinse alcătuite din tineri cu haine nemțești negre sau peștrițe, din femei și fete mari, se mișcau vesele după *viersul lin al cobzelor și lăutelor*. Iar pe sub umbrarele de lângă dulapuri, bătrâni și tineri, femei și copii în grupuri, se veseleau la *glasul altor cobze, altor lăute și altor voci ale acelor trubaduri naționali*. Românul pe atunci, ca și acum, nu făcea *nici un chef fără lăutari și, de lăutari, n'aveai unde să te miști în ziua aceea, pe maidanul din Dealul Spirei*“. Pentru compozitor, motive de sugentii și îndemnuri stăruitoare de a surprinde și reda atmosfera muzicală, astfel prezentată de romancier.

Acțiunea însăși constă din *conspirația bonjuriștilor*, care se hotărăsc să aducă pe maidan și să joace „*Geamala*“, prohibită printr'un afiș al cârmuirii, poate tocmai pentru motivul că, față de stăpânirea rusească și de reprezentantul ei, Zbirul Agiei (în roman, Căpitan Costache Chiorul), *ea evoca orientul turco-arab*, de unde fusese adusă la noi pe vremea lui Caragea, din care pricină se și numea „*giamala* lui Cara-

gea“. Descrierile lui Papazoglu, Ion Ghica și Olănescu ne informează că „*Giama* era o momăe de femeie mare, de 6 metri înălțime, cu 2 fețe, în față sus și în dos era câte o oglindă pătrată, peste care atârnav panglice de șic ce serviau în loc de cap; trupul ei era gros cât o butie. Ea era țesută pe dinăuntru cu cercuri și pe dinafară lipite cu hârtii colorate; cămașa îi era de culoare albă, fața din spate și șorțul din față de culoare roșie garnisită cu flori; în față avea două mâini împreunate la piept, fiind un buchet de flori, tot asemenea și în spate avea două mâini iarăși împreunate la piept, însă fără buchet. Această *giamală* avea un om înăuntru, care o ținea de belciuge, căci nu era grea, și *juca la cântecul lăutarilor: jocul ei era foarte domol, plimbându-se...* *Giama* juca pe strade și la Moși cu începere din ziua de Paște până după Moși, o chema toți în curțile lor precum chiamă astăzi călușarii“ (Papazoglu). Astfel o descrie și Antemireanu. *Măriuța*, slușnică în cârciuma în care bonjuriștii își țin subversiva lor întrunire — altfel este tratată în romanul lui Antemireanu, — intervine ca element de divensiune și liniștire pentru Zbirul Agiei, care surprinsese conspirația. În tabloul al doilea, care formează miezul acțiunii scenice și care, din cauza importanței lui muzicale și coregrafice, ar fi putut da numele piesei, *Geamala* este adusă pe maidan și joacă în fața bucureștenilor — *geamala* ca și întreg cortegiul, — primită după cuviință, cu jocuri, neastâmpăr și voie bună, de întreaga asistență, formată din mahalagii, bonjuriști și alte „*obrazes*“ amestecate prin mulțime. Și de astădată *Măriuța* intervine pentru liniștirea Zbirului, care urmărește să aresteze pe bonjuriști, lovind cu cnutul poporul strâns la petrecere, calcă în picioare *Geamala* și întrerupe astfel veselie generală. Punga unui grec bogat este pusă la contribuție pentru ca *Măriuța* să meargă între timp la „*Marșanda de mode*“ și să devină „*Demoazelă*“ elegantă, formă în care va apărea la soareaua din tabloul al treilea, dându-se, față de Zbirul Agiei, drept dansatoarea trupei de operetă străină, tocmai sosită în ajun la București. În momentul când — în acest al treilea tablou — Barbu Lăutarul cânta — cântec veritabil, nu numai mimare, — când soareaua era în toi, iar „*Demoazela Măriuța*“ încerca zadarnic să facă „*poante*“ și să dovedească zbirului că este dansatoare de operă, șeful bonjuriștilor apare în scenă și anunță că Regulamentul organic a fost ars și mișcarea revoluționară, în sunetele răgușite ale lui „*Deșteaptă-te, Române*“, se deslănțue. Zbirul „*aderă*“

la mișcare, bine-nțeleș, după ce poporul își astămpără față de el, setea de răzbunare.

* * *

Se conturează deci, din mulțimea variată a participanților la acțiune, cele trei personaje centrale, „Demoazela Măriuța“, Zbirul Agiei și Șeful bonjuristilor, care fac să se întrevadă distribuția motivelor muzicale principale. În concepția lui Jora, caracterizarea muzicală a personajelor este însă numai o parte a operei. Rol tot așa de însemnat, dacă nu chiar de mai mare importanță, revine *caracterizării psihologice a masselor, a grupurilor*. Mai mult, ceea ce nimeni n'a avut intuiția genială de a exprima o epocă, o mișcare, un curent de idei, printr'o imagine cunoscută, a izbutit să realizeze Jora prin ecourile, slabe la început și de-alungul partiturii, puternice și biruitoare la încheierea ei, a fragmentelor de „Deșteaptă-te, Române“, care se impun ca un minunat mijloc de strângere, coordonare și unificare a ideilor în jurul acestei idei centrale, revoluționare, firește, prin prisma umorului și a comicului, văzute și tratate.

Elemente melodice din „Deșteaptă-te, Române“ exercită asupra spiritului muzical al compozitorului Jora, atracție deosebită. În deosebi, este utilizat de el, șirul ascendent al primelor cinci trepte succesive din gama minoră, care formează începutul cântecului nostru patriotic. Fragmentul se află întrebuintat la Jora și în baletul său „La piață“, el constituind partea finală a lucrării. Dar și mai ingenios folosit și aplicat este acel pentacord, în muzica noului său balet, „Demoazela Măriuța“, el sugerând năzuințele și încercările de definire și constituire a imnului revoluționar și, printr'aceasta, a ideii de revoluție însăși. Abia în tabloul ultim, odată cu vestea izbucnirii revoluției, răzbate în orchestră și se imprimă în spirite imaginea muzicală a imnului, șarjată, deformată de viziunea comică a situațiilor și de umorul compozitorului. Sensibilitatea patrioților rigoriști nu are motiv să fie neliniștită. Istoriceste, la data când se întâmplă cele înfățișate în scenariul schițat de Apriliana Medianu, „Deșteaptă-te, Române“ nu exista. Melodia, da! Dar adaptată unor vremuri ale lui Grigore Alexandrescu. Aceiași savuroasă aplicare comică își găsește în spiritul compozitorului, melodia „Marsiliezei“, cântată la noi, mai ales în vremea anterioară evenimentelor expuse în scenariul din „Demoazela Măriuța“, sub denumirea de „Marșul lui Napoleon“. Ea este întrebuintată în muzica baletului, la începutul tabloului al doilea, ca marș al alaiului „Geamalei“.

Însă, sumptuoasa arhitectură a muzicii lui

Jora, nu se clădește nici pe motivele lui „Deșteaptă-te, Române“, nici pe ale „Marsiliezei“, ci pe *viguroasele, năvalnicele ritmuri de jocuri românești*. Fie împrumutând elemente tematice din folklorul nostru muzical, fie parodiind sau imitând altele, fie creînd motive originale, Jora tratează partea muzicală a coregrafiei cu impresionante mijloace personale, neîntrebuintate și nevalorificate până azi în muzica românească. Astfel este realizată întreaga latură de joc a baletului, a cărei culminație este atinsă în cele *cinci dansuri din tabloul al doilea*, fără a se putea trece cu vederea însă și „Polca“, „Valsul“ și „Geamparalele“ din ultimul tablou. Ingenioasele inspirații melodice și impulsivele, irezistibilele încordări și tensiuni de succesiuni ritmice ale dansurilor, un adevărat delir ritmic, au fost redade în scânteietoare sonorități orchestrale. Sunt în dansurile lui Jora deslănțuiri de violențe și creșteri dramatice, care formează pagini de muzică din cele mai originale și mai reușite pe care vremea noastră le poate însemna în istoria artei, și nu numai a celei românești. — Deși în această operă a comicului, grotescul și burlescul stau mereu la pândă și amenință valoarea operei de artă, totul în lucrarea maestrului Jora se prezintă în forma desăvârșită a echilibrului clasic, a măsurii, ordinei și simetriei, a rotundimei, proporției și unității stilistice. Chiar frecvențele dizonanțe ale armonicilor sale, sunt topite în integritatea facturii, acidulând, piperând ansamblul, pentru ca nota umorului, a vocii bune, a comicului, să fie mereu prezentă și vie.

Veridicoul dă prilej compozitorului să plămuiască pagini de *pictură muzicală*, uneori de *brutal realism*; aparentele asprimi ale teatrului se păstrează totuși în raza expresivă proprie și îngăduită artei sonorilor. Credem că unele din cele mai reușite momente de acest fel, sunt cele în care, spre sfârșitul ultimului tablou, se dansează în jurul Zbirului Agiei, care, „bușit“ până la exasperare, ascultă de sfatul Măriuței ca să devină revoluționar. Această convertire dă naștere explozibilelor accente, răgușite și dogite, sub avalanșa trepidantă a iureșului final, ale părții a doua din melodia lui „Deșteaptă-te, Române“, scenă care, în realismul ei, amintește pe cea similară de „Prügelei“ din „Meistersinger“. Iar Măriuța, copilă din popor la început, fată de serviciu în cârciuma în care bonjuristii se adună pentru conspirația... aducerii Geamalei, pune în vibrație coarda lirică a compozitorului, care-i consacră *ca temă, o grațioasă, delicată și senină linie melodică*. Această linie se modifică apoi, potrivit evoluției... sociale și morale a eroinei, iar odată cu devoltarea „Măriuței“ în „Demoazelă“, de sigur,

mai ales în spiritul lui Jora, nu putea rămâne neexploată și tratată conform situației și necesităților logice ale comicului muzical, ce zburdă sprinten și sprintar sau se revarsă în torente de voie bună sănătoasă și românească, dând relief și coloratură proprie, originală, caracteristică a muzicii fericitei ei creator, Mihaela Jora. La fel este tratată și valorificată expresiv tema *Zbirului Agiei*, pătrunzătoare, autoritară și sigură ca un semnal de trompetă, la apariție, caricaturizată apoi, pe măsură ce autoritatea ei scade și se afundă în ridicul, personajul pe care ea îl reprezintă fiind legat burduf, bătut și „convins” să renunțe la... ceiace fusese și însemnase.

La soareaua din tabloul ultim, alături de vals, geamparale — toate autentice (?!) românești —, pentru a da pe deplin imaginea muzicală a vremii, Jora aduce pe scenă și pe „Barbu Lăutarul”, care cântă, acompaniat de vestita lui cobză, o romanță de inimă albastră, care-și află mai greu voita rezonanță în spiritul auditorilor de azi, dar care consună de minune cu atmosfera particulară a Bucureștilor lui Vodă Bibescu.

* * *

Pentru o muzică atât de finită, definitivă în țelurile ei expresive, ideea scenică și realizarea gestică și coregrafică devin probleme, care au de dat răspunsul, în primul rând, la întrebarea despre necesitatea însăși a colaborării muzicii cu alte forme de expresie. Independent de imaginile optice pe care teatrul le pune la dispoziție pentru realizarea scenică a operei, muzica conține și redă — prin mijloacele proprii ei, firește — ideile călăuzitoare care alcătuiesc laolaltă acțiunea. Este riscat a adăuga elemente eterogene unei unități artistice, unei opere de artă, în care chibzuința estetică a creatorului pare a fi folosit cu strictă economie de mijloace și cu magistrală stăpânire a tehnicei, toate resursele necesare pentru ca opera să fie definitivă, desăvârșită. Cine a ascultat în sala de concert cea mai mare parte a muzicii simfonice din „Demoazela Măriuța”, și-a putut da seama cât de completă, definitivă, este opera. Adaosul scenic, comentariul gestic și coregrafic și complementul teatral, nu și-au făcut simțită lipsa. Muzica a răsunat în deplina ei unitate și integritate, în toată impetuoșitatea și verva ei, eloquentă și convingătoare, plină de duh și voie bună.

Răspunderea realizării scenice a baletului „Demoazela Măriuța”, — înțelegem mai întâi a planului de acțiune schițat de Apriliana Meddianu, apoi transpunerea în mișcări corporale,

atitudini, gesturi și schime, tălmăcirea coregrafică a muzicii lui Jora, și-a luat-o Floria Capsali. Decorurile și direcția tehnică a scenei a revenit pictorului Victor Feodorof, iar costumele, acestuia și Elenei-Țuchi Dinu. Pe cât de sigur a conceput Jora și a realizat muzica și pe cât de unitar, pe atât de numeroase, disparate și greu de coordonat și de contopit într-o unitate perfectă — între ele și împreună în marea unitate a efluviului sonor și vizual care formează laolaltă opera —, sunt elementele plastice care intervin în înfăptuirea scenică.

Dacă în concepția realizării scenice, autenticitatea istorică a locurilor, a costumelor, a mișcărilor și a dansurilor intră în calcul ca factor hotărâtor, se cere din partea celor ce poartă răspunderea înscenării, a acțiunii, a montării și a întreg ansamblului de reconstrucție a realității din vremurile sugerate de scenariu, o înformație științifică bogată și temeinică. Alta este situația, când fantezia își ia asupra-și rolul de întruchipare a unui mediu de viață, așa cum ar putea fi întrezărit sau inspirat de capriciosul, dar logicul joc al plâsmuirilor muzicale. Evident, în cazul dintâi, realitatea istorică ar fi să însemneze numai materia primă, asupra căreia urmează să se săvârșească prelucrarea artistică, stilizarea necesară! Nu s'ar putea afirma, cărei concepții aparține realizarea scenică a „Operei române” din București. Puținele date cunoscute asupra Bucureștiului de altădată își arată vag urmele în montarea tabloului al doilea. Căcioma din primul tablou, mai puțin chiar de cât salonul din ultimul, este mai convențională, mai generală — poate fi și o Kneipe nemțească —, are prea reduse elemente asemănătoare cu ceiace putea fi un local public de periferie bucureșteană, care adăpostește conspirația bonjuristilor. Pitorescul costumelor, varietatea și împetrușarea lor este în natura subiectului. Modelul lor este găsit în stampana de pe acea vreme (aflată în Biblioteca Academiei Române), dată în facsimil și în romanul lui Antemireanu.

Rolul de căpetenie al baletului rezidă însă în mișcărilor corporale, în realizarea coregrafică, în atitudini, gesturi și mimică. Floria Capsali a făcut eforturi considerabile, pentru ca, atât personal, în rolul Măriuței, cât și în calitate de conducătoare a întregului ansamblu al mișcărilor, mai mult, ca izvoditoare a planului coregrafic complet, realizarea să fie la înălțimea muzicii. Rezultatele nu sunt de ignorat. Ele confirmă o serioasă preocupare de tehniciană, care, încântată de valoarea expresivă a propriei sale arte, uită adeseaori că aceasta se realizează drept corespondent gestic al muzicii.

Nu s'ar putea spune că latuna coregrafică

este covârșitoare față de muzică. Dar firele de legătură dintre cele două arte gemene, și așa — din pricina preponderenței factorului muzical, finit în sine — destul de slabe, amenință a fi rupte și a învedera autonomia muzicii. Într-un vioi ritm este redată scena conspiratorilor, poate cea mai izbutită din întreg complexul mișcărilor corpului de balet. Rămâne încă de revizuit, de stabilizat și unificat, aproape întreg tabloul al doilea. Grupurile trebuie să mai bine conturate și delimitate, oricare ar fi concepția de realism sau verosimilitate istorică, de „verism”. Artă vede realitatea prin prisma legilor sale de selecție, ierarhizare și valorificare a elementelor. Apoi, în același tablou, jocul coregrafic și dramatic are momente de intermitență, ceea ce stânjenește dezvoltarea elanului, tensiunea progresivă, creșterile spre punctele

de culminație exprimate de muzică. În vâlmășagul din jurul Geamalei, care trebuie să devolve neîncetat încordarea dramatică, amplificând continuu interesul spre a ajunge la culme în momentul apariției Zbirului Agiei, se produce o asemenea intermitență, care dă impresia unei slăbiri brusce sau a unei desorientări momentane, după care jocul este reluat; creșterea dramatică este astfel întreruptă. Este totuși, credem, întâia oară, când asemenea probleme de artă coregrafică și pantomimă sunt puse și se încearcă o soluționare a lor. Soluția dată de Floria Capsali are meritul de a da la iveală neajunsurile, insuficiențele, și a lăsa să se întrevadă posibilități numeroase de realizare a muzicii lui Jora și, în general, a baletului românesc

G. BREAZUL

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

MOARTEA REGELUI BORIS III al Bulgariei, cu totul neașteptată, a cutremurat adânc înrețul popor de peste Dunăre și a impresionat în chip deosebit lumea europeană. Ordinea nouă, pentru care se dau luptele dramatice pe toate fronturile continentului, își asigurase într'însul un puternic stâlp de susținere aici în sud-est. Regele Boris era un om prea inteligent ca să nu-și fi dat seama din prima clipă de calamitatea bolșevismului și prea înțelept ca să nu fi luptat un sfert de veac cât a domnit, cu un tact și cu o răbdare extraordinară, împotriva acestei calamități, încadrându-și silințele prudente în atitudinea eroică inaugurată de puterile axei și ale pactului tripartit. Pentru țara sa, roadele acestei politici sunt vizibile în estomparea continuă a curentelor anarhice din lăuntru și în creșterea statului pe măsura visului de unire a tuturor Bulgarilor din Balcani. În Regele Boris, Bulgaria pierde pe adevăratul ctitor al ei în forma pe care o are azi.

A fost un monarh ideal, așa cum și l-ar închipui orice popor. Dacă persoana regală nu coincide totdeauna prin calitățile sale cu înalta chemare a unei domnii ereditare, în făptura lui Boris III forma regală se împlinea peste măsură cu personalitatea excepțională a omului. Pe chipul lui, pe care, asemenea celui al Regelui nostru Ferdinand, imaginea fotografică nu-l reda decât sumar și aproximativ, o adâncă viață interioară modela subțirimi și nuanțe de nobilă distincție spirituală. Numai când îl privia; de aproape, aveai revelația aristocrației intelectuale ce-l împodobia. Conversația îi întregea îndată

această impresie primă. Era simplu în vorbă și în gest fiindcă poseda o imensă bogăție de suflet. Știa din studii și din observație neconținută nepus de multe lucruri. Era botanist și zoolog pasionat. Au rămas pe urma lui o serie de institute științifice pentru studierea florei și faunei Bulgariei. Indelețnicirile naturaliste, prin care își îmbospăta spiritul pentru aspra sarcină de conducător regal, îi adusesese titlul de doctor honoris causa al multor Universități străine. Pasiunea lui științifică, departe de a fi un diletantism, îi slujea la cunoașterea temeinică a pământului și a poporului bulgar și rezultatele ei se valorificau pe planul economiei naționale și al operei de luminare și îndrumare a poporului. Nu știu în ce măsură era democrat, dar era un demofil exemplar, identificat ca niciun alt monarh cu durerile și aspirațiile păturilor de jos, în folosul cărora a creat așezăminte model. Combaterea bolșevismului nu se face numai prin măsuri autoritare, ci mai ales prin opere de construcție socială, care să absoarbă în ordinul statului elementele destinate altfel să fie praada anarhiei revoluționare. Regele Boris avea în plus pasiune pentru tehnică și mecanică, era un desțoinic conducător de locomotive și lumea lucrătorilor, care îl vedea adesea în costumul lor, îl simțea mai aproape. Așa se explică de ce, la moartea lui, doliul național n'a fost o formalitate oficială, ci o jelanie pornită din inima întregului popor, țărani, lucrători și cărturari. La mânășirea Rila, sanctuarul Bulgariei din splendida singurătate a munților, trupul lui a fost așezat lângă racla cu moaștele sfântului Ioan.

Sentimentul popular înconjură cu un nimb de sfințenie pe marele monarh, care lasă în urmă o minunată pildă de sobrietate în viață, de muncă și de evlavie, de înțelepciune care a știut să ridice un neam până la superioritatea augustă a însușirilor regale.

Nu voi uita niciodată momentul când, în lun. Mai 1941, mi-a fost dat să-l cunosc mai de aproape. Urcam treptele sobrului palat din Sofia cu solia unei prietenii, pe care o oferea Bucureștiul în numele unor veacuri de comunitate spirituală și a unor interese identice în perspectiva zilei de mâine. I-am vorbit fără ocoluri, simplu și răspicat, și am avut un răspuns substanțial, descojit de orice formulă diplomatică. Reinnoirea prieteniei româno-bulgare era pentru dânsul o necesitate politică adânc gândită și dovada acestei convingeri o făcuse încă din anul 1934, când a vizitat în acest scop capitala României. Mi-a comunicat amănunțit observațiile și considerațiile sale asupra regimului nostru politic de-atunci și pricinile pentru care lucrurile n'au ieșit așa cum ar fi dorit. Situația era acum, în 1941, schimbată și drumurile mult mai netezite. Impulsul ulterior, ce s'a dat în Bulgaria ideii de apropiere româno-bulgară, dela Rege pornea, dela această excepțională personalitate, care a fost inițiatoarea și îndemnul tuturor acțiunilor constructive de peste Dunăre, timp de un sfert de veac.

Moștenirea glorioasă, acumulată totuși în împrejurări dramatice, care în locul lui Boris ar fi doborât nu un rege, ci un șir întreg, alunecă pe umerii de copil ai fiului său Simion II. Mai bine de un deceniu de-acum încolo, prin urmare, ordinea monarhică a statului va fi garantată de regența ce s'a instituit. Ea s'a legat să respecte linia politică a Regelui Boris. Lucrul acesta interesează, firește, în primul rând Bulgaria, dar, ca stat vecin și prieten, nici nouă nu ne poate fi indiferent. Sud-estul Europei aparține popoarelor ortodoxe și forma de stat consacrată de istorie a acestor popoare e monarhia. România regală are tot interesul să știe că peste Dunăre sunt vecini cari se guvernează după acelaș principiu suprem ca și ea. Valurile primejdiilor comune se pot sfărâma mult mai ușor dacă se izbesc de cetățile solide ale monarhiilor ortodoxe din această parte de lume. Există deci o solidaritate de principiu guvernamental, care ne determină să dorim Bulgariei hotărâre voinică pe linia marelui Rege Boris III. Cel care s'a dus era un bărbat convins de necesitatea acestui principiu, care cântărea greu în sentimentele sale față de România. Fie ca memoria lui să însufle-

țească pe amândouă malurile Dunării binefacerile multiple ale prieteniei româno-bulgare!

* * *

ORTODOXIA ROȘIE. O mare nedumerire a sărănit în lumea întreagă vestea că regimul sovietic dela Moscova s'a hotărât să restabilească religia ortodoxă, numind chiar un Patriarh care să reorganizeze biserica. Față de prigoana criminală împotriva creștinismului, purtată un sfert de veac cu o cruzime cum n'a cunoscut istoria cea mai săngeroasă, această răsturnare de atitudine are aparența unei apostasii dela dogma ateistă a statului roșu. Presa europeană a rememorat cu acest prilej masacrele anti-creștine fără număr și toate ororile săvârșite până azi, pentru nimicirea totală a legăturilor spirituale dintre om și cer. Contrastul dintre ieri și azi e prea uluitor ca să putem crede în sinceritatea unei convertiri a bolșevismului.

În realitate nu e vorba de aceasta, ci de un act politic, făcut din calcule de circumstanță. Dacă ar fi fost vorba de o abjurație sau de o convertire, Stalin ar fi dizolvat totdeodată organizația bezbojnicilor, rămasă totuși în vigoare, conform doctrinei marxiste și practicei de până acum. Motivele lui sunt altele și natura lor e constrângătoare, iar nu convingătoare.

Mai întâiu, experiența anticreștină, oricât de feroase i-au fost proporțiile, n'a dus la rezultatele urmărite. Au fost uciși 42.000 de preoți și episcopi, restul putrezind în temniță, au fost executați milioane de credincioși, repetăm: milioane, s'a interzis învățământul religios, s'a interzis cultul, s'au desființat bisericile, s'a făcut cea mai uriașă propagandă anticreștină, și totuși religia n'a putut fi desrădăcinată din sufletul omului. Statul ateist, am scris-o de nenumărate ori, n'a putut dura niciodată în istorie. Însăși mărturisirile oficiale ale bolșevicilor duc la această concluzie. În teritoriile cucerite de armatele axei, populația rusească revenea, fără multă propagandă, la credință.

Al doilea, bolșevicii recucerind o parte din aceste teritorii, populația respectivă, care se bucurase de libertatea religioasă sub ocupanți și de largul lor concurs în treburile bisericesti, era acum în măsură să compare cele două regimuri adversare și să facă astfel o propagandă în defavoarea Sovietelor. Innăbușirea religiei era un act mai ușor câtă vreme această nenorocită populație n'avea încă un termen de comparație. Astfel, regimul religios al ocupanților a constrâns pe Stalin să cedeze.

Al treilea motiv e presiunea anglo-americană

asupra Moscovei. Lumea creștină din Anglia și America, contrariată de monstruoasa mesalianță cu ateismul moscovit, avea nevoie de o satisfacție morală. Aparențele ortodoxe, pe care le îmbracă Sovietele, au de scop, în această privință, să potolească opinia publică din țările democratice aliate.

Al patrulea motiv, în sfârșit, e în legătură cu perspectivele ce i se par Moscovei că se deschid asupra Balcanilor. Cele câteva succese ale ofensivei rusești dau iluzia că Stalin se apropie de visul secular al Țarilor: stăpânirea Bosforului. Lumea balcanică însă, slavă sau nu, care ar urma să intre în gura căpcăunului asiatic, e mult mai sensibilă la ideea ortodoxă decât la ideea comunistă. Moscovei sovietice i se pare că ea ar putea fi mai ușor dominată în numele lozincei pravoslavnice de care s'a făcut atâta caz în istorie și care o bună vreme a poleit cu puternice seducții lăcomia imperialismului țarist.

Toate aceste motive, repetăm: de natură constrângătoare, au determinat această întorsătură abilă, prin care călăul cel mai sângeros al creștinismului se preface că bate metanii în fața icoanelor pângărite.

Ce sorți de liberă dezvoltare va avea ortodoxia sub Soviete e o chestiune de văzut. Condițiile interne nu-i sunt prielnice. Statul rămâne ateist de vreme ce continuă să fie marxist. Organizația anticreștină, condusă de Evrei, stă în picioare și va fi, probabil, mai activă decât până acum. Constituția sovietică garantează ateismul deopotrivă cu credința. Dar conducătorii statului sunt ateii militanți și ierarhia N. K. V. D., adică a poliției, e în majoritate în mâinile Evreilor. Insuși Patriarhul și cei câțiva episcopi de azi sunt oameni infectați de bolșevism și simple instrumente ale lui Stalin.

Scriind acestea, firește, nu noi ne vom indigna dacă, date fiind condițiile interne, ortodoxia va putea totuși să reînvie din cimitirul spiritual al Sovietelor. Deocamdată e o rară satisfacție să constatăm că, indiferent de motivele ce l-au determinat pe Stalin să revină, noua lui atitudine e o înfrângere a celei de până acum. Dacă singur fanatismul iudaic, incorrigibil, rămâne să creadă mai departe în posibilitatea de nimicire a creștinismului, realitatea ne arată că Iisus Hristos nu moare niciodată din simpla voință a omului. Adevărul acesta e valabil în Rusia și în oricare altă parte.

* * *

ELIBERAREA LUI MUSSOLINI din captivitatea unde îl aruncaseră trădătorii fascismului și ai Italiei, e un eveniment de însemnătate poli-

tică și morală extraordinară. Fascismul n'a murit, creatorul lui a fost salvat. Dincolo de granițele țării de origine, fascismul a ținut în viața europeană, timp de douăzeci de ani, locul armatei germane. Până să vină Reichul cu armele, fascismul a garantat o relativă liniște în Europa prin simpla lui prezență prestigioasă în Italia. Intr'o epocă în care se credea că poporul comunist avea să înghită totul, corporatismul mussolinian a fost singura formulă nouă și salvatoare, pe care Europa i-a opus-o. Realizările constructive din Italia, prin dimensiunile lor colosale, și prin frumusețea lor morală, constituiau farul de orientare și îndemnul curentelor de ordine națională din toate țările. În Occident, virulența comunismului a pălit în fața strălucirii fenomenului fascist. În eventualitatea anarhiilor viitoare, formula corporatistă rămâne, prin organicitatea ei, prin aderența ei profundă la simetria multiplei vieți colective, tot singura valoare constructivă în care ne putem încrede. De aceea, eliberarea lui Mussolini, a omului de geniu care a fost centrul de gravitate al echilibrului vieții interne europene, constituie o garanție în plus pentru neliniștita zi de mâine. Cei cari nu-și văd decât lungul nasului coroiat al democrației e greu să înțeleagă lucrul acesta.

Dar eliberarea Ducei mai are o față, aceasta de o splendoare morală fără asemănare. E gestul lui Adolf Hitler. Când fostele lui creaturi, fără să aibă ceva din măreția zeilor cari l-au înălțat pe Prometeu, își țintuiseră salvatorul pe piscul Gran-Sasso, au apărut ca din cer vitejii lui Adolf Hitler. Faptul e cu totul în afară de etica modernă. Hitler e în momentul de față bărbatul care concentrează în spirit miile de griji ce se numesc cu un cuvânt: destinul Europei. Și totuși când prietenii și conaționali Ducei l-au trădat unii, l-au făcut prizonier alții, îl târguiau cu dușmanul câțiva, iar cei mai mulți îl uitaseră timorați ei înșiși, singur el, Führerul, și-a adus aminte de obligațiile prieteniei și ale recunoștinții. Acum câțiva ani, într'un moment când Ducele deținea situația de arbitru internațional, Hitler, mișcat de lealitatea lui, îi telegrafia: „Nu voi uita niciodată, Mussolini!“ Acum, cu o zi înainte de eliberare, peste adâncul restriștei italiene, răsuna în glasul Germaniei elogiul cel mai fierbinte ce s'a făcut vreodată Ducei ca „omul cel mai mare pe care l-a dat Italia din antichitate până azi“. Gestul salvării e pe măsura sentimentelor acestora.

O clipă parcă huietului planetar al războiului s'a oprit în loc și peste lumea plină de sânge și de nenorocire a fâlfâit vântul marilor purități me-

rale. Mai există încă valori ideale, capabile să inspire fapte extraordinare. Cavalerismul lui Adolf Hitler a tăiat un moment respirația lumii prin singularitatea și prin sublimitatea lui. Nu e nevoie să turburăm umbrele antichității și să evocăm cavalerismul medieval ca să înțelegem măreția acestui fapt, ce va rămâne pentru totdeauna în zestrea educativă a omenirii.

* * *

DESPRE IISUS HRISTOS tratează ultima carte a părintelui D. Stăniloae, rectorul Academiei teologice din Sibiu: *Iisus Hristos sau restaurarea omului*.

E un semn caracteristic al vremii: Mântuitorul pătrunde tot mai adânc în cultura românească. Trei monografii streine, a lui Papini, a lui Bougaud și a lui Mauriac, au fost tălmăcite în ultimul timp; dar și mai îmbucurător e faptul că totdeauna au apărut două lucrări originale despre Iisus Hristos: a d-lui Sterie Diamandi și a părintelui D. Stăniloae. N'am scris încă despre cartea lui Diamandi fiindcă așteptăm s'o avem în întregime ei. E concepută pe planul istoric-apologetic, pe când a părintelui D. Stăniloae ne înfățișează persoana Mântuitorului văzută din unghiul dogmatic-filosofic. Pentru cititorul român aceste două opere se completează astfel una cu cealaltă.

S'o mărturisim dela început: în cultura noastră *Iisus Hristos sau restaurarea omului* constituie un eveniment cu totul deosebit. Dacă până mai deunăzi literatura noastră teologică se desvolta sub semnul reproducerii formulelor consacrate, — ceea ce de altfel e de rigoare în disciplinele sacre, — avem astăzi o adevărată **eflorescență de scrieri** ce depășesc clișeele vechi prin formele noi în care prezintă adevărurile neschimbate ale dogmelor creștine. În teologie, unde principiile sunt date odată pentru totdeauna prin revelație divină, înnoirea nu stă în sporirea arbitrară a lor, ci în interpretarea care consumă gândire și sentiment personal pentru a înfățișa aceste principii ca fiind actuale și contemporane cu noi, adică așa cum sunt în realitate. Din moment ce Iisus Hristos e Dumnezeu-omul, urmează că omenirea, generație cu generație, e contemporană cu el în veacul veacului. Secretul unei opere de reală creație teologică tocmai acesta este: să ni-l aducă pe Iisus Hristos contemporan cu noi sau să ne ridice pe noi contemporani cu el. În aceasta stă valoarea excepțională a cărții părintelui D. Stăniloae.

Sunt două mijloace care îl ajută în această sarcină deosebit de grea. Unul e punerea la contribuție a celei mai noi filosofii europene, — filosofia existențialistă, și, înrudită cu ea, teologia dialectică a școlii barthiene. Autorul e un cunoscător profund al acestei direcții de cugetare, învăluind în lamura și în graiul ei conținutul dogmei cristologice. El ne interpretează pe Iisus Hristos în termenii filosofiei curente. Oricât de nouă ar părea această metodă, ea e totuși ortodoxă și se deosebește sensibil de cea romano-catolică. E ortodoxă prin analogie cu metoda patristică. Pentru a lămuri pe cât se poate misterul Dumnezeuului-Om, Sfinții Părinți s'au folosit de graiul filosofic al vremii lor: platonism, neoplatonism, aristotelism și chiar stoicism. Consecința ce decurge pentru noi din această metodă nu e neapărat aceea de a recurge la Plato, la Aristotel sau la Plotin pentru a ne lămuri dogmele credinței, ci aceea de a urma exemplul Sfinților Părinți punând la contribuție filosofia vremii noastre. Dacă patristica s'ar fi dezvoltat în epoca lui Descartes sau a lui Kant, ea n'ar fi recurs la filosofia greacă. Spiritul de libertate al ortodoxiei ni se pare că stă tocmai în această metodă de a contemporaneiza dogma creștină cu ajutorul filosofiei curente, bine înțeles în măsura în care această filosofie e capabilă să devină un vehicul intelectual al dogmei. Cu aceasta ne deosebim de romano-catolici cari, din comoditate, s'au fixat la aristotelism ca la singura formulă filosofică adecuată dogmei, deși astăzi chiar actualizarea lui Aristotel a devenit o sarcină pentru gânditorii apuseni. Dar ne deosebim și de protestanți, întrucât aceștia filosofând dogma, o ajustează rațiunii individuale, neținând seamă de disciplina interpretării tradiționale și ajungând astfel la puncte de vedere arbitrare. Libertatea ortodoxă în domeniul cugetării teologice constă din actualizarea doctrinei creștine, nealterate, cu ajutorul filosofiei contemporane. Aplicând această metodă și utilizând cu admirabil discernământ o filosofie ce vine mai ales din câmpul protestant, D. Stăniloae isbutește să ne dea o interpretare cristologică de conținut tradițional ortodox în formă filosofică contemporană.

Al doilea mijloc de care se slujește e contemplarea persoanei lui Iisus Hristos în comuniune cu omul, mijloc înlesnit de spiritul filosofiei pomenite. În această direcție, D. Stăniloae e un deschizător de drum în teologia românească. Dacă tratatele de dogmatică obișnuite privesc pe Iisus Hristos în sine, trecând

repede peste aderențele sale la omenire, autorul nostru îl consideră mai ales din acest punct de vedere, adică în „intenționalitatea“ sa față de omul ce trebuie salvat, în divinele sale aderențe efective la destinul omenirii. E Iisus Hristos văzut în funcțiunea de om și omul văzut în duhul lui Iisus Hristos. Cartea părintelui D. Stăniloae constituie astfel nu numai o cristologie filosofică în sensul dogmatic, dar și o teo-antropologie în sensul larg și creștin al cuvântului. În problemele teologumenale, legate de dogma cristologică, autorul pune în largă măsură la contribuție cugetarea puternică, subtilă și extraordinar de îndrăzneță a celui mai ge-

nial dintre teologii contemporani, Sergiu Bulgacov. Vrednic de subliniat e faptul că și aici ca și în folosirea filosofiei protestante, D. Stăniloae alege cu îndemănare elementele convenabile din bogăția teologică totdeauna seducătoare, dar adesea primejdioasă a lui Bulgacov.

Cartea, de o masivă unitate de gândire, constituie o lectură grea chiar pentru cei familiarizați cu problemele, dar fiecare pagină aduce o adâncime de cugetare și o puritate de inimă, care sunt zestrea spirituală a unui fericit contemporan al lui Iisus Hristos.

NICHIFOR CRAINIC

